

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ -
ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ -
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**«Η σύγχρονη Αμερικανική Στρατηγική στην Ευρωπαϊκή Ασφάλεια:
Τομές και Συνέχειες »**

του ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΡΙΝΤΖΙΟΥ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΠΕΛΛΟΥ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι, όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω, σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου»

Ημερομηνία: 9 Δεκεμβρίου 2018

Ο Δηλών

Νικόλαος Πρίντζιος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	5
Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ	5
1.1 Η έννοια και ο ρόλος της Υψηλής Στρατηγικής	5
1.2 Ισχύς και Υψηλή Στρατηγική δύο έννοιες σε αλληλεξάρτηση.....	8
1.3 Σχεδιασμός Υψηλής Στρατηγικής	13
1.4 Μακροσκοπικές Στρατηγικές των Κρατών	14
1.5 Αξιολόγηση της Υψηλής Στρατηγικής	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	20
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΛΙΝΤΟΝ	20
2.1 Η παρακαταθήκη του Τζορτζ Μπους του πρεσβύτερου	20
2.2 Εξωτερική Πολιτική και Ιδεολογικές Επιρροές	23
2.3 Στρατηγική της «Επέκτασης»	24
2.4 Η εξωτερική Πολιτική του Κλίντον	27
2.4.1 Σφάλματα στη Σομαλία, τη Ρουάντα και την Αϊτή	28
2.4.2 Η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία.....	29
2.4.3 Η Διεύρυνση του ΝΑΤΟ	32
2.5 Αποτίμηση της Στρατηγικής του Κλίντον	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	38
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΜΠΟΥΣ Ο ΝΕΟΤΕΡΟΣ	38
3.1 Ο Μπους εκλέγεται πρόεδρος στο νήμα (προεδρικές εκλογές 2000)	38
3.2 Σημείο Καμπής : 11 ^η Σεπτεμβρίου 2001	38
3.3 Η Μέση Ανατολή στο Επίκεντρο της Δράσης	41
3.4 Αποχή από Διεθνείς Δεσμεύσεις	43
3.5 Αποτίμηση της Στρατηγικής του Μπους.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	48
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΟΜΠΑΜΑ	48
4.1 Νέες Ελπίδες για Μεταστροφή των ΗΠΑ	48
4.1.1 Η Επιστροφή των Δημοκρατικών στο Λευκό Οίκο	48
4.1.2 Η Υψηλή Στρατηγική Ομπάμα.....	49
4.2 Η Εξωτερική Πολιτική στη Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική.....	51
4.2.1 Στόχος η Αλ Κάιντα.....	51
4.2.2 Αραβική Άνοιξη	53
4.3 Αποπυρηνικοποίηση	57

4.4 Ουκρανία μία ακόμη Ευρωπαϊκή Κρίση	61
4.5 Ασία και Ειρηνικός στο επίκεντρο	63
4.6 Αποτίμηση της Στρατηγικής Ομπάμα	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	67
Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΡΑΜΠ	67
5.1 Παγκόσμιος Προβληματισμός και Ανησυχία.....	67
5.1.1 Ένας επιχειρηματίας στο Λευκό Οίκο	67
5.1.2 Η Υψηλή Στρατηγική Τραμπ	68
5.2 Η Εξωτερική Πολιτική του Τραμπ.....	71
5.2.1 Ευρώπη και Εγγύς Περιβάλλον.....	73
5.2.2 Ασία	75
5.3 Αποτίμηση της Στρατηγικής του Τραμπ.....	77
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο	80
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	80
6.1 Συνέχεια στην Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ	80
6.2 Τομές στην Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ.....	84
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	93

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

«Γνους πράττε»

Πιπτακός ο Μυτιληναίος (650-570 π.Χ.)

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στην καθηγήτρια Φωτεινή Μπέλλου για την συμβολή της στην παρούσα διπλωματική εργασία. Με τις πολύτιμες συμβουλές και τις εποικοδομητικές παρατηρήσεις που μου παρείχε αγόγγυστα βοήθησε σημαντικά στην ολοκλήρωση της συγκεκριμένης εργασίας. Επίσης, θερμές ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και για όλους τους καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος του Πανεπιστημίου Μακεδονίας για τις γνώσεις που μου παρείχαν αφειδώς και κυρίως για την όξυνση της κριτικής μου σκέψης.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένειά μου για τη συνεχή υποστήριξη και την αμέριστη συμπαράσταση που μου προσέφερε σε όλη τη διάρκεια των σπουδών μου.

Νικόλαος Πρίντζιος

Βόλος, Δεκέμβριος 2018

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η περίοδος του ψυχρού πολέμου αποτελεί μία από τις σημαντικότερες περιόδους της νεότερης παγκόσμιας ιστορίας και η έναρξή της οριοθετείται μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Την περίοδο αυτή υπήρξε έντονη γεωπολιτική αντιπαράθεση μεταξύ της Ένωσης Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ), συμπεριλαμβανομένων των κρατών δορυφόρων του ανατολικού συνασπισμού και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (ΗΠΑ) και των συμμάχων της. Το Διεθνές Σύστημα χαρακτηρίστηκε ως διπολικό. Παρά τις εντάσεις που υπήρξαν και το διάχυτο φόβο για ένα πυρηνικό όλεθρο που απειλούσε την παγκόσμια ασφάλεια, το συγκεκριμένο σύστημα αποδείχθηκε αρκετά εξισορροπημένο και χαρακτηρίστηκε από μεγάλη σταθερότητα.

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, το οποίο επισημοποιήθηκε στις 3 Δεκεμβρίου του 1989, από τους Πρόεδρους των ΗΠΑ και ΕΣΣΔ στη σύσκεψη κορυφής της Μάλτας, αμέσως μετά την πτώση του τείχους του Βερολίνου και οριστικοποιήθηκε το Δεκέμβριο του 1991 με τη διάλυση της ΕΣΣΔ και την ανεξαρτητοποίηση της Ρωσίας, είχε σαν αποτέλεσμα η κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα να μεταβληθεί ραγδαία υπέρ του ενός πόλου (των ΗΠΑ) και να οδηγηθούμε έτσι, αρχικά τουλάχιστον, από το διπολικό στο μονοπολικό σύστημα ή τη μονοκρατορία των ΗΠΑ των οποίων η θέση έγινε δεσπτόζουσα, καθώς δεν υπήρχε πλέον κράτος ή συνασπισμός κρατών να τις εξισορροπήσει.

Η ισχύς της αποτυπωνόταν μέσα από ένα συγκερασμό της στρατιωτικής της δύναμης με παγκόσμια εμβέλεια, της οικονομικής της ανάπτυξης, της τεχνολογικής της επανάστασης κατέχοντας ηγετικό ρόλο σε τομείς αιχμής μέσα από την καινοτομία και της πολιτισμικής της επιρροής στους υπόλοιπους δρώντες του συστήματος. Όλα τα παραπάνω είχαν ως αποτέλεσμα η πολιτική της δύναμη να είναι αδιαμφισβήτητη.

Την ίδια χρονική περίοδο, από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού υπάρχει μία Ευρώπη, η οποία χαρακτηρίζεται από έντονες ανομοιομορφίες και διαφοροποιήσεις των κρατών της. Τα κράτη του δυτικού συνασπισμού προσπαθούσαν μέσα από μία ενοποιητική οικονομική διαδικασία αρχικά, που εκφράστηκε με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και υποστηρίχθηκε

από τις ΗΠΑ, να μεταβληθεί σε ένα υπερκρατικό διεθνή δρώντα ένωση κρατών, την Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσα από τη πολιτικοοικονομική ολοκλήρωση. Μία διαδικασία που συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Επίσης, υφίστανται και οι χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες προσπάθησαν να εξασφαλίσουν την ασφάλεια και την ευημερία τους εντασσόμενες σε δυτικούς οργανισμούς, όπως τον Οργανισμό Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο πολιτικός «θρίαμβος» της επικράτησης έναντι της κομμουνιστικής ιδεολογίας προκάλεσε την ηθική ικανοποίηση και ένα αίσθημα ευφορίας και δικαίωσης των προσπαθειών στις ΗΠΑ. Ταυτόχρονα όμως, κληρονόμησε και το πρόβλημα της διαχείρισης της νέας πραγματικότητας. Στη ψυχροπολεμική περίοδο, παρά τον έντονο κίνδυνο, η απειλή των αμερικανικών και δυτικοευρωπαϊκών συμφερόντων ήταν συγκεκριμένη και είχε ονοματεπώνυμο, ήταν η Σοβιετική Ένωση. Σ' αυτή τη περίπτωση, υιοθετήθηκε ως καταλληλότερη Στρατηγική από τις ΗΠΑ αυτή της «ανάσχεσης» (Containment), που αποσκοπούσε στον περιορισμό της εξάπλωσης του αντιπάλου και εκ του αποτελέσματος αξιολογήθηκε ως επιτυχής. Οι νέες όμως διεθνείς συνθήκες δημιούργησαν ένα έντονο εσωτερικό προβληματισμό σχετικά με την Υψηλή Στρατηγική που έπρεπε να χαραχθεί και να υλοποιηθεί από την ηγεμονική δύναμη, ώστε να διαχειριστεί τις παγκόσμιες ευθύνες της και ταυτόχρονα να εξυπηρετηθούν τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ κατά το βέλτιστο τρόπο.

Παράλληλα, η νέα αυτή Στρατηγική έπρεπε να υπηρετήσει το σκοπό της σ' ένα διεθνές σύστημα μεταβαλλόμενο, απρόβλεπτο και πολυσύνθετο, όπου οι απειλές δεν είναι πάντα δυνατόν να προβλεφθούν, αλλά και ούτε να αντιμετωπιστούν μετά την εκδήλωσή τους με τη συνήθη πρακτική του παρελθόντος, δηλαδή τη χρήση στρατιωτικής ισχύος. Οι απειλές αυτές δεν περιοριζόταν πλέον στις σχετιζόμενες με την άμυνα, αλλά ήταν περισσότερες σε αριθμό, με διαφορετικά ποιοτικά χαρακτηριστικά και δεν ήταν αποτέλεσμα μόνο κρατικής δράσης Εθνοτικές διαφορές που υπέβασκαν επί δεκαετίες εμφανίστηκαν στο προσκήνιο, ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας, επιθέσεις από τρομοκρατικές ομάδες, μαζικές λαϊκές εξεγέρσεις που ξεπέρασαν τα όρια του κράτους εναντίον πολύχρονων καθεστώτων (αραβική άνοιξη), καταρρέοντα κράτη, ανάπτυξη και διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, οικονομικός ανταγωνισμός και πανδημίες, αποτελούν μόνο μερικές από τις προκλήσεις ασφάλειας που κλήθηκαν

να αντιμετωπίσουν οι ΗΠΑ. Η διεύρυνση του όρου ασφάλεια, ώστε να συμπεριληφθεί, εκτός από την ασφάλεια του κράτους, το πεδίο της προσωπικής ασφάλειας ενός εκάστου των πολιτών, δημιούργησε μία ακόμη παράμετρο στην εξίσωση καθορισμού της Υψηλής Στρατηγικής της υπερδύναμης.

Εκφράστηκαν διάφορες προτάσεις. Στα άκρα αυτών των προτάσεων βρίσκονται οι υποστηρικτές του πλήρη απομονωτισμού και του πλήρη παρεμβατισμού. Οι ακραίοι απομονωτιστές υποστήριξαν ότι η κατάρρευση της ΕΣΣΔ έδινε την δυνατότητα στις ΗΠΑ να στρέψουν την προσοχή τους στο εσωτερικό, απαλλασσόμενες από διεθνείς υποχρεώσεις και δεσμεύσεις. Αντίθετα, οι θιασώτες του παρεμβατισμού υποστήριξαν την ανάγκη ρύθμισης των διεθνών ζητημάτων μέσω ενεργούς συμμετοχής των ΗΠΑ, ακόμη και με στρατιωτικές επεμβάσεις. Μεταξύ των άκρων υπήρχαν και πιο μετριοπαθείς. Παρά τις παραπάνω διαφορές, η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ αποσκοπούσε και υπηρετούσε διαχρονικά τη διατήρηση της γεωπολιτικής υπεροχής τους και τη συνέχεια της αμερικανικής παγκόσμιας πρωτοκαθεδρίας (primacy), ώστε να μην υπάρξει στο μέλλον περίπτωση ένα κράτος ή ένας συνασπισμός κρατών, ο οποίος να είναι σε θέση να ανταγωνιστεί τις ΗΠΑ σε παγκόσμιο επίπεδο ή να αμφισβητήσει τον ηγετικό της ρόλο.

Σκοπός της παρούσης διατριβής είναι η προσπάθεια παρουσιάσεως της Υψηλής Στρατηγικής των ΗΠΑ μετά τον ψυχρό πόλεμο, με έμφαση στην Ευρασία, ώστε να καταστεί εφικτή η δυνατότητα να εξαχθούν οι τομές και οι συνέχειες της Στρατηγικής αυτής που άπτονται της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας.

Για την εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού η εργασία χωρίζεται ουσιαστικά σε τρία μέρη. Αναλυτικότερα:

Στο πρώτο μέρος, που αποτελείται από το 1^ο Κεφάλαιο, επιχειρείται μια θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της Υψηλής Στρατηγικής, καθώς και αυτή της Ισχύος, ώστε να κατανοηθεί ο ρόλος τους στη συμπεριφορά των κρατών.

Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζεται η Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ που υιοθετήθηκε από τους Προέδρους αυτής, όπως παρουσιάζεται μέσα από τα θεσμικά κείμενα της Εθνικής Στρατηγικής Ασφάλειας (National Security Strategy - NSS) που εξέδωσαν επί προεδρίας τους, καθώς και τον τρόπο εφαρμογής αυτών

στην πραγματική πολιτική (Realpolitik) σε συνδυασμό με τις ιδεολογικές αντιλήψεις ή ηθικές λογικές του εκάστοτε Προέδρου. Η επιλογή των κειμένων στρατηγικής για την ασφάλεια, θεωρήθηκε ως η καλύτερη αναφορά για την Στρατηγική σκέψη μίας χώρας ή υπερεθνικής οργάνωσης, διότι αν και δεν αποτελούν νομικά δεσμευτικά κείμενα για τις ηγεσίες των χωρών αποτελούν τους «οδικούς χάρτες» για τις εξωτερικές δράσεις αυτών. Αποτελείται από το 2^ο έως και το 5^ο Κεφάλαιο και αναφέρονται αντίστοιχα στους Προέδρους Μπιλ Κλίντον, Τζορτζ Μπους το νεώτερο, Μπαράκ Ομπάμα και Ντόναλντ Τραμπ. Για τον Πρόεδρο Τραμπ η περίοδος εξέτασης καλύπτει από την ανάληψη της προεδρίας μέχρι το Οκτώβριο του 2018, καθώς δεν έχει ολοκληρώσει τη θητεία του και ως εκ τούτου δεν μπορεί να θεωρηθεί πλήρης.

Τέλος στο τρίτο μέρος, που αποτελείται από το 6^ο Κεφάλαιο, θα συνοψίσω και θα παραθέσω τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την προηγηθείσα ανάλυση, αναφορικά με τις τομές και τις συνέχειες της μεταψυχροπολεμικής Υψηλής Στρατηγικής των ΗΠΑ και σχετίζονται της Ευρωπαϊκής Ασφάλειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ

1.1 Η έννοια και ο ρόλος της Υψηλής Στρατηγικής

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται και στη χώρα μας μία έξαρση στη χρήση του όρου «στρατηγική» καλύπτοντας όλες σχεδόν τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δραστηριότητας, όπως για παράδειγμα η κυβερνητική, η επιχειρηματικότητα, η εκπαίδευση, ο αθλητισμός και άλλες. Εκφράσεις όπως: εθνική στρατηγική, στρατηγικές συμμαχίες στο επιχειρηματικό πεδίο, στρατηγικό σχέδιο εξόδου από τη κρίση, στρατηγική μείωσης της ανεργίας, στρατηγικό σχέδιο για την παιδεία, στρατηγική αθλητικών ομάδων κτλ. αποτελούν μέρος της καθημερινής επικοινωνιακής διαδικασίας. Η καθημερινή της όμως χρήση έχει ως αποτέλεσμα τον εκφυλισμό της και την παρερμηνεία του όρου, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η χρήση της προκαλεί αρνητική διάθεση στον αποδέκτη ως κάτι ανήθικο ή απειλή των συμφερόντων του. Στην παρούσα εργασία το ενδιαφέρον μας περιορίζεται, για ευνόητους λόγους, στην υψηλή στρατηγική των κρατικών δρώντων ως οι σπουδαιότεροι συστημικοί παράγοντες του Διεθνούς Συστήματος.

Πριν προχωρήσουμε στο κύριο μέρος της παρούσας μελέτης κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούμε στο θεωρητικό υπόβαθρο της έννοιας Υψηλή Στρατηγική και πως αυτό επηρεάζει τη συμπεριφορά ενός κράτους. Η προέλευση του όρου στρατηγική εδράζεται στη λέξη στρατήγημα, η τέχνη του στρατηγού. Δηλαδή, χαρακτηρίζεται η διαδικασία σχεδίασης μιας στρατιωτικής επιχείρησης μέσω της κατάλληλης χρήσης και αξιοποίησης όλων των διαθέσιμων ένοπλων δυνάμεων με αντικειμενικό σκοπό την επικράτηση επί των δυνάμεων του αντιπάλου. Διαπιστώνουμε ότι χρήση του αρχικά αφορούσε τις ένοπλες συγκρούσεις αντιμαχομένων. Ο όρος μέσα από την πάροδο του χρόνου εξελίσσεται και γενικεύεται. Σε μία πιο σύγχρονη προσέγγιση ο γάλλος Στρατηγός Beaufre ορίζει ότι είναι «η τέχνη της διαλεκτικής των βουλήσεων που χρησιμοποιούν την ισχύ για την επίλυση της διένεξής τους»¹ και ο βρετανός Liddell

---

¹ André Beaufre, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, (μτφ. Μαυρόπουλος Παν.), Αθήνα: ΓΕΕΘΑ, 2015, σελ. 15. Ο Beaufre, σύμφωνα με το Μαυρόπουλο, χρησιμοποιεί ένα γενικό όρο της στρατηγικής εσκεμμένα και αποφεύγει να τη χαρακτηρίσει «και επιστήμη», διότι θεωρεί ως μέσο για τη σχεδίαση

Hart «η τέχνη της κατανομής και της εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την πραγματοποίηση των σκοπών της πολιτικής»².

Ο Κωνσταντίνος Κολιόπουλος επεκτείνοντας τα παραπάνω στο πεδίο της διεθνούς πολιτικής ορίζει ότι: «Στρατηγική είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών ενός κράτους, υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης. Με άλλα λόγια, η στρατηγική συνίσταται στο τρίπτυχο μέσα – σκοποί – αντίπαλος»³. Για τον Σπυρίδωνα Λίτσα στρατηγική είναι «η δυνατότητα των οργανικών συνισταμένων του διεθνούς συστήματος, των εθνών-κρατών, να θέτουν σε οργανωμένη και συνδυαστική λειτουργία τα πολιτικοδιοικητικά, οικονομικά, κοινωνικά και στρατιωτικά μέσα που έχουν στη διάθεσή τους με σκοπό την προβολή ενός αμυντικού ή επιθετικού πλαισίου ανάπτυξης προς άλλες οργανικές μονάδες του διεθνούς συστήματος με στόχο την προάσπιση, αλλά και τη διεύρυνση των συμφερόντων τους»⁴.

Παρατηρούμε ότι διαχρονικά έχουμε μία διαφοροποίηση της αρχικής έννοιας της στρατηγικής. Μέσα από τη γενίκευση του όρου δημιουργείται και η ανάγκη διαχωρισμού της σε διαφορετικά επίπεδα. Στο υψηλότερο βάθρο των επιπέδων αυτών βρίσκεται η Υψηλή Στρατηγική. Σύμφωνα με τον Liddell Hart «Ο ρόλος της υψηλής στρατηγικής είναι να συντονίζει και να διευθύνει όλες τις πηγές ενός έθνους ή μιας ομάδας εθνών προς την κατεύθυνση επιτεύξεως του πολιτικού σκοπού του πολέμου: του σκοπού που καθορίζεται από τη θεμελιώδη πολιτική. Η υψηλή στρατηγική πρέπει να υπολογίζει και να αναπτύσσει τους οικονομικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό των εθνών για να υποστηρίξει τα μαχόμενα στρατεύματα. Επίσης και τις ηθικές δυνάμεις, γιατί, για να αναπτυχθεί το πνεύμα και η θέληση του λαού, συχνά οι ηθικές δυνάμεις είναι το ίδιο σπουδαίος παράγοντας όσο και η κατοχή πιο συγκεκριμένων μορφών ισχύος. Η υψηλή στρατηγική πρέπει ακόμη να κανονίζει την κατανομή ισχύος μεταξύ των διαφόρων

και υλοποίησή της την ισχύ (γενικά), χωρίς να περιορίζεται στη στρατιωτική ισχύ, γεγονός που του δίνει τη δυνατότητα να διευρύνει και να συμπεριλάβει στη συνέχεια την πολιτική της διάσταση. Είναι πεπεισμένος ότι είναι τέχνη και όχι επιστήμη, άποψη που σήμερα διαφωνεί το σύνολο της επιστημονικής κοινότητας και αποδεικνύεται από την μελέτη αυτής στα τμήματα των Διεθνών Σχέσεων και των Στρατηγικών Σπουδών.

² Β.Η. Liddell Hart, *Η Έμμεσος Στρατηγική*, Αθήναι: ΓΕΣ, 1963, σελ. 358.

³ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα: Ποιότητα, 2010 (Β' έκδοση), σελ. 44.

⁴ Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός*, Αθήνα: Ποιότητα, 2010, σελ. 226.

υπηρεσιών και μεταξύ των υπηρεσιών και της βιομηχανίας. Ακόμη περισσότερο: η μάχιμη ισχύς δεν αποτελεί παρά ένα μόνο από τα όργανα της υψηλής στρατηγικής, η οποία πρέπει να λαμβάνει υπόψη της και να χρησιμοποιεί την ισχύ της οικονομικής πίεσεως, της διπλωματικής πίεσεως, της εμπορικής πίεσεως και - δεν είναι μικρότερης σημασίας αυτό- της ηθικής πίεσεως, για να εξασθενήσει τη θέληση του αντιπάλου»⁵. Ενώ σε μία πιο συμπυκνωμένη μορφή, χωρίς να καθίσταται ελλιπής ή αφαιρετική, ο Κωνσταντίνος Κολιόπουλος αναφέρει «όταν χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα ενός κράτους (στρατιωτικά, διπλωματικά, οικονομικά κλπ.) για την επίτευξη των πολιτικών αντικειμενικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης, τότε μιλάμε για Υψηλή Στρατηγική» και τη διαχωρίζει από την Στρατιωτική Στρατηγική όπου γίνεται «χρήση της όλων των στρατιωτικών μέσων ενός κράτους για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών του ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης»⁶.

Η παραπάνω ανάλυση αποτελεί μια εξαιρετική περιγραφή των διαφόρων μέσων που χρησιμοποιούνται από την Υψηλή Στρατηγική και καταλήγουμε στο εννοιολογικό συμπέρασμα ότι συνίσταται στη συνέργεια των σκοπών, των τρόπων και των μέσων-πόρων ενός κρατικού δρώντα, που απαντούν στα ερωτήματα τι θέλουμε να πετύχουμε (σκοπός), με τι (μέσα-πόροι) και πως (τρόπο) αντίστοιχα. Είναι το ανώτερο επίπεδο στρατηγικής ενός κράτους, που επιτυγχάνει τη συνάρτηση μέσων και σκοπών για την εκπλήρωση των εθνικών συμφερόντων στο διεθνές σύστημα. Μια σύνθετη και καλά σχεδιασμένη εθνική στρατηγική συμπεριλαμβάνει μεταξύ άλλων, τους εθνικούς σκοπούς, τις διεθνείς σχέσεις του κράτους, τις απειλές και την αποτροπή τους, τις συμμαχίες, τις διεθνείς θεσμικές συμμετοχές, τις διεθνείς συμφωνίες και την κοινωνική, στρατιωτική, διπλωματική και οικονομική οργάνωση⁷. Ο καθορισμός της αποτελεί ευθύνη της πολιτικής εξουσίας και οφείλει να υφίσταται τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο.

---

⁵ Basil Liddell Hart, *Στρατηγική της έμμεσης προσεγγίσεως* (μτφ. Γεωργαντάς Κ.), Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1995, σελ. 501 - 502. Ο όρος της Υψηλής Στρατηγικής είχε χρησιμοποιηθεί το 1923 από τον J.F.C. Fuller, όμως ο εννοιολογικός του προσδιορισμός έγινε από τον Liddell Hart και αναλύεται στο παραπάνω βιβλίο του.

⁶ Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Υψηλή Στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης*, Αθήνα: Ποιότητα, 2007 (Ε' έκδοση), σελ. 28-29.

⁷ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος – 11ος αιώνας*, Αθήνα: Ποιότητα, 2001, σελ. 15.

1.2 Ισχύς και Υψηλή Στρατηγική δύο έννοιες σε αλληλεξάρτηση.

Η έννοια της ισχύος είναι στενά συνδεδεμένη με εκείνη του εθνικού συμφέροντος και εξαιτίας του γεγονότος ότι χαρακτηρίζει διαχρονικά τη συμπεριφορά των κρατών στο εκάστοτε διεθνές σύστημα αποτελεί ουσιαστικό «συστατικό» των διεθνών σχέσεων. Εύλογα δημιουργείται το ερώτημα: ποιος θα μπορούσε να είναι ο ορισμός της και το περιεχόμενο αυτής στις διεθνείς σχέσεις;

Η ισχύς είναι στην καθημερινότητα μας συνώνυμη με τη δύναμη και εννοούμε την ικανότητα κάποιου να μπορεί να επιβάλλεται, να κυριαρχεί σε κάποιον ή ακόμα και να κατευθύνει τις πράξεις των άλλων. Ιστορικά, η ισχύς των κρατών υπήρξε συνισταμένη πολλών παραγόντων, όπως ο πληθυσμός του, η έκτασή του, η επάρκειά του σε βασικές πρώτες ύλες, η οικονομική και στρατιωτική δύναμή του και η κοινωνική σταθερότητα⁸. Ωστόσο, εάν ταυτιστεί με τις πηγές που την παράγουν, δεν εξασφαλίζει σε κάποιον πάντα τα αποτελέσματα που επιθυμεί. Οι μελετητές των διεθνών σχέσεων θεωρούσαν την ισχύ σαν ένα κύριο χαρακτηριστικό της δράσης των κρατών. Όμως υπήρχε και εξακολουθεί να υπάρχει σοβαρή διαμάχη σχετικά με τον ορισμό της. Η προσπάθεια η σύνθετη αυτή έννοια να χαρακτηριστεί από έναν και μόνο ορισμό μάλλον θα καταστεί ατελέσφορη. Μπορούμε, όμως, να την προσεγγίσουμε μέσα από τις περιγραφές και αναλύσεις διακεκριμένων διεθνολόγων. Τί είναι αυτό που κάνει την ισχύ τόσο σημαντική και ποιά επιμέρους στοιχεία την αποτελούν;

Ως βάση της ανάλυσης του όρου θα χρησιμοποιήσουμε τη ρεαλιστική προσέγγιση, όχι μόνο λόγω της μακροβιωσιμότητας που τη χαρακτηρίζει και της επικράτησης αυτής από το τέλος του Β' ΠΠ ως ένα από τα κύρια θεωρητικά ρεύματα σκέψης της επιστήμης των Διεθνών Σχέσεων, αλλά κυρίως διότι αναλύει το ζήτημα της ισχύος σε βάθος. Θα αποτελούσε σημαντική παράλειψη να μην αναφέρουμε ότι οι βάσεις της ρεαλιστικής προσέγγισης τέθηκαν από το Θουκυδίδη, έναν από τους κορυφαίους ιστορικούς και στρατηγικούς αναλυτές και πατέρα των Διεθνών Σχέσεων⁹. Μέσα από αυτή τη διαχρονικότητα των 26 αιώνων

---

⁸ Richard L. Armitage and Joseph S. Nye Jr, *CSIS Commission On Smart Power. A Smarter, More Secure America*, Center for Strategic & International Studies Washington, 2007, σελ.6 <https://www.csis.org/analysis/smarter-more-secure-america>

⁹ Κολιόπουλος, 2010, σελ. 57.

είναι αυτονόητο ότι οι μελετητές και αυτοί που τον ασπάστηκαν να έχουν και διαφορετικές απόψεις επί διαφόρων ζητημάτων, που είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία διαφοροποιημένων θεωρήσεων¹⁰.

Παρά τις επιμέρους διαφωνίες τους οι ρεαλιστές αποδέχονται ότι στο σύγχρονο Διεθνές Σύστημα βασικοί δρώντες είναι τα κράτη. Επίσης το άναρχο ΔΣ δημιουργεί συνθήκες έντονου ανταγωνισμού και ανασφάλειας μεταξύ των δρώντων με αποτέλεσμα τα κράτη να προβαίνουν επιλέγουν στρατηγικές προς εξασφάλιση των εθνικών τους συμφερόντων, στα οποία η ασφάλεια και η επιβίωσή τους κατέχει προεξάρχουσα θέση. Το κυρίαρχο μέσο για την επίτευξη των στρατηγικών αυτών στόχων αποτελεί η ισχύς και δη η στρατιωτική ισχύς¹¹. Στη συνέχεια θα παρουσιάσουμε τις διαφοροποιήσεις ως προς την απαιτούμενη ποσότητα και τις υφιστάμενες μορφές της ισχύς.

Μία πρώτη διαφωνία εντοπίζεται ως προς τα επίπεδα της επιδιωκόμενης ισχύος ενός κράτους. Σύμφωνα με τους κλασικούς ή πολιτικούς ρεαλιστές, η επιδίωξη της ισχύος δεν είναι μόνο το μέσο αλλά και σκοπός (αυτοσκοπός) με αποτέλεσμα τα κράτη να επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση αυτής. Αντίθετα ο Kenneth Waltz, ιδρυτής του νεορεαλισμού, αποδέχεται ότι αποτελεί εργαλείο άσκησης πολιτικής, διότι η αλόγιστη αύξηση της δύναμης να προκαλέσει ανασφάλεια στο Διεθνές Σύστημα, διαταράσσοντας την ισορροπία ισχύος και προτείνει ότι τα κράτη πρέπει να διαθέτουν τη σωστή δόση ισχύος που θα τους εξασφαλίζει τόσο την ασφάλεια όσο και την ισορροπία του συστήματος¹². Επιπλέον, ο Robert Keohane σε μία προσπάθεια βελτίωσης του κλασικού και του δομικού ρεαλισμού με στοιχεία από την πλουραλιστική θεώρηση, εισάγει τον τροποποιημένο δομικό ρεαλισμό, διατηρώντας το αξίωμα ότι οι κρατικοί δρώντες αποτελούν τους σημαντικότερους δρώντες του ΔΣ ισχυρίζεται ότι οι διεθνείς θεσμοί έχουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωσή του, με αποτέλεσμα το αξίωμα ότι τα κράτη επιζητούν πάντα τη στρατιωτική ισχύ περιορίζεται σημαντικά, καθώς αυτά, ιδιαίτερα όταν επικρατούν

---

¹⁰ Για μία εκτενέστερη ανάλυση των ρεαλιστικών θεωρήσεων και των διαφορών τους βλ. Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα 2007 (Ε έκδοση), σελ. 58-80.

¹¹ *ibid*, σελ. 59-60.

¹² Kenneth Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (μτφ. Κολιόπουλος Κων.), Αθήνα: Ποιότητα, 2011, όπως αναλύεται από τον Αθανάσιο Πλατιά στην Εισαγωγή του βιβλίου, σελ. 28-29.

ευνοϊκές συνθήκες στο σύστημα μπορούν να στρέψουν την προσοχή τους και σε άλλα ενδιαφέροντα, όπως για παράδειγμα στην οικονομία¹³.

Σύμφωνα με τον John Mearsheimer¹⁴, που επικεντρώνεται στην πολιτική των μεγάλων δυνάμεων, υποστηρίζει ότι τα κράτη ενδιαφέρονται έντονα για την κατανομή ισχύος μεταξύ τους και προσπαθούν ιδιαίτερα να μεγιστοποιήσουν το μερίδιό τους επί της παγκόσμιας ισχύος. Τονίζει χαρακτηριστικά ότι η ισχύς είναι «το νόμισμα της πολιτικής» και τα κράτη ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την απόκτησή της. Με άλλα λόγια η σπουδαιότητα της ισχύος στις διεθνείς σχέσεις αντιπαραβάλλεται με τα χρήματα στα οικονομικά. Αυτή την ανακατανομή τα κράτη το πετυχαίνουν μέσα από αναζήτηση ευκαιριών. Η συνεχής αυτή επιθυμία για αύξηση της ισχύος δεν σταματά παρά μόνο αν η μεγάλη δύναμη καταστεί ηγεμόνας στο σύστημα, ενώ παράλληλα προσπαθεί να ανακόψει την προσπάθεια των αντιπάλων που προσπαθούν να αποκομίσουν φορτία ισχύος εις βάρος της¹⁵.

Ο Mearsheimer διακρίνει δύο μορφές ισχύος: την λανθάνουσα ισχύ (latent power) και τη στρατιωτική ισχύ (military power). Αναφορικά με τη λανθάνουσα, αυτή εδράζεται στην οικονομία, στο μέγεθος του πληθυσμού μιας χώρας και στην τεχνολογία, δηλαδή στα κοινωνικοοικονομικά εκείνα στοιχεία που κρίνονται απαραίτητα για την εδραίωση της στρατιωτικής ισχύος. Αν και θεωρεί ως πιο σημαντική τη στρατιωτική καθώς στο τέλος η ισορροπία ισχύος θα καθοριστεί σε σημαντικό βαθμό από την ισορροπία στρατιωτικής ισχύος των κρατών, υποστηρίζει ότι τα κράτη ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για την λανθάνουσα διότι

---

¹³ Κουσκουβέλης, 2007, σελ.77-78

¹⁴ John Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Αθήνα: Ποιότητα, 2007. Ο Mearsheimer υποστηρίζει ότι εισάγει μία νέα θεώρηση του ρεαλισμού, τον *επιθετικό*, ενώ αυτόν του Waltz τον χαρακτηρίζει ως *αμυντικό*.

¹⁵ *ibid*, σ.25-26, 41-42 και 88-89. Σύμφωνα με το Mearsheimer, Ηγεμόνας είναι ένα κράτος τόσο ισχυρό, ώστε να κυριαρχεί πάνω σε όλα τα υπόλοιπα κράτη του συστήματος. Μέχρι σήμερα, ουδέποτε έχει υπάρξει πλανητικός ηγεμόνας και δεν αναμένεται να υπάρξει κάποιος σύντομα, κυρίως λόγω της ανασχετικής δύναμης του νερού. Το καλύτερο αποτέλεσμα, στο οποίο μπορεί να ελπίζει μια μεγάλη δύναμη είναι να γίνει περιφερειακός ηγεμόνας. Οι περιφερειακοί ηγεμόνες δεν θέλουν ανταγωνιστές στην περιφέρειά τους, ενώ προτιμούν να υπάρχουν τουλάχιστον δυο μεγάλες δυνάμεις σε άλλες περιφέρειες, έτσι ώστε να ανταγωνίζονται μεταξύ τους και να μην συγκεντρώνουν την προσοχή τους στον μακρινό ηγεμόνα.

αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για τη δημιουργία πανίσχυρων στρατιωτικών δυνάμεων¹⁶.

Η στρατιωτική ισχύς αποτελούσε ανέκαθεν κύριο παράγοντα ισχύος, η οποία υποστηριζόμενη και από άλλους παράγοντες, κυρίως αυτόν της οικονομίας, πρόβαλε την ισχύ ενός κράτους στη διεθνή σκηνή. Ωστόσο, το μεταψυχροπολεμικό διεθνές περιβάλλον, διαμόρφωσε διαφορετικές καταστάσεις. Γρήγορα διαπιστώθηκε ότι η στρατιωτική ισχύς δεν μπορούσε από μόνη της να δώσει όλες τις λύσεις, δεδομένου ότι αντιμετώπιζε σοβαρούς περιορισμούς ως προς τη νομιμοποιητική διαδικασία χρήσης της.

Στη μεταψυχροπολεμική βιβλιογραφία αρχικά συναντάμε δύο μορφές ισχύος: τη σκληρή (*hard power*) και την ήπια (*soft power*)¹⁷. Η σκληρή αναφέρεται στην επιρροή που προέρχεται άμεσα από στρατιωτικά και/ή οικονομικά μέσα και περιγράφει την ικανότητα ενός κράτους να εξαναγκάσει έναν άλλο δρώντα να εκτελέσει ή να σταματήσει την εκτέλεση μιας δράσης. Αυτό μπορεί να γίνει χρησιμοποιώντας στρατιωτική ισχύς μέσω χρήσης ή απειλής χρήσης βίας. Μπορεί επίσης να επιτευχθεί χρησιμοποιώντας την οικονομική εξάρτηση μέσω βοήθειας, δωροδοκίας ή οικονομικών κυρώσεων. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με την ήπια ισχύ, η οποία προέρχεται μέσω της διπλωματίας, του πολιτισμού και της ιστορίας, είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει την ικανότητα ενός δρώντα να επηρεάσει έμμεσα τη συμπεριφορά άλλων παραγόντων μέσω πολιτιστικών ή

---

¹⁶ *ibid*, σελ. 127-9

¹⁷ Πρώτος ο καθηγητής διεθνών σχέσεων Joseph Nye το 1990 με άρθρο του στο περιοδικό *Foreign Policy* με τίτλο «*Soft Power*» (τομ. 80, Φθινόπωρο 1990, σελ. 153-171) και με το βιβλίο «*Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*» (New York Basic Books, 1990), αρχίζει να μελετά το μέλλον της ισχύος των ΗΠΑ κατά την μεταψυχροπολεμική εποχή. Υποστήριξε πως οι Ηνωμένες Πολιτείες διαθέτουν όχι μόνο σκληρή, αλλά και ήπια ισχύ και πως θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν την έλξη ως στοιχείο της πολιτικής τους ώστε να καταφέρουν να «θέλουν οι άλλοι, αυτό που θέλουν εκείνες». Επιπλέον, στο βιβλίο του «*Ήπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική*», (Αθήνα: Παπαζήση, 2005, μτφ. Μπαρτζινόπουλος Ερ., σελ. 11) εξηγεί ότι η ήπια ισχύς μίας χώρας επαφίεται κυρίως σε τρεις πηγές: στην κουλτούρα (εκεί όπου αυτή είναι ελκυστική στους άλλους), στις πολιτικές αξίες (όταν τις υπηρετεί πιστά, στο εσωτερικό και το εξωτερικό) και στην εξωτερική πολιτική (όταν είναι νομιμοποιημένη και έχει ηθική εξουσία). Για κάποιους επικριτές του Nye, η ήπια ισχύς είναι πολύ...ήπια για είναι ισχύς, αφού η ισχύς επιδιώκει πάντοτε να νομιμοποιήσει τη ρεαλιστική πρακτική της με αλτρουιστικές αξίες, αλλά δεν διστάζει να μεταπέσει σε σκληρή ισχύ προκειμένου να επιτύχει τους στόχους της.

ιδεολογικών μέσων¹⁸.

Με άλλα λόγια, για την άμεση επιβολή μίας πολιτικής χρησιμοποιούμε τη σκληρή ισχύ, που βασίζεται σε κίνητρα (καρότο) ή σε απειλές (μαστίγιο). Υπάρχει όμως και ένας έμμεσος τρόπος άσκησης εξουσίας μέσω της ήπιας ισχύς, που μια χώρα μπορεί να επιτύχει τα επιθυμητά αποτελέσματα στην παγκόσμια πολιτική επειδή άλλες χώρες θέλουν να την ακολουθήσουν, θαυμάζοντας τις αξίες της, μιμούμενοι το παράδειγμά της ή φιλοδοξώντας να φθάσουν στο επίπεδό της σε ευημερία και ελευθερία¹⁹.

Η καινοτόμος φύση της έννοιας της ήπιας ισχύος είναι αναμφισβήτητη. Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, οι συζητήσεις πολλών ακαδημαϊκών γύρω από την ήπια ισχύ είναι αρκετές και έχουν εμπνεύσει ένα ευρύ φάσμα των διπλωματικών πρακτικών. Οι συζητήσεις αυτές σχετίζονται με τη χρησιμότητα και το ρόλο της, την αλληλεπίδρασή της με τη σκληρή ισχύ, τις πηγές και τα πρόσωπά της, το εύρος και την εφαρμογή της, την ασάφειά της και με το ποιος τελικά την ασκεί.

Ως αποτέλεσμα του διαχωρισμού της και στην προσπάθεια διασύνδεσης ήπιας και σκληρής ισχύος, επινοήθηκε η έννοια της έξυπνης ισχύος (smart power). Στον τομέα των διεθνών σχέσεων, ο όρος έξυπνη ισχύς αναφέρεται στον συνδυασμό σκληρών και παράλληλα ήπιων στρατηγικών. Το Κέντρο Στρατηγικών και Διεθνών Σπουδών (Center for Strategic and International Studies-CSIS) των ΗΠΑ ορίζει ως έξυπνη ισχύ: «μια προσέγγιση που υπογραμμίζει την αναγκαιότητα μιας ισχυρής στρατιωτικής δύναμης, αλλά επενδύει επίσης σε συμμαχίες, συνεργασίες και θεσμικά όργανα σε όλα τα επίπεδα, για την επέκταση της αμερικανικής επιρροής και την εδραίωση της νομιμοποίησης της αμερικανικής δράσης»²⁰.

Συνοψίζοντας η έννοια της ισχύος είναι σχετική. Ενώ κατέχει εξέχουσα θέση στις διεθνείς σχέσεις της ρεαλιστικής θεώρησης, κατά την εφαρμογής της έχει

---

¹⁸ Alan Stolberg, *The International System in the 21ST Century*, U.S. Army War College: Guide to National Security Policy and Strategy (2nd Edition Revised and Expanded), June 2006, σελ. 9 <https://www.comw.org/qdr/fulltext/0606bartholomees.pdf>

¹⁹ Richard Armitage & Joseph Nye Jr., CSIS Commission On Smart Power. A Smarter, More Secure America, Center for Strategic & International Studies Washington, 2007, σελ.6 <https://www.csis.org/analysis/smarter-more-secure-america>

²⁰ *ibid*, σελ. 7.

πραγματική σημασία και αποκτά νόημα μόνο κατά την αλληλεπίδραση μεταξύ δρώντων του συστήματος. Σημασία έχουν τρεις παράγοντες. Αν κάποιος έχει τη βούληση να χρησιμοποιήσει την ισχύ του (π.χ. πυρηνικά), αν έχει τους κατάλληλους και στην απαραίτητη ποσότητα με την περίσταση συντελεστές ισχύος, και τέλος αν η ισχύς θα μπορέσει να γίνει πράξη με τα επιθυμητά αποτελέσματα. Επιπλέον, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της είναι η δυναμικότητα της και δεν πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κάτι το στατικό και το στιγμιαίο. Οι εξελίξεις συνεχώς τρέχουν και γι' αυτό η ισχύς ενός κράτους είναι πάντα αβέβαιη, εξελίσσεται, μεταβάλλεται, αυξάνεται αλλά και ανατρέπεται. Η σημασία της έχει κατανοηθεί από εκείνους τους κρατικούς δρώντες οι οποίοι είναι έτοιμοι να την υπερασπιστούν, διατηρήσουν ή αυξήσουν ως το σημαντικότερο παράγοντα ασφάλειας και επιβίωσης.

1.3 Σχεδιασμός Υψηλής Στρατηγικής

Ο σχεδιασμός της Υψηλής Στρατηγικής είναι μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα από την περίοδο της ειρήνης. Κάθε κράτος πρέπει να καθορίζει τη διεθνή συμπεριφορά του ανάλογα με τις επιδιώξεις των ζωτικών του συμφερόντων, που προκύπτουν μέσα από τη σχεδίαση της Υψηλής του Στρατηγικής²¹. Βασικό παράγοντα αποτελεί η συνοχή και η συνάρτηση της μακροσκοπικής με τη μικροσκοπική στρατηγική, ώστε να καταστούν αποτελεσματικές. Σύμφωνα με τον Αθανάσιο Πλατιά για να είναι επιτυχής η σχεδίαση της υψηλής στρατηγικής, πρέπει να εξετάζει τους παρακάτω παράγοντες²²:

- *Διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος* για καθορισμό και εκτίμηση των απειλών ώστε να καθορισθούν οι κίνδυνοι και οι απειλές, υπαρκτές ή δυνητικές, κατά της εθνικής ασφάλειας, οι περιορισμοί καθώς και οι ευκαιρίες που το διεθνές περιβάλλον επιβάλλει, ή προκαλεί. Είναι εξαιρετικά σημαντικό η υψηλή στρατηγική να είναι εναρμονισμένη με τις γεωπολιτικές πραγματικότητες που απορρέουν από το διεθνή καταμερισμό ισχύος.

²¹ Colin S. Gray, *Modern Strategy*, (Oxford: Oxford University Press, 1999), σελ. 155.

²² Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα: Εστία, 1999, σελ. 102-3.

- *Καθορισμός πολιτικών στόχων που θα επιδιώξει η υψηλή στρατηγική.* Αυτό θα πρέπει να γίνει με βάση πάντα τα διαθέσιμα μέσα λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη ότι οι διαθέσιμοι πόροι δεν είναι απεριόριστοι. Η οριοθέτηση των επιδιωκόμενων πολιτικών στόχων είναι επιβεβλημένη, διότι αν οι στόχοι υπερβαίνουν τα διαθέσιμα μέσα, τότε υπάρχει κίνδυνος υπερεξάπλωσης και θα αποτύχει.

- *Καθορισμός αποτελεσματικότερου συνδυασμού μέσων για την προώθηση ιεραρχημένων πολιτικών στόχων.* Τα μέσα πρέπει να είναι εναρμονισμένα με τους στόχους ώστε να αποφευχθεί η άσκοπη σπατάλη πόρων και προσπάθειας. Επίσης, η σωστή εκτίμηση της αποτελεσματικότητας των διαθέσιμων μέσων είναι κρίσιμη, καθώς σε περίπτωση υπερεκτίμησης ή υποεκτίμησης θα έχει ως αποτέλεσμα την ταχύτατη μείωση των διαθέσιμων μέσων ή την κατασπατάληση τους αντίστοιχα.

- *Διεθνής και εσωτερική νομιμοποίηση.* Απαιτείται προσεκτική διαμόρφωση «της εικόνας» που προβάλλεται-παρουσιάζεται η υψηλή στρατηγική στο εξωτερικό και στο εσωτερικό. Σκοπός αυτής της διαμορφώσεως είναι η κοινωνία και η κρατική υποδομή να υποστηρίζουν απόλυτα την υψηλή αυτή στρατηγική, ενώ συγχρόνως αυτή να γίνεται αποδεκτή στο εξωτερικό.

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονίσουμε την αξία των πληροφοριών. Αν και ζούμε στην εποχή της πληροφορίας, κατά τη σχεδίαση της υψηλής στρατηγικής αυτές είναι κατά το πλείστον ελλιπείς ή λανθασμένες. Με βάση τα παραπάνω, θα πρέπει η πολιτική εξουσία να είναι σε ετοιμότητα, τηρώντας μέρος των διαθέσιμων μέσων αυτής σε εφεδρεία, με σκοπό να επιδείξει την ανάλογη προσαρμοστικότητα, όταν οι πληροφορίες γίνονται περισσότερες και οι συνθήκες που επικρατούν κατανοητές και ξεκάθαρες²³.

1.4 Μακροσκοπικές Στρατηγικές των Κρατών

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, κύριο μέλημα των κρατών στο άναρχο διεθνές σύστημα είναι η εξασφάλιση της επιβίωσης. Μόνο αν η επιβίωση είναι

²³ The Royal college of defense studies, *Thinking Strategically*, Oct 2010, σελ.22. <https://www.hdaau.com.au/wp-content/uploads/2016/11/rcdsstrategyhandbook.pdf>

εξασφαλισμένη, μπορούν να επιδιώξουν με ασφάλεια άλλους σκοπούς, όπως η ειρήνη, το κέρδος και η ισχύς²⁴. Σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου υπάρχουν τέσσερις αρχέτυπες μακροσκοπικές στρατηγικές που τα κράτη ακολουθούν διαχρονικά²⁵:

α. Στρατηγική της στρατιωτικής ανάσχεσης – επέκτασης: Το κράτος επικεντρώνεται στην στρατιωτική στρατηγική και αναπτύσσει στρατιωτικές δυνάμεις είτε για να αμυνθεί είτε για να επιβληθεί σε μία ή περισσότερες απειλές. Κύριο χαρακτηριστικό της είναι η χρήση βίας (πόλεμος) λαμβάνοντας τη μορφή της στρατιωτικής άμυνας-επίθεσης ή η απειλή χρήσης βίας που μετουσιώνεται σε αποτροπή ή πειθαναγκασμό αντίστοιχα. Αυτή η στρατηγική αν και αυξάνει τα επίπεδα ισχύος του κράτους, καθώς η στρατιωτική ισχύς αποτελεί το δραστικότερο μέσο ελέγχου συμπεριφοράς των διεθνών δρώντων, απαιτεί πολλούς πόρους (κόστος) και αυξάνει το δίλημμα ασφαλείας των άλλων κρατών. Πρωτεύοντα ρόλο διαδραματίζει η στρατιωτική στρατηγική, συνεπικουρούμενη από την εσωτερική νομιμοποίηση, η οποία συνήθως πραγματοποιείται μέσω έντονης εθνικής, θρησκευτικής ή ιδεολογικής φόρτισης.

β. Στρατηγική των συμμαχιών: Τα κράτη δημιουργούν συμμαχίες (στρατιωτικές, οικονομικές, διπλωματικές), για να αντιμετωπίσουν μια κοινή απειλή, λόγω κοινών συμφερόντων. Αιτία είναι ο αμοιβαίος φόβος, που προέρχεται από την έλλειψη ισχύος των συμμετεχόντων και η δυνητική ή η πραγματική κοινή απειλή των συμφερόντων τους. Με αυτό τον τρόπο τα συμβαλλόμενα μέρη επιμερίζονται τα βάρη για την αύξηση της ισχύος τους, παρά το γεγονός ότι τα μέλη επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη με το λιγότερο δυνατό κόστος. Αυτή ακριβώς η επιδίωξη καθώς ο περιορισμός στην ελευθερία δράσης των συμβαλλομένων κρατών αποτελεί πολλές φορές και την «αχίλλειο πτέρνα» για τη διατήρηση της συνοχής της συμμαχίας.

γ. Στρατηγική της εξισορρόπησης: που συνίσταται στην εξουδετέρωση απειλών μέσω ισορροπιών μεταξύ άλλων δρώντων του συστήματος, ώστε να αποστερηθεί ο αντίπαλος τη δυνατότητα να συγκεντρώσει τις δυνάμεις του εναντίον του κράτους που απειλεί. Το κύριο βάρος το επωμίζεται η διπλωματία,

---

²⁴ Waltz, 2011 ,σελ. 269.

²⁵ Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, 2001, σελ.22-33.

ενώ η στρατιωτική ισχύς ενισχύει τη διαπραγματευτική δύναμη των κρατών και η οικονομική διάσταση ανακατευθύνει οικονομικούς πόρους στην υποστήριξη των πολύπλοκων διπλωματικών ελιγμών. Η στρατηγική αυτή αποβαίνει ιδιαίτερα επωφελής εάν οι δρώντες καταφέρουν να προσαρμοστούν γρήγορα κι ευέλικτα στους εκάστοτε συσχετισμούς ισχύος. Πλεονεκτήματά της είναι ότι οι συμμετέχοντες δεν έχουν περιορισμούς στην ελευθερία δράσης όπως στις συμμαχίες και ότι πρόκειται για στρατηγική χαμηλού κόστους. Μειονέκτημά της είναι ο υψηλός βαθμός αβεβαιότητας που εμπεριέχει, καθώς συχνά αστάθμητοι παράγοντες μπορεί ν' ανατρέψουν τους ήδη υφιστάμενους ρευστούς συσχετισμούς ισχύος.

δ. *Στρατηγική του κατευνασμού*: η οποία αποβλέπει στην άμβλυση της απειλής μέσω παραχωρήσεων, μονομερών ή αμοιβαίων, με στόχο είτε τον πρόσκαιρο κατευνασμό μιας δευτερεύουσας απειλής για τη συγκέντρωση προσπαθειών στην κύρια απειλή, είτε μακροπρόθεσμα την υπέρβαση της αντιπαλότητας. Το πλεονέκτημα, εφόσον η στρατηγική αυτή εκτελεστεί επιτυχώς, είναι η μείωση του συγκρουσιακού στοιχείου στις εξωτερικές σχέσεις του δρώντος. Ωστόσο μπορεί εύκολα να εκληφθεί ως ένδειξη αδυναμίας και να ωθήσει τον αντίπαλο σε αύξηση των απαιτήσεών του. Ο κατευνασμός εδράζεται κυρίως στη διπλωματία και στην επίκληση της διεθνούς νομιμότητας, ενώ και η οικονομία δύναται να χρησιμοποιηθεί ως επιπλέον κίνητρο κατευνασμού.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να διευκρινίσουμε ότι κατά την εφαρμογή στην πράξη κανένα κράτος δεν εφαρμόζει αποκλειστικά έναν ιδεατό τύπο μακροσκοπικής στρατηγικής, αλλά διαμορφώνει την Υψηλή Στρατηγική του συνδυάζοντας δύο ή περισσότερους ιδεατούς τύπους, δημιουργώντας πολλές δυναμικές μεικτές στρατηγικές. Οι συνδυασμοί αυτοί εμπεριέχουν όμως υψηλό ρίσκο αλληλοϋπονόμευσης και ελλείψεις εσωτερικής συνοχής²⁶, αφού όπως ήδη αναφέραμε, ο κάθε ιδεατός τύπος έχει την ιδιαίτερη εσωτερική λογική του και τις δικές του ιδιόζουσες ανάγκες, όσον αφορά τις πτυχές της Υψηλής Στρατηγικής.

Ωστόσο εύκολα δημιουργείται το ερώτημα αν τις παραπάνω στρατηγικές δύναται να τις εκτελέσουν και τα λιγότερο ισχυρά κράτη. Οι εναλλακτικές

---

²⁶ *ibid* σελ. 30.

στρατηγικές που οι μη ισχυροί δρώντες του διεθνούς συστήματος έχουν τη δυνατότητα να υιοθετήσουν, πέραν της συμμαχίας με ένα ή περισσότερα κράτη όπως αυτή αναλύθηκε παραπάνω, είναι η *σύμπλευση*²⁷ (bandwagoning) και η *αποχή*.

Η *σύμπλευση* αποτελεί μία αμυντική στρατηγική αντίθετη της εξισορρόπησης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Stephen Walt « εξισορρόπηση είναι η συμμαχία με την ασθενέστερη πλευρά, σύμπλευση (είναι η συμμαχία) με την ισχυρότερη»²⁸. Η στρατηγική αυτή εδράζεται στην αναγνώριση του κράτους ότι υστερεί σημαντικά σε ισχύ έναντι του απειλούντος και δεν υφίσταται λόγος να προβάλλει αντίσταση, καθώς ο ισχυρός θα αποκτήσει τελικά τις απαιτήσεις του ενώ ο απειλούμενος θα υποστεί μεγαλύτερο πλήγμα. Με άλλα λόγια, ο μη ισχυρός είναι πλήρως συνεργάσιμος σε μία προσπάθεια «εξευμενισμού» του ισχυρότερου με την ελπίδα αυτός να στρέψει τα βέλη του προς κάποιο τρίτο και αν μπορέσει μελλοντικά να αποκομίσει κέρδη από την επιθετικότητα αυτού²⁹.

Η *αποχή* είναι η συνειδητή επιλογή των κρατών να μην συμμετέχουν στα δρώμενα του διεθνούς συστήματος. Σύμφωνα με τον Ηλία Κουσκουβέλη σ' αυτή την περίπτωση τα κράτη έχουν να επιλέξουν μεταξύ της πλήρους ουδετερότητας, η οποία μπορεί να συνδυαστεί με τον απομονωτισμό, και του πλήρη ή μερικού απομονωτισμού. Και στις δύο περιπτώσεις το κράτος απέχει από τη διεθνή πολιτική³⁰. Η επίτευξη των πολιτικών του στόχων βασίζεται αποκλειστικά στις δικές του στρατιωτικές, οικονομικές και πολιτικές δυνάμεις. Με αυτή την επιλογή τα κράτη δύνανται, να ενισχύσουν την εσωτερική συνοχή τους και διατηρήσουν την ανεξαρτησία τους αποφεύγοντας την εμπλοκή τους σε πολεμικές συγκρούσεις και το συνεπαγόμενο κόστος. Η δυσκολία εφαρμογής της αποχής έγκειται στο γεγονός

---

²⁷ Ο καθηγητής Ηλίας Κουσκουβέλης θεωρεί ότι υποχωρητικότητα είναι μία συμπεριφορά που παρουσιάζουν τόσο τα ισχυρά όσο και τα αδύναμα κράτη, με συχνότερη περίπτωση αυτή των δεύτερων βλ. Κουσκουβέλης, 2007, σελ. 204.

²⁸ *ibid*, όπως αναφέρεται στη σελ. 204.

²⁹ *ibid*, σελ.205. Σύμφωνα με τον Mearshaimer ο κατευνασμός και η σύμπλευση δεν αποτελούν βιώσιμες εναλλακτικές στρατηγικές διότι παραχωρούν ισχύ, γεγονός που αντίκειται στην ισορροπία ισχύος και αυξάνει τους κινδύνους για το κράτος που τις εφαρμόζει βλ. Mearshaimer, 2006, σελ. 339-343.

³⁰ *ibid*, σελ.187-189.

ότι κανένα κράτος δεν γνωρίζει εάν και για πόσο χρόνο τα υπόλοιπα κράτη του συστήματος και κυρίως οι μεγάλες δυνάμεις αποδέχονται αυτή τη συμπεριφορά. Επιπλέον, το κράτος που την επιλέγει οφείλει να εφαρμόζει την αποχή πιστά και με συνέπεια, ώστε να μην κινδυνεύσει να απολέσει με τις πράξεις του την «έξωθεν καλή μαρτυρία».

Η παραπάνω αναφορά στα λιγότερο ισχυρά κράτη μπορεί να φαντάζει ως περιττή ή ακόμα και άσχετη με την παρούσα εργασία, όμως έγινε συνειδητά για δύο κυρίως λόγους. Ο πρώτος είναι ότι το σύγχρονο διεθνές σύστημα απαρτίζεται στη μεγάλη πλειονότητά του από μικρά κράτη και ο δεύτερος, ως απόρροια του πρώτου, οι ΗΠΑ ως υπερδύναμη βρίσκεται αντιμέτωπη καθημερινά και καλείται να διαχειριστεί την υψηλή στρατηγική αυτών των κρατών.

1.5 Αξιολόγηση της Υψηλής Στρατηγικής

Η Υψηλή Στρατηγική υλοποιείται σε ένα διεθνές περιβάλλον ασταθές και συνεχώς μεταβαλλόμενο και γι' αυτόν τον λόγο θα πρέπει να επιδεικνύει προσαρμοστικότητα χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι θα πρέπει να διαφοροποιείται και ο στόχος που έχει τεθεί κατά την σχεδίαση της (end state). Απαραίτητη επομένως είναι η συνεχής αξιολόγηση της αποτελεσματικότητάς της. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από τη βάσανο της δοκιμασίας μέσω κριτηρίων³¹, ώστε να μπορεί η πολιτική ηγεσία να λαμβάνει έγκαιρα τα απαραίτητα μέτρα για την προσαρμογή της στα νέα δεδομένα. Τα κριτήρια αξιολόγησής της, σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου είναι πέντε³²:

α. Καταλληλότητα: συνίσταται στη δυνατότητα μιας Υψηλής Στρατηγικής να προσαρμόζεται στις ευκαιρίες και τις απειλές του διεθνούς περιβάλλοντος, καθώς και τις εσωτερικές συνθήκες για την καλύτερη προώθηση των στόχων που έχουν τεθεί.

β. Εσωτερική συνοχή: Αναφέρεται στις διαστάσεις της Υψηλής Στρατηγικής και κατά πόσο αυτές αλληλοϋποστηρίζονται ή αλληλοϋπνομεύονται.

---

³¹ Κριτήρια αξιολόγησης της Υψηλής Στρατηγικής βλ. και στον Πλατιά, 1999, σελ. 107, επίσης The Royal college of defense studies, 2010, σελ.24-26.

³² Παπασωτηρίου, 2001, σελ. 33-34.

γ. *Αποδοτικότητα*: Συνίσταται στην αποτελεσματική προώθηση των πολιτικών σκοπών με την οικονομικότερη χρήση των διαθέσιμων πόρων.

δ. *Συσχετισμός ικανοτήτων και στόχων*: Αφορά στην ορθή εκτίμηση των μέσων που διατίθενται, ώστε αυτά να αρκούν για την επίτευξη των πολιτικών σκοπών, καθώς έχει αποδειχθεί ότι σε αντίθετη περίπτωση αυτό οδηγεί σε υπερεπέκταση, με επακόλουθο την κρίση και συχνά την κατάρρευση.

ε. *Αντοχή σε σφάλματα*: συνίσταται στην ικανότητα απορρόφησης τόσο των τριβών που προκύπτουν τυχαία ή λόγω σφαλμάτων στο εσωτερικό κατά τη διαδικασία σχεδιασμού και εφαρμογής της εκάστοτε Υψηλής Στρατηγικής, όσο και έναντι της αντίδρασης του αντιπάλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΚΛΙΝΤΟΝ

2.1 Η παρακαταθήκη του Τζορτζ Μπους του πρεσβύτερου

Ο Τζορτζ Μπους ο πρεσβύτερος (George H.W. Bush)³³ ανέλαβε 41^{ος} πρόεδρος των ΗΠΑ το 1989. Ένα έτος που μαζί με το 1918 και το 1945, που χαρακτηρίστηκαν από το τέλος των δύο παγκοσμίων πολέμων, αποτελούν τα σημαντικότερα του 20^{ου} αιώνα, καθώς σηματοδοτεί το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, με διάρκεια πάνω από τέσσερις δεκαετίες και δημιούργησε το διπολικό διεθνές σύστημα, το οποίο στην πράξη αποδείχθηκε αρκετά σταθερό.

Για την αντιμετώπιση των ζητημάτων εξωτερικής πολιτικής θεωρήθηκε ότι τα προσέγγιζε με υπομονή, συντηρητισμό, αλλά και ως πραγματιστής. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της προσέγγισης, αποτελεί η βίαιη καταστολή των φοιτητών-διαδηλωτών από τον κινεζικό στρατό στην πλατεία Τιεν Αν Μεν του Πεκίνου, τον Ιούνιο του 1989. Παρ' όλο που ο Μπους καταδίκασε τις πράξεις της κινεζικής κυβέρνησης, δεν επιθυμούσε να διαταράξει τις βελτιωμένες σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών. Επιπλέον, θεωρούνταν ως ένας ισχυρός και αποφασιστικός ηγέτης, φήμη η οποία ενισχύθηκε με την επέμβαση των ΗΠΑ στο Παναμά στις 20 Δεκεμβρίου 1989³⁴. Η ικανότητα διαχείρισης των ραγδαίων

---

³³ Βιογραφικά στοιχεία υπάρχουν στο Jon Meacham, *Destiny and Power: The American Odyssey of George Herbert Walker Bush*, Random House, 2015, καθώς και στο <https://www.britannica.com/biography/George-H-W-Bush>. Επίσης, και ο ίδιος είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων με αυτοβιογραφικά αλλά και άλλα στοιχεία.

³⁴ Stephen Knott, *George H. W. Bush: foreign affairs*, UVA, Miller Center <https://millercenter.org/president/bush/foreign-affairs>

Αν και οι διαδηλώσεις και οι επακόλουθες καταστολές τους συνέβησαν σε άλλες πόλεις τις Κίνας, τα γεγονότα ειδικά στην πλατεία Τιεν Αν Μεν, έμειναν στην ιστορία διότι είχαν δημοσιογραφική κάλυψη από δυτικά μέσα ενημέρωσης και προβλήθηκαν παγκόσμια. Η κινεζική κυβέρνηση χαρακτήρισε την εξέγερση ως «αντεπαναστατική αναταραχή» και δίνει εντολή στο στρατό εντολή για χρήση ένοπλης βίας εναντίον των διαδηλωτών. Άγνωστος παραμένει μέχρι και σήμερα ο αριθμός των νεκρών, ενώ ορισμένοι συλληφθέντες παραμένουν φυλακισμένοι. Η δημόσια ανάμνηση του συμβάντος απαγορεύεται επισήμως.

<https://www.britannica.com/event/Tiananmen-Square-incident>

Για την επέμβαση στον Παναμά κατηγορήθηκε από τη Διεθνή Κοινότητα για μονομερή ενέργεια, καθώς δεν υπήρχε αντίστοιχο ψήφισμα του ΟΗΕ.

εξελίξεων οφείλετε σε μεγάλο βαθμό στις εμπειρίες που είχε αποκτήσει στην πρώιμη σταδιοδρομία³⁵, αλλά και ως Αντιπρόεδρος των ΗΠΑ επί Ρήγκαν.

Ωστόσο, η μεγάλη πρόκληση ήταν η διαχείριση της κατάρρευσης της ΕΣΣΔ. Η μεγάλη κρίση της ΕΣΣΔ, που τελικά οδήγησε στην διάλυση αυτής, ήταν ένα αποτέλεσμα εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων³⁶. Οι εξελίξεις ήταν ραγδαίες, κατάρρευση του Συμφώνου της Βαρσοβίας και απομάκρυνση των χωρών που το συγκροτούσαν από την σφαίρα επιρροής της ΕΣΣΔ, ανεξαρτητοποίηση των σοβιετικών δημοκρατιών και επανένωση της Γερμανίας, ωστόσο η μετάβαση στο νέο Διεθνές Σύστημα έλαβε χώρα μέσα από ειρηνικές επαναστάσεις (εξαίρεση αποτελεί η Ρουμανία). Η πολιτική στήριξη και οι εγγυήσεις του Μπους στις προσπάθειες του Γκορμπατσόφ ήταν αποφασιστικής σημασίας. Οι επικριτές του τον κατηγορούσαν ότι συμβιβάστηκε με τις απαιτήσεις του σοβιετικού ηγέτη³⁷. Ο Μπους έκρινε ότι ήταν προς το συμφέρον των ΗΠΑ η επικράτηση μετριοπαθών αντικομμουνιστών έναντι σκληροπυρηνικών, σε μία ομοσπονδία κρατών που διέθετε το μεγαλύτερο πυρηνικό οπλοστάσιο. Αναφορικά με το γερμανικό ζήτημα η κυβέρνηση Μπους έχοντας ξεκάθαρη και αταλάντευτη στάση υπέρ της γερμανικής επανένωσης, παρά τις αντιδράσεις των Γκορμπατσόφ και Θάτσερ (ο Μιτεράν συναινούσε), στα πλαίσια του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης κατάφερε να αποσοβήσει τον κίνδυνο αναβίωσης του γερμανικού εθνικισμού. Η πολιτική αυτή είχε ως αποτέλεσμα να εξασφαλίσει μία ενωμένη Γερμανία που παραμένει μέχρι σήμερα σταθερός σύμμαχος των ΗΠΑ³⁸. Επιπλέον, στα ευρωπαϊκά ζητήματα επέλεξε την αποχή από το πρόβλημα στην Γιουγκοσλαβία.

---

³⁵ Κατά την περίοδο προεδρίας των Νίξον και Φορντ είχε διατελέσει εκπρόσωπος των ΗΠΑ στον ΟΗΕ, πρέσβης στην Κίνα και διοικητής της CIA.

³⁶ Για μία λεπτομερή ανάλυση των παραγόντων βλ. Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα 2002 (Ε Έκδοση) σελ. 363-368. Ενώ σύμφωνα με τον Brzezinski, η επιτυχία της στρατηγικής της «ανάσχεσης» οφείλεται στην πολιτική ζωτικότητα, την ιδεολογική ευκαμψία, τον οικονομικό δυναμισμό και την πολιτισμική έλξη του δυτικού συνασπισμού υπό την ηγεσία των ΗΠΑ. Αναλυτικότερα στο Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα: Λιβάνη, 1997, σελ. 28-31.

³⁷ Jeremi Suri, *The Promise and Failure of American Grand Strategy after the Cold War*, Foreign Research Policy Institute, March 2010 <https://www.fpri.org/article/2010/03/the-promise-and-failure-of-american-grand-strategy-after-the-cold-war/>

³⁸ Παπασωτηρίου, 2002, σελ. 368-370.

Εκτός Ευρώπης, η μεγαλύτερη απειλή προήλθε από το Ιράκ με την εισβολή στο Κουβέιτ (2 Αυγούστου 1990). Ο Μπους απευθύνθηκε άμεσα προς τη διεθνή κοινότητα πετυχαίνοντας την αυθημερόν καταδίκη του Ιράκ³⁹ και τη διεθνή συναίνεση. Έχοντας τη διεθνή νομιμοποίηση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και τη δημιουργία «συμμαχίας» με ηγέτιδα δύναμη τις ΗΠΑ έχουμε στις 17 Ιανουαρίου 1991 την έναρξη των επιχειρήσεων «Καταιγίδα της Ερήμου» με την κατάπαυση του πυρός στις 28 Φεβρουαρίου 1991⁴⁰. Αυτή η μεταστροφή, στη συλλογική ασφάλεια και στην πολυεθνική συνεργασία, αποτυπώνει τη νέα τάξη πραγμάτων (new world order) του προέδρου σε θέματα διεθνούς πολιτικής. Αυτό που αποτελεί ενδιαφέρον ζήτημα Υψηλής Στρατηγικής είναι η απόφαση του Μπους να παραμείνει στην εξουσία του Ιράκ ο Σαντάμ Χουσεΐν, ενώ υπήρχε η δυνατότητα να εκδιωχθεί. Ο Μπους αμύνθηκε της απόφασης του, λέγοντας ότι στόχος των επιχειρήσεων ήταν η απελευθέρωση του Κουβέιτ. Από το περιβάλλον του προέδρου υποστηρίχθηκε ότι η αντικατάσταση του Σαντάμ θα προκαλούσε αποσταθεροποίηση της περιοχής⁴¹. Η πραγματικότητα όμως είναι ότι, η συνειδητή αυτή επιλογή, είχε ως απώτερο στόχο την διατήρηση μίας κυβέρνησης υπό επιτήρηση και καθοδήγηση, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων των ΗΠΑ στη περιοχή έναντι του Ιράν και της Συρίας. Θα πρέπει επίσης να τονίσουμε ότι, η νίκη είχε σημαντική θετική επίδραση στο ηθικό της αμερικανικής κοινωνίας, που παρέμεινε πληγωμένη από την αποτυχία του Βιετνάμ.

Παρά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την επιτυχημένη εκστρατεία στο Ιράκ, ο Μπους δεν κατάφερε να επανεκλεγεί. Οι επιτυχίες του Μπους στην εξωτερική πολιτική είχαν το παράδοξο αποτέλεσμα αυτή να μην αποτελεί εκλογικό παράγοντα στις προεδρικές εκλογές. Ο δημοκρατικός Μπιλ

---

³⁹ Αυθημερόν της επέμβασης (2 Αυγούστου 1990) το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε την υπ' αριθ. 660 απόφαση που καταδικάζει το Ιράκ για παραβίαση της χάρτας του οργανισμού (14 ψήφοι υπέρ και 1 αποχή, της Υεμένης). Στις 6 Αυγούστου 1990 με την απόφαση 661 επέβαλλε οικονομικό και εμπορικό αποκλεισμό (embargo) (13 ψήφοι υπέρ και 2 αποχές, Υεμένης και Κούβας). Αναλυτικότερα όλες οι αποφάσεις στο <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>

⁴⁰ Μία λεπτομερής ανάλυση των επιχειρήσεων όπως προκύπτει από την τελική έκθεση του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας των ΗΠΑ προς το Κογκρέσο, *Ο πόλεμος του Κόλπου* (μτφ. Σκαρβέλης Δημήτρης) Αθήνα: Φλώρος, 2003.

⁴¹ Stephen Knott, *George H.W. Bush: foreign affairs*, University of Virginia/ Miller Center στο <https://millercenter.org/president/bush/foreign-affairs>

Τζέφερσον Κλίντον (William Jefferson Clinton) ⁴² επικράτησε κατά τις προεδρικές εκλογές του 1992, εκμεταλλευόμενος την οικονομική ύφεση που επικρατούσε στις ΗΠΑ⁴³. Οι μεγάλες αλλαγές που συντελέστηκαν σε επίπεδο διεθνούς συστήματος είχε ως συνέπεια να αποτελεί ουσιαστικά τον πρώτο Πρόεδρο της μεταψυχροπολεμικής εποχής και της απόλυτης κυριαρχίας των ΗΠΑ. Στη συνέχεια θα εξεταστεί κατά πόσο η Στρατηγική του στο νέο μονοπολικό σύστημα ήταν διαφορετική από αυτή των προκατόχων του.

2.2 Εξωτερική Πολιτική και Ιδεολογικές Επιρροές

Ο Χένρυ Κίσιγκερ υποστηρίζει ότι στην Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική υφίστανται δύο αντικρουόμενες σχολές που συνυπάρχουν. Από τη μία, οι απομονωτιστές υποστηρίζουν ότι οι ΗΠΑ προωθούν καλύτερα τις αξίες τους όταν απέχουν από το διεθνές σύστημα και λειτουργούν ως «φάρος της δημοκρατίας για τα υπόλοιπα έθνη». Από την άλλη πλευρά, η σχολή του παρεμβατισμού θεωρεί ως υποχρέωση τη διάδοση των αμερικανικών αξιών μέσω της ανάληψης μία σταυροφορίας (crusade). Στηριζόμενες το ίδιο αξιακό σύστημα και διακατεχόμενες από τη βαθιά πεποίθηση ότι οι ΗΠΑ διαθέτουν το καλύτερο πολιτικό σύστημα, θεωρούν ότι τα υπόλοιπα έθνη θα πρέπει να επιδιώξουν την ευημερία και την ειρήνη μέσα από την υιοθέτηση του διεθνούς δικαίου και της δημοκρατίας. Στην πραγματικότητα ενστερνίζονται μία παγκόσμια διεθνή τάξη στηριζόμενη στο διεθνές δίκαιο, τη δημοκρατία και την οικονομία της ελεύθερης αγοράς⁴⁴.

Σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, στην αμερικανική πολιτική της μεταψυχροπολεμικής εποχής, διαμορφώθηκαν τρεις διαφορετικές αντιλήψεις, αναφορικά με την Εξωτερική Πολιτική που έπρεπε να εφαρμοστεί. Αυτές είναι:

- *Ουίλσονισμός*. Σκοπός του οποίου είναι η προώθηση του φιλελεύθερου ιδεαλισμού του προέδρου Ουίλσον. Οι υποστηρικτές του ισχυρίζονται πιστεύουν ότι για την εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης και σταθερότητας πρέπει να υπάρξει

⁴² Ο Κλίντον ανέλαβε ως 42^{ος} πρόεδρος των ΗΠΑ στις 20 Ιανουαρίου 1993 και επικρατώντας και στις επόμενες προεδρικές εκλογές, παραμένοντας στο προεδρικό αξίωμα μέχρι τις 20 Ιανουαρίου 2001.

⁴³ Η οικονομική ύφεση του 1991-2 στις ΗΠΑ δημιούργησε μεγάλη αβεβαιότητα για το μέλλον στην αμερικανική κοινωνία, με αποτέλεσμα ο Μπους να υποστεί συντριπτική ήττα λαμβάνοντας μόλις 38% (το χαμηλότερο για ρεπουμπλικάνο υποψήφιο μεταπολεμικά), αν και εκ των υστέρων αποδείχθηκε ότι η κρίση ήταν πρόσκαιρη και ακολούθησε μία μεγάλη περίοδος ανάπτυξης.

⁴⁴ Henry Kissinger, *Diplomacy*, New York: Simon & Schuster, 1994, σελ. 18

εξάπλωση της δημοκρατίας και του ελεύθερου εμπορίου, δημιουργώντας σχέσεις αλληλεξάρτησης που θα αποτελούν απαγορευτικό παράγοντα πρόκλησης πολέμων, ενώ η συλλογική ασφάλεια θα επιτυγχάνεται μέσω πολυμερών θεσμών με προεξάρχοντα τον ΟΗΕ. Θιασώτες του ουίλσονισμού απαντώνται κυρίως στις τάξεις των κεντροαριστερών φιλελευθέρων.

- *Τζακσονισμός.* Αντιδιαμετρικά αντίθετοι των ουίλσονιανών είναι οι νεοαπομονωτιστές, οι παραδόσεις των οποίων εδράζονται στον πρόεδρο Τζάκσον. Οι νεοαπομονωτιστές δεν πρεσβεύουν τον πλήρη απομονωτισμό της δεκαετίας του '30, αλλά την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων με αποφασιστικές μονομερείς ενέργειες, ενώ παράλληλα ζητούν την απεμπλοκή των ΗΠΑ από τις πολυμερείς δεσμεύσεις τους για ουτοπικές ιδέες περί του «καλού της ανθρωπότητας». Ερείσματα αυτής της αντίληψης απαντώνται στην συντηρητική αμερικανική κοινωνία, που στο πολιτικό προσκήνιο εκπροσωπείται από τους ρεμπουμπλικάνους και ιδιαίτερα στο Κογκρέσο.

- *Ρεαλισμός.* Οι ρεαλιστές τοποθετούνται μεταξύ των προηγούμενων ρευμάτων. Απορρίπτοντας τον φιλελευθερισμό και το νεοαπομονωτισμό, υποστηρίζουν την εμπλοκή των ΗΠΑ στα διεθνή ζητήματα έχοντας ως βάση υπολογισμού τη διαχείριση της γενικής ισορροπίας και της κατανομής της περιφερειακής ισχύος. Για τους ρεαλιστές δεν είναι αρκετό οι ΗΠΑ να είναι πρώτη μεταξύ ίσων, αλλά η μόνη πρώτη. Η μετάβαση σε ισορροπημένο πολυπολικό διεθνές σύστημα δεν θα πρέπει να είναι αποδεκτό, παρά μόνο η εδραίωση του μονοπολικού. Αν και διαθέτει ισχυρά λαϊκά ερείσματα στην αμερικανική κοινωνία, καθώς στηρίζεται σε παραδοσιακές ευρωπαϊκές αντιλήψεις περί διεθνούς πολιτικής, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τους κεντροδεξιές ηγετικές ομάδες των ΗΠΑ⁴⁵.

2.3 Στρατηγική της «Επέκτασης»

⁴⁵ Παπασωτηρίου, 2002, σελ. 391-2. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνο Αρβανιτόπουλο, οι υποστηρικτές του απομονωτισμού πεπεισμένοι για την αμερικανική μοναδικότητα και την ασφάλεια από τις εξωτερικές απειλές που τους προσέφερε η πλεονεκτική γεωγραφική θέση της χώρας αν και περιθωριοποιήθηκαν κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου επανεμφάνιστηκαν ως νεοαπομονωτιστές μετά το τέλος αυτού. Στην νέα εκδοχή υποστήριξαν την αναδίπλωση της χώρας από διεθνή σκηνή ή ακόμα και τη διάλυση συμμαχιών όπως το ΝΑΤΟ, διότι καμία άλλη δύναμη δεν είχε την ικανότητα να απειλήσει την κυριαρχία και την εδαφική ακεραιότητα των ΗΠΑ. Ωστόσο τα επιχειρήματα τους δεν είχαν απήχηση στο κατεστημένο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής. Επιπλέον σχετικά με τα ψυχροπολεμικά ιδεολογικά ρεύματα στις ΗΠΑ βλ. Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος & Παναγιώτης Ηφαιστος, *Ευρωαντλαντικές Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα, 2009 (Έκδοση), σελ.152-9.

Τα πρώτα δείγματα της νέας στρατηγικής εκφράστηκαν από τον Antony Lake, τον πρώτο σύμβουλο εθνικής ασφάλειας του Κλίντον, το Σεπτέμβριο του 1993. Ο Lake υποστήριξε ότι το δόγμα της «ανάσχεσης» πρέπει να διαδεχτεί μια στρατηγική της «επέκτασης», συνδυάζοντας την ευρεία αποδοχή της δημοκρατίας και της οικονομίας της αγοράς με πιο παραδοσιακά γεωστρατηγικά ενδιαφέροντα. Η στρατηγική αυτή πρέπει να καταδείξει πως οι μεγάλες, αλλά όχι απεριόριστες, πηγές εθνικής ασφάλειας της οικονομίας, διπλωματίας και στρατιωτικής ισχύος θα χρησιμοποιηθούν. Οι βασικοί παράγοντες πυλώνες που θα στηριζόταν αυτή η πολιτική σύμφωνα με τον Lake ήταν :

- η ισχυροποίηση των δημοκρατικών κρατών, συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ, διότι αποτελεί τον πυρήνα της επέκτασης
- η συμβολή στην προώθηση και εδραίωση νέων δημοκρατιών και οικονομιών αγοράς, όπου είναι δυνατόν, ιδίως σε χώρες ιδιαίτερης σημασίας και αντίσταση και υποστήριξη της φιλελευθεροποίησης των κρατών που διάκινεται εχθρικά στη δημοκρατία και τις ελεύθερες αγορές
- η ανθρωπιστική ατζέντα να περιλαμβάνει όχι μόνο βοήθεια, αλλά και δράσεις για την προώθηση της δημοκρατίας και οικονομιών της αγοράς, δημιουργώντας ένα περιβάλλον σταθερότητας και άμεσης ανταπόκρισης σε περιοχές που επικρατεί κοινωνικό και οικονομικό χάος.

Οι απόψεις αυτές στηρίζονται στην πεποίθησή του ότι η επέκταση μέσω της οικονομίας των αγορών και μεταστροφή των κρατών προς την δημοκρατία είναι προς όφελος της ασφάλειας των ΗΠΑ, διότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν ως επί το πλείστον μεταξύ τους ή δεν παρέχουν οικονομική υποστήριξη στους τρομοκράτες. Ολοκληρώνοντας την ομιλία του αναφέρθηκε στην διαδικασία της εμπλοκής των ΗΠΑ στο εξωτερικό και το πως αυτή πρέπει να αποφασίζεται ή να αποφεύγεται⁴⁶.

Η ουσία του λόγου του Lake, ότι η εξάπλωση της δημοκρατίας και η απελευθέρωση της οικονομία αποτελούν τη λύση για όλα τα προβλήματα εξωτερικής πολιτικής, υιοθετήθηκε ως στρατηγική από τον Κλίντον. Η πιο μεγάλη απόδειξη αποτελεί η πρώτη Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας που εξέδωσε ως

⁴⁶ Για περισσότερες πληροφορίες Antony Lake, *From Containment to Enlargement*, Johns Hopkins University, 21 September 1993, <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>

πρόεδρος τον Ιούλιο του 1994 (*NSS 1994*), με τίτλο «*National Security Strategy of Engagement and Enlargement*»⁴⁷. Στον πρόλογο, τονίζεται ότι εστιάζοντας στις απειλές και στις ευκαιρίες της νέας εποχής θέτει τρεις αντικειμενικούς σκοπούς:

- διατήρηση της Ασφάλειας με ετοιμότητα των στρατιωτικών δυνάμεων να δράσουν
- ενίσχυση της οικονομικής αναζωογόνησης των ΗΠΑ
- και προώθηση της δημοκρατίας στο εξωτερικό.

Στην εισαγωγή της γίνεται αναφορά στα επιτεύγματα του προέδρου στους δεκαεπτά πρώτους μήνες της θητείας του και ακολουθούν δύο μέρη, όπου στο πρώτο εξηγείται σε τι συνίσταται η νέα στρατηγική και στο δεύτερο περιγράφεται πως θα επιτευχθεί. Στα σημαντικά στοιχεία που περιλαμβάνει θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι η διευκρίνηση ότι οι ΗΠΑ δεν είναι δυνατό να «αστυνομεύουν» όλο τον πλανήτη, αλλά τονίζει ότι θα ηγούνται αυτού. Επιπλέον, αναφέρεται ότι η εμπλοκή των στις διεθνείς υποθέσεις πρέπει να είναι επιλεγμένες, εστιάζοντας στις προκλήσεις που σχετίζονται με τα αμερικανικά συμφέροντα. Οι εμπλοκές αυτές μπορεί να είναι μονομερείς, σε συνεργασία με συμμάχους ή πολυμερείς ανάλογα της περίπτωσης. Ακόμη, θέτει σε υψηλή προτεραιότητα τον έλεγχο των όπλων και τη μη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής (ΟΜΚ), ήτοι χημικά, βιολογικά, πυρηνικά, καθώς και των βλημάτων φορέων αυτών. Αποτελεί μία ξεκάθαρη δήλωση της πρωτοκαθεδρίας (*primacy*) και του ρόλου που έχουν αποφασίσει να διαδραματίσουν.

Ειδικότερα για την Ευρώπη, αναφέρει ότι η συγκεκριμένη στρατηγική επικεντρώνεται σ' αυτή, καθώς η ιστορία του προηγούμενου αιώνα έχει αποδείξει ότι η σταθερότητά της αποτελεί σημαντικό παράγοντα ασφάλειας των ΗΠΑ. Λαμβάνοντας υπόψη τα γεγονότα που προηγήθηκαν στη Γιουγκοσλαβία, ο Κλίντον αναγνωρίζει ότι η ύπαρξη των στρατιωτικών δυνάμεων είναι απαραίτητη στην μεταψυχροπολεμική Ευρώπη, αν και αναφέρει ότι η πρόληψη των συγκρούσεων είναι πιο αποτελεσματική από τον έλεγχό τους. Συνεχίζοντας, διατυπώνει την θέση, ότι παρά τους πολλούς θεσμούς που υφίστανται στη Ευρώπη (ΕΕ, ΟΑΣΕ, ΟΗΕ, Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση) και διαδραματίζουν ρόλο στην ολοκλήρωσή της, το NATO, η μεγαλύτερη πολιτικοστρατιωτική συμμαχία,

---

⁴⁷ Το πλήρες κείμενο στο <http://nssarchive.us/NSSR/1994.pdf>

πρέπει να αποτελεί το κεντρικό δρώντα στην ανωτέρω διαδικασία. Το πιο σημαντικό στοιχείο αυτής της στρατηγικής είναι η στρατιωτικής ισχύς των ΗΠΑ, διευκρινίζοντας ότι η ύπαρξη 100.000 στρατιωτών στην περιοχή είναι ικανή να διατηρήσει την υπεροχή του NATO και να αποτελέσει την αποτρεπτική δύναμη, που θα είναι ορατή προς τη Δυτική και την Ανατολική Ευρώπη.

2.4 Η εξωτερική Πολιτική του Κλίντον

Με βάση τις τρεις αντιλήψεις που προαναφέρθηκαν, η αμερικανική εξωτερική πολιτική επί προεδρίας Κλίντον κινήθηκε μεταξύ του ουίλσονισμού και τζακσονισμού. Οι ρεπουμπλικάνοι έχοντας επικρατήσει στις εκλογές του 1994 κατείχαν την πλειοψηφία και στα δύο σώματα του Κογκρέσου, Γερουσία και Βουλή των Αντιπροσώπων. Αυτό τους έδωσε τη δυνατότητα να εφαρμόσουν ορισμένες πολιτικές νεοαπομονωτισμού, όπως οικονομικές κυρώσεις σε εταιρίες κρατών που συναλλασσόταν μαζί τους, μη αποδοχή νέων πολυμερών συμφωνιών π.χ. Πρωτόκολλο του Κιότο, απροθυμία εκπλήρωσης των οικονομικών υποχρεώσεων της χώρας προς Διεθνείς Οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ και το ΔΝΤ⁴⁸.

Παρά την πολεμική του Κογκρέσου και την ιδεολογική ασυνέπεια που επέδειξε στην εσωτερική πολιτική ο Κλίντον⁴⁹, κατάφερε να καταστήσει το φιλελεύθερο ιδεαλισμό κυρίαρχο κατά την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής. Υποκινούμενος από τις αρχές του ουίλσονισμού, περί δημοκρατίας και ηθικής και εκμεταλλευόμενος την απουσία περιορισμών από το Διεθνές Σύστημα, είχε την δυνατότητα να αναλάβει διεθνείς παρεμβάσεις που τις ονόμασε ανθρωπιστικές⁵⁰.

Ειδικότερα με τους ευρωπαίους προσπάθησε να έχει συνεργασίας σε μία προσπάθεια να πετύχει την μερική συγκατάθεσή τους (consensus) στο πλαίσιο της συλλογικής επίλυσης ορισμένων παγκόσμιων προβλημάτων. Μία τέτοια προσπάθεια ήταν η Νέα Διατλαντική Ατζέντα (New Transatlantic Agenda), που

⁴⁸ Παπασωτηρίου, 2002, σελ. 393.

⁴⁹ Σύμφωνα με τον Χαράλαμπο Παπασωτηρίου αυτό οφείλετε στο γεγονός ότι ήθελε να διευρύνει την πολιτική βάση στήριξης του και να ικανοποιήσει παράλληλα τον κεντροαριστερό φιλελεύθερο πυρήνα των δημοκρατικών. Για μία λεπτομερή ανάλυση της εσωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ κατά την προεδρία Κλίντον βλ. *ibid*, σελ. 377-387.

⁵⁰ Για μία ανάλυση του «Δόγματος Κλίντον» βλ. J. Dumbrell, *Was There a Clinton Doctrine? President Clinton's Foreign Policy Reconsidered*, *Diplomacy and Statecraft*, 13:2, 2002, p.43-56, DOI: [10.1080/714000309](https://doi.org/10.1080/714000309)

υπογράφηκε το 1995 μεταξύ ΗΠΑ και Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵¹. Το πρόγραμμα, που συμπλήρωσε τη Διατλαντική Διακήρυξη του 1990, οργάνωσε τη συνεργασία μεταξύ των δύο εταίρων γύρω από τέσσερις προτεραιότητες: α) προώθηση της ειρήνης, της σταθερότητας, της δημοκρατίας και της ανάπτυξης παγκόσμια, β) αντιμετώπιση γενικευμένων προκλήσεων, γ) συμβολή στην ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου και καθιέρωση στενότερων διμερών οικονομικών σχέσεων και δ) δημιουργία στενότερων δεσμών μεταξύ των εταίρων⁵². Αν και η προσπάθεια δεν είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα, καταδεικνύει την πρόθεση της κυβέρνησης Κλίντον να προσδώσει στη στρατηγική της μία διάσταση πολυμερισμού (multilateralism).

2.4.1 Σφάλματα στη Σομαλία, τη Ρουάντα και την Αϊτή⁵³

Εβδομάδες πριν από την ανάληψη των καθηκόντων του, ο απερχόμενος πρόεδρος Μπους είχε στείλει αμερικανικά στρατεύματα στη Σομαλία. Αυτό που ξεκίνησε ως μια ανθρωπιστική αποστολή για την καταπολέμηση της πείνας μετατράπηκε σε έναν αιματηρό στρατιωτικό αγώνα. Η εικόνα τον Οκτώβριο του 1993, με τα σώματα νεκρών Αμερικανών στρατιωτών να σέρνονται στους δρόμους του Μογκαντίσου, πρωτεύουσα Σομαλίας, είχε ως αποτέλεσμα η υποστήριξη της κοινής γνώμης για την αμερικανική αποστολή να εξασθενεί. Άμεσα ο Κλίντον ανακοίνωσε την πλήρη απόσυρση των αμερικανικών δυνάμεων, η οποία έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 1994. Τα στρατεύματα του ΟΗΕ παρέμειναν στη χώρα μέχρι την άνοιξη του 1995. Η παρέμβαση τελικά απέτυχε και δεν αποκαταστάθηκε καμία λειτουργική κυβέρνηση στη χώρα μετά την αποχώρηση των Ηνωμένων Πολιτειών και των Ηνωμένων Εθνών.

⁵¹ Ανδρέας Στεργίου *Hobbes versus Kant: οι διατλαντικές σχέσεις υπό το πρίσμα της αξίωσης για ηγεμονία. Μια ιστορική και θεωρητική προσέγγιση*, Επιστήμη και Κοινωνία, Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, Τεύχος 20, Φθινόπωρο 2008, σελ. 17-50
http://www2.media.uoa.gr/sas/issues/20_issue/02.html

⁵² http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/25/07/?lang=gr&all=1&s=1&e=10
Το πρόγραμμα κάλυπτε ένα ευρύ φάσμα δράσεων σε τομείς όπως η παγκόσμια ασφάλεια, η καταπολέμηση της φτώχειας και του οργανωμένου εγκλήματος, η αναδιάρθρωση των χωρών της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, η προώθηση της δημοκρατίας στη Ρωσία, την Ουκρανία και την Τουρκία, η ενίσχυση της ανθρωπιστικής βοήθειας. Για το πλήρες κείμενο βλ. http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124321/new_transatlantic_agenda_en.pdf

⁵³ Russell Riley, *Bill Clinton: Foreign Affairs*, University of Virginia/Miller Center
<https://millercenter.org/president/clinton/foreign-affairs>

Τον Απρίλιο του 1994 αιματηρές συγκρούσεις ξέσπασαν στη Ρουάντα της Κεντρικής Αφρικής. Εκτιμάται ότι 800.000 Τούτσι και υπερασπιστές αυτών δολοφονήθηκαν, προκαλώντας μια γενοκτονία που ήταν υπό κυβερνητικό έλεγχο. Με την αποτυχία στη Σομαλία ακόμα νωπή στο μυαλό των Αμερικανών πολιτικών, ούτε οι ΗΠΑ ούτε τα Ηνωμένα Έθνη ανέλαβαν δράση για να σταματήσουν τη σφαγή. Τόσο ο Κλίντον όσο και η παγκόσμια κοινότητα επικρίθηκαν επειδή δεν έδρασαν γρήγορα και αποφασιστικά. Το 1998, ο Κλίντον ξεκίνησε μια προγραμματισμένη επίσκεψη στην Αφρική, κατά τη διάρκεια της οποίας συναντήθηκε με τους επιζώντες του εμφυλίου πολέμου και αναγκάστηκε να «απολογηθεί» που δεν ελήφθησαν μέτρα για την προστασία τους⁵⁴.

Στην Αϊτή, ο Raoul Cédras το 1991 είχε ανατρέψει με πραξικόπημα τον δημοκρατικά εκλεγμένο πρόεδρο της χώρας Jean-Bertrand Aristide. Ο Κλίντον τον Οκτώβριο του 1993 προσπαθήστε να απομακρύνει τον δικτάτορα ανεπιτυχώς. Ο πρώην πρόεδρος James Carter συνοδευόμενος από τον απόστρατο στρατηγό Colin Powell και τον γερουσιαστή Sam Nunn ανέλαβε να διαπραγματευτεί με τον Cédras για την απομάκρυνσή του από την εξουσία. Ο Carter ανακοίνωσε την απειλή του Κλίντον να εισβάλει, εκτός αν οι πραξικοπηματίες παραιτηθούν. Με έντονη αμερικανική στρατιωτική παρουσία, οι στρατηγοί αναγκάζονται να συμφωνήσουν ότι θα αποχωρήσουν από την εξουσία⁵⁵. Οι Ηνωμένες Πολιτείες έστειλαν τις δυνάμεις τους για να βεβαιωθούν ότι η συμφωνία επιβλήθηκε, αλλά τελικά αποσύρθηκαν. Οι δημοκρατικοί θεσμοί αυτού του φτωχού έθνους παραμένουν ευάλωτοι και απειλούνται.

2.4.2 Η κρίση στην πρώην Γιουγκοσλαβία

Η στάση των ΗΠΑ σχετικά με την Γιουγκοσλαβική κρίση ήταν αρχικά περισσότερο εκείνη του παρατηρητή, παρά του άμεσα ενδιαφερόμενου για την αντιμετώπισή της. Ένας λόγος ήταν η προσπάθεια να αποφευχθούν οι απρόβλεπτες συνέπειες της διάλυσης της Σοβιετικής Ένωσης, της οποίας η ενότητα απειλούνταν από εθνικά κινήματα παρόμοια με εκείνα της

⁵⁴ <https://www.nytimes.com/1998/03/26/world/clinton-in-africa-the-overview-clinton-declares-us-with-world-failed-rwandans.html>

⁵⁵ Η επίσημη καταγραφή των γεγονότων της εποχής από το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ στο <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/haiti>

Γιουγκοσλαβίας. Επίσης, ήταν αμφίβολο αν μπορούσε να αποτραπεί η ένοπλη σύγκρουση στην Γιουγκοσλαβία, χωρίς τη φυσική παρουσία στην περιοχή μεγάλου αριθμού αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων, μία απόφαση, που φάνταζε εξαιρετικά δύσκολο να γίνει αποδεκτή από την αμερικανική κοινή γνώμη. Τέλος, η απροθυμία εμπλοκής των Αμερικανών οφείλεται στον ισχυρισμό των Ευρωπαίων συμμάχων τους, ότι η Γιουγκοσλαβία ήταν ένα ευρωπαϊκό πρόβλημα που έπρεπε να αντιμετωπιστεί εκ των ενόντων της Ευρώπης.

Οι ένοπλες συγκρούσεις στη Βοσνία ξεκίνησαν τον Απρίλιο του 1992 και διαρκούσαν με το 1995. Ο Κλίντον, τα δύο πρώτα χρόνια στην προεδρία δεν είχε αποφασίσει πια ήταν η συμφέρουσα πολιτική που έπρεπε να ακολουθήσει. Τελικά, επέβαλε τόσο την κροατομουσουλμανική συμμαχία στην περιοχή όσο και την ανάληψη στρατιωτικής δράσης μέσω αεροπορικών βομβαρδισμών των σερβικών δυνάμεων, αναγκάζοντας τους εμπλεκόμενους να αποδεχτούν τη συμφωνία Ντέιτον/Παρισιού⁵⁶. Παρά το γεγονός ότι η αμερικανική επέμβαση θεωρήθηκε αρχικά επιτυχής, η Βοσνία - Ερζεγοβίνη παραμένει μέχρι σήμερα ένα κράτος που υφίσταται διότι στη περιοχή υπάρχουν στρατεύματα της διεθνούς κοινότητας, που εγγυώνται την διατήρηση της ειρήνης. Η μεγάλη επιτυχία των ΗΠΑ ήταν ότι για πρώτη φορά το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ ανέθεσε μία στρατιωτική επιχείρηση στο ΝΑΤΟ. Επιπλέον, μία άλλη νεοτερικότητα έγκειται στο γεγονός ότι μία ανθρωπιστική παρέμβαση λαμβάνει χώρα μέσω αεροπορικών επιθέσεων αποκλειστικά, μία στρατιωτική στρατηγική που θα εφαρμοστεί και μελλοντικά καθώς ελαχιστοποιεί τις απώλειες των αμερικανών, όχι όμως και των προσβαλλόμενων αμάχων.

Η περίπτωση του Κοσόβου αποτελεί την τελευταία ανθρωπιστική επέμβαση του Κλίντον και αυτή που δέχθηκε την μεγαλύτερη κριτική. Το 1990 οι Αλβανοί

---

⁵⁶ Παπασωτηρίου, 2002, σελ. 396-7. Η συμφωνία προβλέπει μια ενιαία Βοσνία–Ερζεγοβίνη με δύο χωριστές οντότητες, την Μουσουλμανική–Κροατική Ομοσπονδία και τη Σερβική Δημοκρατία, η πρώτη θα κατέχει το 51% και η δεύτερη το 49% του εδάφους της χώρας, θα έχει η κάθε μία το δικό της Σύνταγμα, το δικό της Κοινοβούλιο και τη δυνατότητα να συνάπτουν αυτοτελώς σχέσεις με γειτονικές χώρες. Η κάθε μία από τις τρεις εθνότητες θα είχε το δικό της στρατό. Η συμφωνία εγγυούνταν στους πρόσφυγες το δικαίωμα επιστροφής στις εστίες τους και σ' όλους τους πολίτες ελευθερία κίνησης. Την εφαρμογή του πλήθους των επιμέρους όρων της συνθήκης ανέλαβε να εξασφαλίσει πολυεθνική ειρηνευτική δύναμη 60.000 ανδρών, η IFOR (Implementation Force) με συμμετοχή 20.000 Αμερικανών και κυρίαρχο το ρόλο του ΝΑΤΟ, μετά από εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Το πλήρες κείμενο της συμφωνίας https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf

ηγέτες του Κοσόβου είχαν κηρύξει την ανεξαρτησία από τη Σερβία. Το Βελιγράδι σε απάντηση είχε διαλύσει την τοπική κυβέρνηση. Την περίοδο 1993-1997 οι εντάσεις και οι συγκρούσεις κλιμακώνονται. Το Μάρτιο του 1998 ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσόβου (UCK), που απαρτίζονταν από αλβανούς, ξεκίνησε ένοπλη σύγκρουση κατά του σερβικού στρατού με σκοπό την απόσχιση του Κοσόβου. Αρχικά η κυβέρνηση Κλίντον ήταν ενάντια στην απόσχιση, ωστόσο μετά το καλοκαίρι του 1998, που οι σερβικές δυνάμεις εξαπέλυσαν αντεπίθεση με αποτέλεσμα αρκετοί Αλβανοί να εκτοπιστούν από τις εστίες τους, η αμερικανική πολιτική διαφοροποιήθηκε πλήρως. Τον Φεβρουάριο του 1999 ξεκίνησαν στο Ραμπουγιέ και συνεχίστηκαν στο Παρίσι διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο αντιμαχομένων και με την παρουσία των ΗΠΑ⁵⁷. Η αποτυχία των διαπραγματεύσεων είχε ως αποτέλεσμα την επέμβαση του ΝΑΤΟ με αεροπορικές επιχειρήσεις κατά της Σερβίας, οι οποίες διήρκησαν 78 ημέρες⁵⁸. Τον Ιούνιο του 1999 τέθηκε υπό την προσωρινή διοίκηση του ΟΗΕ και τη στρατιωτική προστασία του ΝΑΤΟ. Η αεροπορική εκστρατεία του ΝΑΤΟ⁵⁹ κατά της Γιουγκοσλαβίας δίχασε σε μεγάλο βαθμό την διεθνή κοινή γνώμη για την νομιμότητα και τη σκοπιμότητά της. Η νομιμότητα της εκστρατείας αμφισβητήθηκε, εξ' αιτίας του γεγονότος ότι, ο ίδιος ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών στο Άρθρο 2 παράγραφος 4, απαγορεύει οποιαδήποτε πράξη η οποία μπορεί να αποτελέσει απειλή ή χρήση βίας κατά της εδαφικής ακεραιότητας και της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους⁶⁰. Επίσης, πριν από την έναρξη της εκστρατείας δεν είχε εκδοθεί σχετική απόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, με την οποία το ΝΑΤΟ να εξουσιοδοτείτο να επέμβει με σκοπό την αποκατάσταση της ειρήνης, καθώς σύμφωνα με τον Χάρτη αυτού, ο Οργανισμός είναι το μόνο όργανο που νομιμοποιείται σε στρατιωτική επέμβαση με σκοπό την αποκατάσταση της διεθνούς ειρήνης. Το ΝΑΤΟ υπεραμύνθηκε της απόφασής του υποστηρίζοντας ότι

---

⁵⁷ *ibid*, σελ 397-9.

⁵⁸ Για μία λεπτομερή ανάλυση των γεγονότων βλ. James Gow, *The War in Kosovo, 1998-1999*, https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?filename=10&article=1027&context=purduepress_ebooks&type=additional

⁵⁹ Οι απώλειες αμάχων από τους νατοϊκή αεροπορική επιχείρηση σύμφωνα με τη διεθνή οργάνωση προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων Human Rights Watch ήταν 500 περίπου άτομα. Η πλήρης έκθεση της οργάνωσης βλ. Human Rights Watch, *Civilian Deaths in the NATO Air Campaign*, February 2000, volume 12 <https://www.hrw.org/reports/2000/nato/index.htm#TopOfPage>

⁶⁰ <http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>

σκοπός της εκστρατείας του ήταν να αποφευχθεί μία γενοκτονία, καθώς και να προληφθεί το ξέσπασμα ενός γενικευμένου πολέμου στην περιοχή⁶¹. Η δικαιολόγηση του NATO εστιαζόταν περισσότερο σε πολιτικό και ηθικό επίπεδο, παρά σε νομιμοποιητικές βάσεις του Διεθνούς Δικαίου για τη δράση του. Η επέμβαση στο Κόσοβο δεν μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι δημιούργησε ένα δεδικασμένο αναφορικά με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από το κυρίαρχο κράτος και τη δυνατότητα ανάληψης στρατιωτικών επιχειρήσεων άλλων δυνάμεων εναντίον του επικαλούμενες πολιτικοηθικές δικαιολογίες, αλλά περισσότερο αποτέλεσε μία απόκλιση από τη διεθνή πρακτική⁶².

Οι στρατιωτικές επεμβάσεις του Κλίντον στην πρώην Γιουγκοσλαβία καταδεικνύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα ήταν πάνω από την αρχή της εθνικής κυριαρχίας. Επιπλέον, ήταν εξαιρετικά επιλεκτικές. Η επιλεκτικότητα τους μελλοντικά θα δημιουργούσε πρόβλημα διότι σύμφωνα με τον Κίσινγκερ «θα εκλαμβάνεται από τον υπόλοιπο κόσμο ως αυθαίρετη άσκηση της αμερικανικής κυριαρχίας και συν τω χρόνω ως ιδιοτελής υποκρισία»⁶³.

2.4.3 Η Διεύρυνση του NATO

Οι διαβουλεύσεις των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων και των ΗΠΑ για τον καθορισμό της νέας αρχιτεκτονικής ασφάλειας επισκιάστηκαν από την Γιουγκοσλαβική κρίση. Η κρίση κατέδειξε την αδυναμία των ευρωπαίων εξεύρεσης μίας πολιτικής λύσης σε ένα καθαρά ευρωπαϊκό πρόβλημα και την έλλειψη βούλησης αποστολής στρατιωτικών δυνάμεων για την διατήρηση της ειρήνης. Το κενό ασφάλειας εκμεταλλεύτηκε η κυβέρνηση Κλίντον επαναφέροντας το NATO στο επίκεντρο της ευρωπαϊκής ασφάλειας. Στις νέες συνθήκες το NATO προσπάθησε να αναδιοργανωθεί μέσω της διεύρυνσης ανατολικά, τον

---

⁶¹ Για τη νομιμότητα της Νατοϊκής δράσης σύμφωνα με το Διεθνές Δίκαιο βλ. Christopher Greenwood, *International Law And The Nato Intervention In Kosovo*, *International and Comparative Law Quarterly*, 49(4), 2000, p. 926-934. [doi:10.1017/S0020589300064745](https://doi.org/10.1017/S0020589300064745) όπως επίσης και Clinton W. Alexander, *Nato's Intervention In Kosovo: The Legal Case For Violating Yugoslavia's "National Sovereignty" In The Absence Of Security Council Approval*, 2000 <http://www.hjil.org/articles/hjil-22-3-alexander.pdf>

⁶² Aidan Hehir, *NATO's "Humanitarian Intervention" in Kosovo: Legal Precedent or Aberration?*, *Journal of Human Rights*, 8:3, 2009, p. 245-264, [DOI: 10.1080/14754830903110319](https://doi.org/10.1080/14754830903110319)

⁶³ Όπως παρατίθεται στο Παπασωτηρίου, 2002, σελ. 394.

επανακαθορισμό της σχέσης του με τη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) και την εσωτερική αναπροσαρμογή. Στη βάση της νέας σχέσης NATO-ΔΕΕ, η ΔΕΕ θα αναλάμβανε επιχειρήσεις κατόπιν έγκρισης του NATO και θα έκανε χρήση των υποδομών του, μετατρέποντας τη ΔΕΕ σε υποσύνολο του NATO⁶⁴.

Αναφορικά με τη διεύρυνση του NATO σε χώρες πρώην σοβιετικής επιρροής ο Κλίντον είχε να επιλύσει το πρόβλημα της αντίδρασης της Ρωσίας. Οι αντιδράσεις της Ρωσίας κάμφηκαν το 1997 μετά την υπογραφή της Ιδρυτικής Πράξης μεταξύ Ρωσίας και NATO (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security between NATO and the Russian Federation)⁶⁵, όπου μεταξύ άλλων, τα συμβαλλόμενα μέρη δεσμεύτηκαν ότι δεν θα αποτελέσουν απειλή και δεν θα κάνουν χρήση στρατιωτικών δυνάμεων μεταξύ τους. Επιπλέον, ορίζει τους στόχους και το μηχανισμό διαβούλευσης, συνεργασίας, κοινής λήψης αποφάσεων και κοινής δράσης που θα αποτελέσει τον πυρήνα των αμοιβαίων σχέσεων μεταξύ του NATO και της Ρωσίας. Το 1999, στην πρώτη φάση της διεύρυνσης συμπεριλήφθηκαν η Πολωνία, η Τσεχία και η Ουγγαρία, δημιουργώντας παράλληλα την πεποίθηση και στα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα κράτη ότι θα επακολουθήσει και συνέχεια⁶⁶.

2.4.4 Διπλωματία της Οικονομίας

Στο τομέα της διεύρυνσης της οικονομίας της αγοράς έδωσε μεγάλη βαρύτητα από την έναρξη της προεδρίας. Η Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Βόρειας Αμερικής (NAFTA), είναι μια εμπορική συμφωνία μεταξύ του Μεξικού, των ΗΠΑ και του Καναδά και είχε υπογραφεί από τον πρόεδρο Μπους. Ο Κλίντον πριν την αποστείλει για έγκριση στη Γερουσία πρόσθεσε δύο

⁶⁴ Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος, 2009, σελ. 171-2.

⁶⁵ Το πλήρες κείμενο της συμφωνίας αποτελείται ουσιαστικά από 12 σελίδες και μπορεί να ανακτηθεί από https://www.nato.int/nrc-website/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf

⁶⁶ Για τους λόγους που οι ΗΠΑ περιόρισαν την διεύρυνση σε μόνο 3 χώρες βλ. Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος, 2009, σελ. 175. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Πέρι Άντερσον η καθυστέρηση της διεύρυνσης του NATO οφείλεται στο γεγονός ότι ο Κλίντον παρείχε στον Γιέλτσιν πολιτική στήριξη, όταν ο τελευταίος βομβάρδισε το ρωσικό κοινοβούλιο και νόθευσε το αποτέλεσμα του συνταγματικού δημοψηφίσματος για να παραμείνει στην εξουσία, καθώς και οικονομική βοήθεια, το 1998 όταν η ρωσική οικονομία κατέρρεε, μέσω του ΔΝΤ χωρίς προϋποθέσεις. Σε αντάλλαγμα ο Γιέλτσιν ευθυγραμμιζόταν πλήρως με τις διπλωματικές επιταγές των ΗΠΑ σε σημείο που ο Γκορμπατσόφ να τον ονομάζει ως τον Αμερικανό πρόξενο στη Μόσχα, βλ. Πέρι Άντερσον, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και οι Διανοητές της*, Αθήνα : Τόπος, 2017, σελ. 115.

πλευρικές συμφωνίες, τη Βορειοαμερικανική Συμφωνία Εργατικής Συνεργασίας (NAALC) και τη Βορειοαμερικανική Συμφωνία για την Περιβαλλοντική Συνεργασία (NAAEC), για την προστασία των εργαζομένων και του περιβάλλοντος αντίστοιχα. Αιτία ήταν η εξάλειψη των ανησυχιών πολλών μελών του Σώματος⁶⁷.

Η δεύτερη μεγάλη επιτυχία του ήταν η έγκριση από τη Γερουσία της συμφωνίας του Μαρακές, η οποία υπογράφηκε από 124 χώρες στις 15 Απριλίου 1994, αντικαθιστώντας τη Γενική Συμφωνία Δασμών και Εμπορίου (GATT), και αποτελεί τη θεμέλιο λίθο για την ίδρυση και λειτουργία του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), ο οποίος είναι ένας διακυβερνητικός οργανισμός που ρυθμίζει το διεθνές εμπόριο. Ο ΠΟΕ λειτουργεί επίσημα από την 1η Ιανουαρίου 1995 και είναι ο μεγαλύτερος διεθνής οικονομικός οργανισμός στον κόσμο⁶⁸. Μετά την επικύρωση της, ο Κλίντον υπερασπιζόμενος την απόφασή του δήλωσε ότι «αποτελεί μία νίκη για τις ΗΠΑ καθώς θα διευρυνθεί η αγορά υπηρεσιών και προϊόντων των ΗΠΑ και καταδεικνύει ότι οι ΗΠΑ δεν φοβούνται τον ανταγωνισμό... κάποιιοι λένε ότι η απάντηση είναι να παραμείνουμε εντός των συνόρων μας. Αυτό ασφαλώς δεν αποτελεί επιλογή. Καμία χώρα δεν μπορεί να διαφύγει από την παγκόσμια οικονομία, και δεν μπορεί ούτε η ισχυρότερη και μεγαλύτερη χώρα στον κόσμο (ΗΠΑ) να διαφύγει»⁶⁹. Ωστόσο, η εσωτερική πολιτική τον οδήγησε και σε εσφαλμένες αποφάσεις της εξωτερικής οικονομικής πολιτικής. Τον Απρίλιο του 1999 ο Κλίντον αρνήθηκε την είσοδο της Κίνας στον ΠΟΕ, φοβούμενος την αντίδραση του Κογκρέσου, ενώ στην αποτυχημένη σύνοδο

⁶⁷ Η συμφωνία υπογράφηκε στις 17 Δεκεμβρίου 1992, λίγες ημέρες πριν αναλάβει την προεδρία των ΗΠΑ ο Κλίντον, ο οποίος προεκλογικά την κατέκρινε, ενώ μετεκλογικά την υποστήριξε. Ωστόσο, απαιτούνταν η κύρωση της από τη Γερουσία για να είναι εφαρμόσιμη. Μετά από μεγάλη αντιπαράθεση τα δύο Σώματα της Γερουσίας την ενέκριναν και ο Κλίντον την υπέγραψε στις 8 Δεκεμβρίου 1993 δηλώνοντας ότι η NAFTA σημαίνει θέσεις εργασίας, αμερικανικές θέσεις εργασίας και καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας στην Αμερική. Η συμφωνία τέθηκε σε ισχύ την 1 Ιανουαρίου 1994. Doris Andrea Fuchs, Jacek Kugler & Harry Pachon, *NAFTA: From congressional passage to implementation woes*, *International Interactions*, 23:3-4, 1997, p. 299-314, [DOI: 10.1080/03050629708434912](https://doi.org/10.1080/03050629708434912)

⁶⁸ Η υπογραφή της συμφωνίας του Μαρακές ήταν μία πολύχρονη διαδικασία γνωστή ως γύρος της Ουρουγουάης (1986-1994), στον οποίο τα κράτη προσπάθησαν να επιλύσουν τα προβλήματα που εντοπίζονταν σε δομικές ανεπάρκειες του συστήματος και να ρυθμίσουν τις επιπτώσεις των πολιτικών προστατευτισμού των κρατών αναγνωρίζοντας ότι το σύστημα τείνει να προσαρμοστεί σε μια νέα παγκοσμιοποιημένη παγκόσμια οικονομία. Σήμερα ο ΠΟΕ απαριθμεί 164 μέλη και 23 κράτη παρατηρητές. Περισσότερες πληροφορίες https://www.wto.org/english/tratop_e/gatt_e/gatt_e.htm και

⁶⁹ <https://www.deseretnews.com/article/391896/CLINTON-SIGNS-GATT-DEAL-CALLS-IT-A-VICTORY-FOR-US.html>

κορυφής του ΠΟΕ, το Δεκέμβριο του ίδιου έτους, σε μία προσπάθεια κατευνασμού των εσωτερικών αντιδράσεων, υποστήριξε την ενίσχυση εργασιακών προτύπων, επιβάλλοντας ενδεχομένως εμπορικούς περιορισμούς. Τα παραπάνω αποτελούν απόκλιση από την δέσμευσή του για φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, ενισχύοντας τις διεθνείς ανησυχίες για τη μονομέρεια που επιδείκνυαν οι ΗΠΑ⁷⁰.

2.5 Αποτίμηση της Στρατηγικής του Κλίντον

Ο Κλίντον θιασώτης των ιδεαλιστικών αρχών εγκατέλειψε γρήγορα την πολιτική αυτή και λειτούργησε ως ο ηγέτης της ισχυρότερης δύναμης. Η πρόθεση συνεργασίας με τους διεθνείς θεσμούς στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής αντικαταστάθηκε από το *realpolitik*, καταδεικνύοντας την προτίμηση του στην πολιτική της ισχύος. Η απόρριψη της συνθήκης απαγόρευσης των ναρκοπεδίων και της πρότασης δημιουργίας Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου δεν πρέπει να μας εκπλήσσει. Ως απόλυτος κυρίαρχος, οι ΗΠΑ ενδιαφέρονταν ελάχιστα για διεθνείς συμφωνίες που περιόριζαν την ελευθερία δράσης τους. Ο Κλίντον μπορεί να κάλυπτε την πολιτική των ΗΠΑ με το μανδύα της ρητορικής περί «παγκόσμιας τάξης και παγκόσμιων συμφερόντων», αλλά στην ουσία της παρέμεινε στην μονομερή άσκηση της ισχύος⁷¹.

Σύμφωνα με τον Patrick Porter, σε μία περίοδο που θα μπορούσε να επιλέξει μία εναλλακτική στρατηγική, οι κύριες επιλογές του ήταν σύμφωνα με στρατηγική της πρωτοκαθεδρίας (*primacy*). Η στρατηγική έχει τέσσερις αλληλένδετα μέρη: να πρωταγωνιστεί στρατιωτικά, να καθυσυχάσει και να διατηρεί τους συμμάχους, να ενσωματώσει άλλα κράτη σε θεσμούς και αγορές που έχουν σχεδιαστεί από τις ΗΠΑ και στο να αποτρέπουν την εξάπλωση των πυρηνικών όπλων. Ο Κλίντον διατήρησε ισχυρές στρατιωτικές δυνάμεις στην Δυτική Ευρώπη, τη Βορειανατολική Ασία και την περιοχή του Περσικού Κόλπου εξασφαλίζοντας ευνοϊκή ισορροπία ισχύος και τη σταθερότητα της πετρελαϊκής αγοράς. Οι

⁷⁰ Stephen Walt, *Two Cheers for Clinton's Foreign Policy*, Foreign Affairs, March-April 2000 vol.79 no.2 σελ.63-79.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-03-01/two-cheers-clintons-foreign-policy>

⁷¹ Το 1992, ως υποψήφιος πρόεδρος ο Κλίντον δήλωσε ότι «ο κυνικός υπολογισμός της πολιτικής της ισχύος είναι ακατάλληλος για την νέα εποχή». Ωστόσο, ως Πρόεδρος διαχειριζόταν τους διεθνείς θεσμούς κατά το δοκούν, ευθυγραμμιζόμενος με τις αποφάσεις τους όταν ήταν προσαρμοσμένες στα συμφέροντα των ΗΠΑ και ασκώντας κριτική ή αγνοώντας τους, Walt, 2000.

συμμαχίες διατηρήθηκαν και επεκτάθηκαν. Υπογράφηκαν περισσότερες από 300 διμερείς εμπορικές συμφωνίες. Από την εποχή Τρούμαν, ο Κλίντον ανέπτυξε στρατιωτικές δυνάμεις συχνότερα από τους περισσότερους προκατόχους του. Παρέμεινε σταθερός στον αναφερόμενο σκοπό της διατήρησης του οικονομικού και πολιτικού ανοίγματος. Σε μία περίοδο δύο εβδομάδων το 1996, οι ΗΠΑ εισήγαγαν στρατεύματα στη Βοσνία, ήταν προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν μια πιθανή Ιρακινή επίθεση στο Κουβέιτ, μεσολάβησαν στην ενδοσυμμαχική κρίση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και «απάντησαν» στον εκφοβισμό της Κίνας προς την Ταϊβάν. Ο Κλίντον ισχυρίστηκε ότι η στρατηγική του μετατοπίζεται από την ανάλυση στη διεύρυνση και έχοντας επικεντρωθεί εκ νέου στη γεωοικονομία και στην προώθηση της δημοκρατίας, με πρωτοβουλίες όπως η Συμφωνία Ελεύθερων Συναλλαγών της Βόρειας Αμερικής (NAFTA). Αντικειμενικά, πρόκειται για δευτερεύουσες σημασίας προσαρμογές, σύμφωνα με τη στρατηγική της υπεροχής, που δεν διαταράσσουν τις τέσσερις βασικές αρχές⁷².

Αναφορικά με την Ευρώπη, εκμεταλλευόμενος το κενό ισχύος και την αδυναμία των δυτικοευρωπαίων να διαχειριστούν τα ζητήματα ασφάλειας εντός της γηραιάς ηπείρου, αύξησαν τα φορτία ισχύος τους έναντι των Ευρωπαίων και επέβαλαν τις αποφάσεις τους. Με την επέκταση του NATO ανατολικότερα και τις στρατιωτικές επεμβάσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία, ο Κλίντον κατέστησε σαφές ότι οι ΗΠΑ ήταν αποφασισμένες να διατηρήσουν το γεωπολιτικό τους αποτύπωμα και θα συνεχίσουν να αποτελούν τον καθοριστικό εκείνο παράγοντα, απαιτώντας να έχουν λόγο για τις εξελίξεις στην περιοχή. Η ευρωπαϊκή ασφάλεια, ενώ θεωρητικά εξασφαλίστηκε μέσω των στρατιωτικών επεμβάσεων, ουσιαστικά είχε ως αποτέλεσμα τα δυτικά βαλκάνια να βιώνουν ακόμη και σήμερα την αστάθεια. Επιπλέον, η σύγκλιση που επήλθε μεταξύ NATO και Ρωσικής Ομοσπονδίας δεν κατέσκει ικανή να αποσοβήσει μελλοντικές κρίσεις στη γηραιά ήπειρο, καθώς τα συμφέροντα ΗΠΑ και Ρωσίας παρέμειναν αντικρουόμενα. Εν κατακλείδι, ενώ εξέφρασε το όραμα για μία Ευρώπη ακέραια και ελεύθερη (Europe Whole and

---

⁷² Patrick Porter, *Why America's Grand Strategy Has Not Changed: Power, Habit and the U.S. Foreign Policy Establishment*, International Security, Spring 2018, vol.42, no 4, σελ. 9-46. https://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/isec_a_00311

Free)⁷³, δεν πρόσθεσε ότι αυτή η Ευρώπη δεν μπορεί να λειτουργεί αναξάρτητα, άλλα όφειλε να είναι υπό τον έλεγχο και εξαρτημένη από τις ΗΠΑ.

---

⁷³ <http://www.atlanticcouncil.org/resources/why-europe-whole-and-free>

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΜΠΟΥΣ Ο ΝΕΟΤΕΡΟΣ

3.1 Ο Μπους εκλέγεται πρόεδρος στο νήμα (προεδρικές εκλογές 2000)

Ο Τζορτζ Μπους ο νεότερος (George W. Bush), γιος του πρώην Προέδρου Μπους, έλαβε το χρίσμα των ρεπουμπλικάνων για τις προεδρικές εκλογές του 2000 επικρατώντας του εσωτερικού του αντιπάλου, γερουσιαστή και βετεράνου του πολέμου του Βιετνάμ, Τζον Μακέιν προσεγγίζοντας τη συντηρητική κοινωνία των ΗΠΑ⁷⁴. Από την άλλη πλευρά υποψήφιος των δημοκρατικών αναδείχθηκε ο αντιπρόεδρος Αλ Γκορ. Η εκλογική διαδικασία υπήρξε αμφίροπη και μετά από έντονη διαμάχη για την Πολιτεία της Φλόριντας, ο Μπους αν και έρχεται δεύτερος στη λαϊκή ετυμηγορία συγκεντρώνει περισσότερους εκλέκτορες και ανακηρύσσεται πρόεδρος 36 ημέρες μετά τις εκλογές, μετά από επέμβαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου των ΗΠΑ⁷⁵.

Επιπλέον, οι ρεπουμπλικάνοι μετά τις τελευταίες εκλογές κατείχαν μικρή πλειοψηφία στην Βουλή των Αντιπροσώπων και ισοψηφήσαν με τους δημοκρατικούς στη Γερουσία, που σήμαινε ότι θα συνέχιζαν να κατέχουν την ηγεσία του σώματος, καθώς η οργάνωση του σώματος καθορίστηκε από τον αντιπρόεδρο των ΗΠΑ. Ωστόσο, στα μέσα του 2001 ένας ρεπουμπλικάνος γερουσιαστής μεταπήδησε στους δημοκρατικούς αλλάζοντας τις ισορροπίες, με αποτέλεσμα ο έλεγχος του οργάνου να βρίσκεται πλέον στα χέρια των δημοκρατικών καθιστώντας πιο δύσκολο το νομοθετικό έργο του Προέδρου⁷⁶.

3.2 Σημείο Καμπής : 11^η Σεπτεμβρίου 2001

Τους πρώτους μήνες του 2001 οι νεοσυντηρητικοί της κυβέρνησης δεν έδιναν ιδιαίτερη προσοχή στην τρομοκρατία. Η έμφαση δόθηκε στην παρεμπόδιση

---

⁷⁴ Παπασωτηρίου, 2002, σελ. 404.

⁷⁵ Αν λάβουμε υπόψη ότι η εκλογή κρίνεται σε επίπεδο πολιτειών, αρκεί σε κάποιον υποψήφιο να επικρατήσει σ' αυτές που θα του εξασφαλίσουν την απόλυτη πλειοψηφία στο Κολέγιο των Εκλεκτόρων (270 εδρών επί συνόλου 538). Αυτό μπορεί να συμβεί και χωρίς να έχει την πλειοψηφία των ψηφοφόρων σε σχέση με τον αντίπαλό του στο σύνολο της επικράτειας.

⁷⁶ Παπασωτηρίου, 2002, σελ. 406-7.

της ανόδου ανταγωνιστών, όπως η Κίνα και η Ρωσία, που θα μπορούσαν μία ημέρα να αμφισβητήσουν την κυριαρχία των ΗΠΑ. Ο καθοριστικός παράγοντας που επέδρασε στην χάραξη μιας νέας Υψηλής Στρατηγικής για τις ΗΠΑ δεν είναι άλλος από τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, λίγους μόλις μήνες μετά την ανάληψη της προεδρίας από το Μπους⁷⁷. Οι επιθέσεις στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου της Νέας Υόρκης και του Πενταγώνου στην Ουάσιγκτον είχαν υψηλούς συμβολισμούς, καθώς αντιπροσώπευαν τα στοιχεία της οικονομικής και της στρατιωτικής ισχύος των ΗΠΑ αντίστοιχα. Η ασφάλεια που εξασφάλισαν οι ΗΠΑ μέσω της πυρηνικής αποτροπής, κατά την διάρκεια του ψυχρού πολέμου, δεν κατέσπει εφικτή σε μία περίοδο όπου η κυριαρχία τους ήταν αδιαμφισβήτητη.

Οι αλλαγές στη σκέψη και τη ρητορική της κυβέρνησης Μπους μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις είναι εντυπωσιακές. Η αυξημένη αντίληψη απειλής αύξησε την εστίαση στα ιδανικά και ενσωματώθηκε στον προσεκτικό υπολογισμό του συμφέροντος. Στις 20 Σεπτεμβρίου κατά την ομιλία του στο Κογκρέσο δήλωσε «θα συντρίψουμε τα κράτη που παρέχουν βοήθεια ή ασφαλές καταφύγιο στην τρομοκρατία. Κάθε κράτος, σε κάθε περιοχή, έχει τώρα να λάβει μια απόφαση. Είτε είστε μαζί μας, είτε είστε με τους τρομοκράτες. Από σήμερα, κάθε κράτος που εξακολουθεί να φιλοξενεί ή να υποστηρίζει την τρομοκρατία θα θεωρηθεί από τις Ηνωμένες Πολιτείες ως εχθρικό καθεστώς»⁷⁸. Τον Ιανουάριο του 2002, στην ετήσια ομιλία στο Κογκρέσο, ο Μπους ξεκίνησε λέγοντας «είμαστε σε πόλεμο» χαρακτήρισε το Ιράκ, το Ιράν και τη Βόρεια Κορέα ως έναν «άξονα του κακού», που υποστήριζε την τρομοκρατία και αναζητά όπλα μαζικής καταστροφής και «εμείς θα είμαστε προσεχτικοί, αλλά ο χρόνος δεν είναι στο πλευρό μας, δεν θα περιμένω τα γεγονότα, ενώ ο κίνδυνος θα προσεγγίζουν... οι ΗΠΑ δεν θα

---

⁷⁷ Η «νέα» παγκόσμια απειλή προϋπήρχε μεταψυχροπολεμικά της 11^{ης} Σεπτεμβρίου εντός των «τειχών», καθώς σημαντικά τρομοκρατικά γεγονότα έλαβαν χώρα και επί προεδρίας Κλίντον (επίθεση στο Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου είχε επαναληφθεί το 1993 και βομβιστική ενέργεια στην πόλη της Οκλαχόμας το 1995), ωστόσο δεν είχαν τον ίδιο αντίκτυπο στο εσωτερικό και στο εξωτερικό. Για την πολιτική του Κλίντον έναντι της τρομοκρατίας βλ. Thomas J. Badey, *US anti-terrorism policy: The Clinton administration*, Contemporary Security Policy, 19:2, 1998, p. 50-70 DOI: [10.1080/13523269808404190](https://doi.org/10.1080/13523269808404190)

⁷⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=2KBnHF0hTrk>

επιτρέψουν στα πιο επικίνδυνα καθεστώτα του κόσμου να μας απειλούν με τα πιο καταστροφικά όπλα στον κόσμο»⁷⁹.

Στην ομιλία του στη στρατιωτική ακαδημία του West Point στις 1 Ιουνίου 2002 ανέφερε «αν περιμένουμε να γίνουν οι απειλές πράξη, τότε σημαίνει ότι αργήσαμε» και προετοίμασε για αυτό που θα αποκάλυπτε η νέα Στρατηγική Εθνικής Ασφάλειας το Σεπτέμβριο του 2002 (NSS 2002)⁸⁰. Στόχος του προέδρου ήταν η δημιουργία μίας ηγεμονικής τάξης πραγμάτων, καθώς η δημιουργία ενός κόσμου που στηρίζεται στα αμερικανικά πρότυπα προϋποθέτει την ομογενοποίησή του. Ο γενικός στόχος της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, σύμφωνα με την εθνική στρατηγική ασφάλειας, είναι να διαμορφώσει μια ισορροπία ισχύος που ευνοεί την ελευθερία. «Οι αρχές μας και όχι τα συμφέροντά μας θα καθοδηγήσουν τις αποφάσεις της κυβέρνησής μας». Σε μακροστρατηγικό επίπεδο αναφέρεται σε μία παγκόσμια στρατηγικής ασφάλειας και στην υλοποίηση του ουτοπικού εγχειρήματος της απόλυτης ασφάλειας⁸¹. Η επίτευξη των παραπάνω θα υλοποιούνταν μέσω στρατηγικών που περιλάμβαναν στρατιωτικές επιθέσεις σε χώρες που βοηθούσαν τρομοκράτες σε όλα τα μήκη και πλάτη του πλανήτη και διατηρώντας την επιλογή άσκησης προληπτικών ενεργειών⁸², αποτυπώνοντας εύγλωττα την απόφασή του για προληπτικούς πολέμους. Επιπλέον, η αντικατάσταση ανεπιθύμητων απολυταρχικών καθεστώτων, με το πρόσχημα της εγκαθίδρυσης δημοκρατικού πολιτεύματος παρέμεινε μια διαρκής επιδίωξη.

Σύμφωνα με τον Ντέιβιντ Νταν, η νέα Στρατηγική, που αναφέρεται και ως «Δόγμα Μπους», έχει τρία κύρια χαρακτηριστικά: την επιδίωξη της Ηγεμονίας, την προτίμηση στη Πρόληψη και τη Μονομέρεια. Η προληπτική στρατηγική, σύμφωνα με τον Νταν, αναπτύχθηκε βαθμιαία μέσα στο 2002, λόγω της ανικανότητας αποτροπής των νέων απειλών, ενισχυμένη από την επιτυχημένη χρήση

---

⁷⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=btkJhAM7hZw>

⁸⁰ <http://nssarchive.us/national-security-strategy-2002/>

⁸¹ Γεώργιος Βοσκόπουλος, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής*, Αθήνα : Ποιότητα, 2012, σελ. 372-3.

⁸² NSS 2002, σελ 5, 15. Το κείμενο «κατακλύζεται» από τη λέξη τρομοκρατία την οποία συναντάμε 32 φορές στο σύνολο των 32 σελίδων.

στρατιωτικής ισχύος στο Κόσοβο και το Αφγανιστάν και είχε ως στόχο-κράτος το Ιράκ. Η Ηγεμονία θα επιτυγχανόταν μέσω της στρατιωτικής υπεροχής και της δημιουργίας ενός κόσμου όχι μόνο ασφαλέστερου αλλά και καλύτερου, αποδεχόμενου τις αμερικανικές αξίες. Τέλος, υιοθετήθηκε η ανάληψη μονομερών δράσεων στο όνομα του δικαιώματος της αυτοάμυνας, καθώς οι πολυμερείς συνεργασίες δεν εξασφάλιζαν την ασφάλεια των ΗΠΑ και ήταν αντιπαραγωγικές. Οι ΗΠΑ ως παγκόσμιος θεματοφύλακας της ασφάλειας του διεθνούς συστήματος δεν πρέπει να υφίστανται περιορισμούς⁸³.

3.3 Η Μέση Ανατολή στο Επίκεντρο της Δράσης

Το γόητρο και η αξιοπιστία των ΗΠΑ είχε πληγεί ανεπανόρθωτα και έπρεπε να δοθεί μία απάντηση άμεσα. Το «Δόγμα Ρήγκαν» αποτέλεσε την απαρχή του «Δόγματος Μπους», δηλαδή τη στρατιωτική επέμβαση στο εσωτερικό των χωρών με σκοπό την αντιμετώπιση του «άξονα του κακού»⁸⁴. Μετά τη στοχοποίησή τους τα κράτη στόχοι επέλεξαν διαφορετικές πολιτικές. Η Βόρεια Κορέα ανακοίνωσε την επέκταση της αναστολής δοκιμών πυραυλικών συστημάτων και ότι θα επιτρέψει στους επιθεωρητές της Διεθνούς Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας να διεξάγουν ελέγχους για το πυρηνικό της Πρόγραμμα. Το Ιράν υποστήριξε τις ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, ειδικά στο Αφγανιστάν, ενώ παράλληλα εκτιμήθηκε ότι χρειαζόταν ορισμένα χρόνια ακόμη για τη δυνατότητα απόκτησης πυρηνικών όπλων⁸⁵, με αποτέλεσμα να μην καταστεί άμεσος στόχος της υπερδύναμης.

Μόλις μία εβδομάδα μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ο πρόεδρος υπογράφει την έναρξη των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν, εναντίον

---

⁸³ David Hastings Dunn, *A Doctrine Worthy of the Name?: George W. Bush and the Limits of Pre-Emption, Pre-Eminence, and Unilateralism*, *Diplomacy & Statecraft*, 17:1, 2006, p.1-29, DOI: [10.1080/09592290500531472](https://doi.org/10.1080/09592290500531472)

Επίσης, άλλη κριτική απέναντι στο «Δόγμα Μπους» βλ. Edward A. Kolodziej, *Getting beyond the Bush Doctrine*, Center for Global Studies, University of Illinois at Urbana-Champaign, 2006 <http://hdl.handle.net/2142/12995>

⁸⁴ James M. Scott, *Deciding to Intervene: The Reagan Doctrine and American Foreign Policy* Durham: Duke University Press, 1996.

⁸⁵ Dunn, 2006, σελ. 10.

των Ταλιμπάν και της Αλ Κάιντα⁸⁶. Η επιχείρηση που είναι γνωστή ως «Διαρκής Ελευθερία» (Enduring Freedom), υποστηρίχθηκε από το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς κοινότητας. Σε λιγότερο από δύο μήνες οι Ταλιμπάν και οι τρομοκράτες βρέθηκαν απομονωμένοι στα βορειοανατολικά σύνορα της χώρας. Ωστόσο, η χώρα δεν έχει επανέλθει στην κανονικότητα μέχρι σήμερα.

Η κυβέρνηση εξέταζε πώς να αντιμετωπίσει το Ιράκ από την πρώτη συνεδρίαση του Μπους με το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας, μήνες πριν από τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Σύμφωνα με τις πληροφορίες των αμερικανών, ένα ιρακινό εργοστάσιο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί για την παραγωγή όπλων μαζικής καταστροφής (ΟΜΚ) και η κυβέρνηση θεωρούσε το καθεστώς του Σαντάμ Χουσεϊν επικίνδυνη απειλή. Ο Μπους και τα νεοσυντηρητικά μέλη της κυβέρνησής του ήθελαν να μετατρέψουν το Ιράκ σε μια δημοκρατική χώρα, φιλική προς τα συμφέροντα των ΗΠΑ στην καρδιά της Μέσης Ανατολής. Και παρόλο που η ομάδα Μπους σχεδίασε την αλλαγή καθεστώτος στο Ιράκ, καθώς ορισμένοι θεωρούσαν ότι με τον πρώτο πόλεμο του Κόλπου δεν είχαν επιτευχθεί όλοι οι σκοποί της επιχείρησης, δεν υπήρχε σχέδιο εισβολής. Τα τρομοκρατικά χτυπήματα και η μη αποδοκιμασία τους από τον Σαντάμ, οδήγησε ορισμένους να ζητήσουν ταυτόχρονα με το Αφγανιστάν να γίνει επέμβαση και στο Ιράκ. Αν και τότε η απόφαση του πρόεδρου ήταν αρνητική, ο Μπους προετοίμαζε την εισβολή σε συνεργασία με το Βρετανό Πρωθυπουργό, η οποία τελικά έλαβε χώρα το Μάρτιο του 2003⁸⁷. Η Αμερικανοβρετανική επιχείρηση στέφθηκε από επιτυχία στο στρατιωτικό πεδίο, ωστόσο δημιούργησε περισσότερα προβλήματα από το μοναδικό που έλυσε και ήταν η αντικατάσταση του ανελεύθερου καθεστώτος της Βαγδάτης. Το κοινό μέτωπο, από την προηγούμενη επέμβαση στο Αφγανιστάν,

---

⁸⁶ Η έναρξη των επιχειρήσεων έλαβε χώρα στις 7 Οκτωβρίου με αεροπορικές επιδρομές εναντίον στρατιωτικών εγκαταστάσεων των Ταλιμπάν και στρατοπέδων εκπαίδευσης της Αλ Κάιντα.

⁸⁷ Ο Τόνι Μπλερ και ο ΥΠΕΞ των ΗΠΑ Κόλιν Πάουελ εξέφραζαν συνεχώς την άποψη ότι η επέμβαση έπρεπε να έχει τη διεθνή νομιμοποίηση μέσω του ΟΗΕ. Ο Μπους προσήλθε στην Γενική Συνέλευση του Οργανισμού υποστηρίζοντας ότι τα ΟΜΚ στα χέρια δικτατόρων αποτελούν θανάσιμη απειλή για την παγκόσμια ασφάλεια και η δράση εναντίον τους είναι προτιμότερη από την απραξία, χωρίς ωστόσο να λάβει ψήφισμα στρατιωτικής επέμβασης. <https://www.theguardian.com/world/2006/feb/03/iraq.usa>. Επιπλέον για την Βρετανική δυνατότητα επιρροής των ΗΠΑ την περίοδο αυτή βλ. Kelly McHugh, *Bush, Blair, and the War in Iraq: Alliance Politics and the Limits of Influence*, Political Science Quarterly Vol. 125, No. 3, Fall 2010, p. 465-491 <https://www.jstor.org/stable/25767050>

είχε διαρραγεί, με κυριότερους πολέμιους σε διπλωματικό επίπεδο τη Γαλλία, τη Γερμανία και τη Ρωσία, ενώ η Τουρκία αρνήθηκε τη χρήση του εδάφους της στα στρατεύματα εισβολής. Την 1^η Μαΐου ο πρόεδρος Μπους ανακοίνωσε το τέλος του πολέμου, ωστόσο και η διαχείριση της νίκης ήταν προβληματική αυξάνοντας την εσωτερική ανασφάλεια των πολιτών του Ιράκ, ενώ ο κίνδυνος ενός εμφυλίου ήταν ορατός.

Ο πόλεμος στο Ιράκ αντικατόπτρισε με τον πιο δραματικό τρόπο την απόφαση των ΗΠΑ, ως η μόνη υπερδύναμη, να παρακάμψει τους διεθνείς θεσμούς, τους συμμάχους αυτής και να εφαρμόσει μία στρατηγική που αποσκοπεί να προστατέψει τα οικονομικά και γεωστρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ πέρα από το δυτικό ημισφαίριο.

Η επίθεση της Αλ Κάιντα επιβεβαίωσε με το πιο ανάγλυφο τρόπο τις απόψεις του καθηγητή Samuel Huntington, που το 1993 είχε αναφέρει σε άρθρο του στο περιοδικό *Foreign Affairs*, ότι μετά τον ψυχρό πόλεμο θα βλέπαμε τη διάσπαση του κόσμου όχι βάση πολιτικών ιδεών, αλλά βάση θρησκευτικών και πολιτιστικών διαφορών⁸⁸.

3.4 Αποχή από Διεθνείς Δεσμεύσεις

Η κυβέρνηση Μπους θεωρήθηκε διεθνώς προκλητική κατά την υιοθέτηση μιας μονομερούς στάσης σε ζητήματα πολυμερών Διεθνών Συνθηκών. Ειδικότερα, οι ΗΠΑ πρόβαλαν σθεναρή αντίσταση για το Καταστατικό της Ρώμης, που προβλέπει την ίδρυση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (*International Criminal Court*)⁸⁹. Το βασικό τους επιχείρημα ήταν ότι οι ΗΠΑ, που αποτελούν το αναγκαίο έθνος (*indispensable nation*), έχουν έναν μοναδικό παγκόσμιο ρόλο της διασφάλισης της παγκόσμιας τάξης, διαθέτουν ένα κύρος λόγω της ηγεμονικής τους θέσης και δεν θα πρέπει να έχουν τα ίδια πρότυπα συμπεριφοράς με τα υπόλοιπα κράτη, καθώς μεταξύ τους υφίσταται ανισότητα. Ενώ ο Κλίντον υπέγραψε το Καταστατικό της Ρώμης το 2000, η κυβέρνηση Μπους απέσυρε την

⁸⁸ Samuel Huntington, *Clash of Civilizations*, *Foreign Affairs* Summer 1993. <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1993-06-01/clash-civilizations>

⁸⁹ Το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο ιδρύθηκε την 1 Ιουλίου 2002, όταν το Καταστατικό της Ρώμης τέθηκε σε ισχύ. Περισσότερες λεπτομέρειες για τη λειτουργία, δράσεις, αποφάσεις κτλ. βλ. <https://www.icc-cpi.int/>

υπογραφή της, καταδικάζοντας το ως ανεπαρκή και δηλώνοντας ότι δεν θα επιδιώξει την επικύρωσή του. Οι ΗΠΑ δεν απείχαν απλώς από τη συνθήκη, αλλά προσπάθησαν να την παρακάμψουν μέσω υπογραφής «διμερών συμφωνιών ασυλίας» με άλλα κράτη, συμφωνώντας οι κυβερνήσεις τους να μην διώκουν αμερικανικά στρατεύματα που σταθμεύουν στην επικράτειά τους. Μέχρι το 2006, εκατό κυβερνήσεις αναγκάστηκαν να υπογράψουν διμερείς συμφωνίες, διότι σύμφωνα με τον Αμερικανό Νόμο περί Προστασίας των Αξιωματούχων του 2002, όποιο κράτος δεν υπέγραφε, οι ΗΠΑ θα του αρνούνταν κάθε στρατιωτική και οικονομική βοήθεια⁹⁰.

Το 2002 οι ΗΠΑ αποσύρθηκαν από τη Συνθήκη Αντιβαλλιστικών Πυραύλων (ABM Treaty) που είχαν συνάψει με τη Ρωσία⁹¹. Οι υποστηρικτές της απόφασης υποστήριξαν ότι οι ΗΠΑ ήταν «αναγκασμένες» να κατασκευάσουν ένα εθνικό αντιπυραυλικό σύστημα αντιμετώπισης της πυρηνικής απειλής από κράτη παρίες. Αντίθετα, οι επικριτές τους θεώρησαν ότι με αυτό το τρόπο υπονομεύεται η συνθήκη για τη μη διάδοση των πυρηνικών⁹². Το ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι είναι η πρώτη φορά που οι ΗΠΑ αποχωρούν από μία συνθήκη ελέγχου των όπλων. Άλλη μία ένδειξη μετατόπισης προς τη μονομέρεια.

Επιπλέον, δεν επικύρωσε τη Γενική Συμφωνία Απαγόρευσης των Πυρηνικών Δοκιμών (Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty)⁹³ διότι θεωρήθηκε

⁹⁰ Οι ΗΠΑ προσήλθαν στις διαπραγματεύσεις της Ρώμης το καλοκαίρι του 1998 ζητώντας εγγυήσεις ότι το στρατιωτικό τους προσωπικό δεν θα δικάζεται από το ICC ή δικαστήριο άλλου κράτους χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των ΗΠΑ ακόμη και για εγκλήματα πολέμου, κατά της ανθρωπότητας ή γενοκτονίας, αναλυτικότερα βλ. Tudor A. Onea US Foreign Policy in the Post-Cold War Era, , New York, Palgrave Macmillan, 2013, σελ. 99-101.

⁹¹ Η συνθήκη είχε υπογραφεί από ΗΠΑ και ΕΣΣΔ το 1972, διάρκειας 30 ετών και συνοδεύτηκε από την υπογραφή πρωτοκόλλου το 1974. Παρά τη διάλυση της ΕΣΣΔ, το ΥΠΕΞ των ΗΠΑ θεώρησε ότι παραμένει σε ισχύ. Έξι μήνες πριν τη λήξη της και σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης, στις 13 Δεκεμβρίου 2001, ο Μπους ενημέρωσε τη Ρωσία για την αποχώρηση των ΗΠΑ, το κείμενο της συμφωνίας βλ. <https://www.state.gov/isn/trty/16332.htm>, ενώ την ανακοίνωση αποχώρησης https://www.youtube.com/watch?v=5DWv6F_dc1Y και την αντίδραση της Ρωσίας <https://www.acq.osd.mil/tc/abm/ABM-PutinDec13.htm>

⁹² Duncan Long, *Russia, NMD and the ABM treaty: The dangers of American unilateralism*, South African Journal of International Affairs, 8:2, 2001,p.121-129, DOI: [10.1080/10220460109545366](https://doi.org/10.1080/10220460109545366)

⁹³ Η Συνθήκη αν και υιοθετήθηκε από τον ΟΗΕ το 1996 δεν τέθηκε σε ισχύ διότι 8 κράτη δεν έχουν επικυρώσει το Παράρτημα 2. Από αυτά η Κίνα, Αίγυπτος, Ιράν, Ισραήλ και ΗΠΑ την έχουν υπογράψει αλλά όχι επικυρώσει, ενώ Ινδία, Πακιστάν και Βόρεια Κορέα δεν την έχουν υπογράψει, https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=xxvi-4&chapter=26&lang=en και <https://www.ctbto.org/>

ανεπαρκής για τη μη διάδοσή τους και αποτελεί εμπόδιο για την διατήρηση και ανάπτυξη του δικού τους οπλοστασίου. Για τους παραπάνω λόγους και επιπλέον με το πρόσχημα ότι απειλείται η οικονομική ασφάλεια των ΗΠΑ, λόγω ελέγχων ξένων επιθεωρητών σε εργοστάσια φαρμάκων, δεν επικυρώθηκε η Συνθήκη Βιολογικών και Τοξικών Όπλων (Biological and Toxin Weapons Convention). Τέλος, ίσως η πιο σημαντική ήταν η άρνηση επικύρωσης από τον Μπους του Πρωτοκόλλου του Κιότο (Kyoto Protocol) για την κλιματική αλλαγή⁹⁴.

3.5 Αποτίμηση της Στρατηγικής του Μπους

Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας ήταν η αρχική αντίδραση εναντίον των πληγμάτων που δέχθηκαν οι ΗΠΑ και είχε ως αποτέλεσμα τη συμπαράσταση και την υποστήριξη της διεθνούς κοινής γνώμης. Ωστόσο, γρήγορα η Στρατηγική διαφοροποιήθηκε. Οι χώρες που βοηθούσαν τις ΗΠΑ ανταμείβονταν. Εκείνες που αρνούνταν να συνδράμουν θα παραγκωνίζονταν. Εκείνες που πρόβαλαν εμπόδια θα τιμωρούνταν με κυρώσεις. Οι ΗΠΑ έγιναν λιγότερο πρόθυμες παρά ποτέ να δεσμευθούν από το Διεθνές Δίκαιο και να προσυπογράψουν διεθνείς πρωτοβουλίες που μπορούν να περιορίσουν την ελευθερία δράσης τους. Οι ΗΠΑ εξέτασαν και αποφάσισαν με μεγαλύτερη ευκολία το ενδεχόμενο χρήσης προληπτικής στρατιωτικής βίας για να υπερασπιστούν τα ζωτικά συμφέροντά τους. Επιπλέον, η κυβέρνηση Μπους επέδειξε αδιαφορία για τις περιβαλλοντικές απειλές ασφάλειας, διότι πλήττονταν τα οικονομικά τους συμφέροντα⁹⁵.

Το νέο δόγμα Μπους είχε βαθύτατες επιδράσεις για τον υπόλοιπο κόσμο, όσο κι αν ο Υπουργός Εξωτερικών Κόλιν Πάουελ και το Κογκρέσο τόνιζαν τον καθοριστικό ρόλο των συμμαχιών και των διεθνών υποχρεώσεων. Ωστόσο, αν και ορισμένοι πιστεύουν ότι η 11^η Σεπτεμβρίου ευθύνεται για τις επιλογές αυτές, θεωρείται ότι η διαχείριση της κατάστασης και οι αποφάσεις του προέδρου δημιούργησαν περισσότερα προβλήματα από αυτά που επέλυσαν. Η προσπάθεια

⁹⁴ Ο πρόεδρος Κλίντον υπέγραψε τη συμφωνία το 1998, που όμως δεν επικυρώθηκε από τη Γερουσία, λόγω των επιπτώσεων που εκτιμήθηκε ότι θα είχε στην αμερικανική οικονομία. Η συμφωνία δεν έχει επικυρωθεί μέχρι σήμερα από τις ΗΠΑ βλ. https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-7-a&chapter=27&clang=en

⁹⁵ Για ανάλυση της Στρατηγικής Ασφάλειας της Κυβέρνησης Μπους βλ. Melvyn P. Leffler, *The Foreign Policies of the George W. Bush Administration: Memoirs, History, Legacy*, Diplomatic History, Vol. 37:2, 1 April 2013, p. 190–216 <https://doi.org/10.1093/dh/dht013>

να συντρίψει τους τρομοκράτες και τα εχθρικά προς τα αμερικανικά συμφέροντα απολυταρχικά καθεστώτα μέσω προληπτικών πολέμων, την επίδειξη ηγεμονικής δύναμης και της μονομερούς δράσης αδιαφορώντας για τις διεθνείς αντιδράσεις, καταστρέφει την αρμονία της μεγάλης δύναμης και εκτρέπει τους πόρους και την προσοχή από την αναπτυξιακή ατζέντα. Μια αποτελεσματική στρατηγική δεν μπορεί να διατηρηθεί, όταν οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για την ανέγερση ενός πυλώνα υπονομεύουν δραστικά τις άλλες. Ο δημοκρατικοποίηση της Μέσης Ανατολής είναι ένας ευγενής στόχος, αλλά είναι απίθανο να επιτευχθεί με μονομερείς πρωτοβουλίες και προληπτικό πόλεμο. Ο εκδημοκρατισμός απαιτεί πολύ περισσότερους πόρους, φαντασία και υπομονή από ό, τι η κυβέρνηση Μπους ή ίσως οποιαδήποτε διοίκηση των ΗΠΑ, είναι διατεθειμένη να συγκεντρώσει⁹⁶.

Η μονομέρεια και οι προληπτικοί πόλεμοι ήταν στο επίκεντρο του «Δόγματος Μπους». Ο Μπους, όπως είχε υποστηρίξει μετά τα τρομοκρατικές ενέργειες εναντίον των ΗΠΑ, δεν θα περιμένουν άλλα κράτη για να δράσουν και αν απαιτηθεί για την ασφάλεια τους θα ενεργήσουν μονομερώς χωρίς να απαιτείται η άδεια κάποιου. Η μονομέρεια βεβαίως δεν είναι κάτι το νέο στην Εξωτερική Πολιτική των ΗΠΑ, διότι και κατά το παρελθόν επιδείκνυαν ανάλογες συμπεριφορές. Ωστόσο, αυτό που προβλημάτιζε τους αναλυτές ήταν ότι δεν εκφραζόταν ως μία *ad hoc* περιστασιακή πολιτική, αλλά ως κάτι πολύ πιο δυναμικό, έναν νέο στρατηγικό προσανατολισμό που ονομάστηκε «*new unilateralism*»⁹⁷.

Παραλειπόμενο της επίθεσης στο Ιράκ πρέπει να θεωρηθεί και η αναστροφή των σχέσεων με το Ιράν και Βόρειο Κορέα, λόγω του φόβου τους ότι θα αποτελέσουν τα επόμενα θύματα των προληπτικών χτυπημάτων των ΗΠΑ. Τα δύο κράτη συνειδητά επέλεξαν την πυρηνική προστασία, δημιουργώντας μεγάλη αστάθεια στην Κορεατική χερσόνησο και επιδεινώνοντας την κατάσταση της Μέσης Ανατολής. Η μη επέμβαση στις ανωτέρω χώρες μάλλον οφείλεται σε

---

⁹⁶ Melvyn Leffler, *Think Again: Bush's Foreign Policy*, Foreign Policy, 23 October 2009, <https://foreignpolicy.com/2009/10/23/think-again-bushs-foreign-policy/>

⁹⁷ G. John Ikenberry, *Is American Multilateralism in Decline?*, American Political Science Association, September 2003, Vol.1/No.3 p. 533-550
<https://scholar.princeton.edu/gji3/files/isamericanmultilaterlaimindecline2003.pdf>

έλλειψη εσωτερικής υποστήριξης, μετά την αποκάλυψη ότι το Ιράκ δεν κατείχε ΟΜΚ, καθώς και σε συστημικούς παράγοντες, όπως αδυναμία δημιουργίας ισχυρής συμμαχίας και συμφέροντα άλλων ισχυρών δρώντων στις περιοχές αυτές. Τα παραπάνω προβλήματα αυξήθηκαν και κληρονομήθηκαν στην επόμενη κυβέρνηση.

Αναφορικά με την Ευρώπη έχουμε μία διαφοροποίηση των σχέσεων. Το ΝΑΤΟ ως πολιτικοστρατιωτική συνεργασία έχει αποστολή να εξάγει ασφάλεια, ωστόσο ο Μπους αρνήθηκε να το χρησιμοποιήσει με αυτή του την ιδιότητα, αλλά σε ένα πλαίσιο σύμφωνα με τις επιταγές των ΗΠΑ. Αυτό οδήγησε σε ρήξη με ορισμένους συμμάχους, όπως η Γαλλία και Γερμανία, με αποτέλεσμα οι διατλαντικές σχέσεις να είναι στο χειρότερο σημείο της μεταψυχροπολεμικής εποχής. Επιπλέον, η ιδέα ότι η Ευρώπη θα μπορούσε να έχει μία Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), δημιούργησε αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό των ΗΠΑ, προβάλλοντας το ερώτημα αν αυτή η Ευρώπη θα αποτελούσε παράγοντα υποστήριξης ή εξισορρόπησης της υπερδύναμης στη διεθνή κατανομή ισχύος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΟΜΠΑΜΑ

4.1 Νέες Ελπίδες για Μεταστροφή των ΗΠΑ

4.1.1 Η Επιστροφή των Δημοκρατικών στο Λευκό Οίκο

Ο πρώην γερουσιαστής του Ιλινόις (2005-8) Μπαράκ Χουσέιν Ομπάμα (Barack Hussein Obama) επικράτησε στις προκριματικές εκλογές των δημοκρατικών για την προεδρία έναντι της πρώην πρώτης κυρίας και γερουσιαστή της Νέας Υόρκης, Χίλαρι Κλίντον. Αντίπαλος στις προεδρικές εκλογές ήταν ο ρεπουμπλικάνος υποψήφιος, επίσης γερουσιαστής και βετεράνος-αιχμάλωτος του πολέμου του Βιετνάμ, Τζον Μακ Κέιν. Η πολιτική αντιπαράθεση μεσούσης της οικονομικής κρίσης που μάστιζε τη χώρα επικεντρώθηκε σε ζητήματα οικονομίας⁹⁸. Με κύριο σύνθημα «η Ουάσιγκτον πρέπει να αλλάξει» στις εκλογές της 4^{ης} Νοεμβρίου 2008, ο Ομπάμα να επικρατήσει επί του πολιτικού του αντιπάλου και εκλέχθηκε 44^{ος} πρόεδρος των ΗΠΑ, ο πρώτος αφροαμερικανός που εκλέχθηκε στο αξίωμα αυτό⁹⁹. Επικρατώντας και στις επόμενες εκλογές του 2012 παρέμεινε στο αξίωμα του προέδρου έως τις 20 Ιανουαρίου 2017.

Η εκλογή Ομπάμα στην Προεδρία δημιούργησε την ελπίδα για μία αλλαγή και μία νέα προσέγγιση στην εφαρμοζόμενη εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ μέσω της μείωση της χρήσης στρατιωτικής ισχύος και την εξασφάλιση της παγκόσμιας ασφάλειας μέσω της συνεργασίας των κρατών, δίνοντας έμφαση στα εσωτερικά προβλήματα που ταλάνιζαν τις ΗΠΑ (οικονομική δυσκαμψία, κοινωνικό κράτος, σύστημα υγείας, ευημερία των πολιτών κτλ). Έχοντας την πεποίθηση, ότι αυτό οφείλετε σε μεγάλο βαθμό στη φυλετική καταγωγή του, δημιουργήθηκε η ψευδαίσθηση στο εσωτερικό αλλά κυρίως στο εξωτερικό, ότι οι ΗΠΑ είναι διατεθειμένες να γίνουν διαλλακτικότερες σχετικά με την λήψη αποφάσεων εξωτερικής πολιτικής, να απολέσουν μέρος της ισχύος τους για το «παγκόσμιο

---

⁹⁸ Για τις επιλογές των υποψηφίων βλ.

<https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/instructors/setups2008/campaign-strategies.jsp>

⁹⁹ Αποτέλεσαν τις πρώτες εκλογές από το 1952 που ο νυν πρόεδρος ή αντιπρόεδρος δεν ήταν υποψήφιοι για την προεδρία. Αναλυτικά τα επίσημα αποτελέσματα των εκλογών για τον Πρόεδρο και τη Γερουσία βλ. <https://transition.fec.gov/pubrec/fe2008/federalelections2008.pdf>

καλό» και να εφαρμόσουν μία πολιτική συνδιαχείρισης με τους άλλους σημαντικούς δρώντες των παγκόσμιων ζητημάτων. Οι ελπίδες αυτές ενισχύθηκαν περισσότερο και από την πρόταση της Νορβηγικής επιτροπής να του αποδοθεί, μεταξύ 205 υποψηφίων, κατά το πρώτο έτος της προεδρικής του θητείας, το 2009, το Νόμπελ Ειρήνης για «τις εξαιρετικές προσπάθειές του να ενδυναμώσει τη διεθνή διπλωματία και τη συνεργασία μεταξύ των λαών», ενέργεια που προκάλεσε ανάμεικτες αντιδράσεις τόσο στο εσωτερικό των ΗΠΑ όσο και παγκόσμια ¹⁰⁰.

4.1.2 Η Υψηλή Στρατηγική Ομπάμα

Κατά την προεκλογική εκστρατεία του 2008 σχετικά με την εξωτερική πολιτική είχε δεσμευθεί για το τέλος του πολέμου στο Ιράκ, το κλείσιμο των εγκαταστάσεων κράτησης του Γκουαντάμο, καθώς και την έναρξη συνομιλιών για επίλυση των προβλημάτων με την Αβάνα, τη Μόσχα και την Τεχεράνη. Με την ανάληψη των καθηκόντων του ο Ομπάμα, όπως και οι περισσότεροι πρόεδροι, δεσμεύτηκε να ανανεώσει την αμερικανική ασφάλεια και τη θέση της χώρας στον κόσμο μέσα από μια νέα εποχή αμερικανικής ηγεσίας. Είχε ως όραμα να αλλάξει το ρου της ιστορίας προς την κατεύθυνση της δικαιοσύνης, μεγαλύτερης ειρήνευσης και παγκόσμιας σταθερότητας. Αυτό σήμαινε αλλαγή αντιμετώπισης της αντιαμερικανικής αντίληψης στο εξωτερικό, το τέλος των πολέμων που συμμετείχαν οι ΗΠΑ, προσπάθεια επανακαθορισμού των σχέσεων με Ρωσία και Ιράν, διατήρηση της ειρήνης μεταξύ ισραηλινών και παλαιστινίων και βελτίωση των σχέσεων με την Κίνα¹⁰¹.

Όπως αναφέρεται στην Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας του 2010 (NSS 2010), αν και πρωτεύον στόχος είναι η επικέντρωση των προσπαθειών στην

¹⁰⁰ Αποτέλεσε τον 4^ο Αμερικανό Πρόεδρο που του απονεμήθηκε το συγκεκριμένο βραβείο. Κατά την τριανταέξι λεπτών ομιλία του στην απονομή δήλωσε σχετικά με τον πόλεμο, ότι «ίσως το πιο σημαντικό ζήτημα που περιβάλλει την παραλαβή αυτού του βραβείου είναι το γεγονός ότι είμαι ο αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων ενός κράτους που βρίσκεται στη μέση δύο πολέμων», αναγνωρίζοντας και ο ίδιος το οξύμωρο του πράγματος, βλ.

<https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2009/obama/26183-nobel-lecture-2009/>

Οι πιο σημαντικές επικρίσεις της διάκρισης αυτής εστίαζαν στο γεγονός ότι ο Ομπάμα τιμήθηκε γι' αυτά που υποσχέθηκε ότι θα πράξει και όχι για τα αποτελέσματα της πολιτικής του. Για μία ανάλυση της σημασίας του βραβείου αναφορικά με την περίπτωση Ομπάμα βλ. Paul C. Adams, *Trajectories of the Nobel Peace Prize*, *Geopolitics*, 17:3, 2012, p. 553-577

[DOI: 10.1080/14650045.2011.604810](https://doi.org/10.1080/14650045.2011.604810)

¹⁰¹ Jacob Shively, *Hope, Change, Pragmatism Analyzing Obama's Grand Strategy*, Palgrave Macmillan, 2016 σελ.26

ανοικοδόμηση της αμερικανικής οικονομίας που αποτελεί πηγή της αμερικανικής ισχύος, δεν ήταν δυνατόν να αγνοηθεί ο παγκόσμιος ρόλος της. Προκειμένου να ηγηθεί αλλά να μην κυριαρχήσει, ζήτησε σεβασμό των πολιτικών δικαιωμάτων και της δικαιοσύνης στο εσωτερικό και σε διεθνές επίπεδο. Ως βασική θέση υποστήριξε ότι ο ηγετικός ρόλος των ΗΠΑ παραμένει, καθώς θα συνεχίσει να εγγυάται την παγκόσμια ασφάλεια κατέχοντας την στρατιωτική υπεροχή. Ως απειλές προσδιορίζονται η τρομοκρατία, η διάδοση των ΟΜΚ και ειδικά των πυρηνικών, η κλιματική αλλαγή, οι πανδημίες, τα αποτυχημένα κράτη, τα παγκόσμια δίκτυα εγκληματικότητας, ενώ το διάστημα και ο κυβερνοχώρος αποτελούν σημαντικούς παράγοντες αστάθειας καθώς είναι ευαίσθητα σε επιθέσεις και απαιτείται η προστασία τους¹⁰².

Η επίτευξη της παγκόσμιας ασφάλειας θα επιτευχθεί μέσω της καταπολέμησης της τρομοκρατίας και ειδικότερα με την επικράτηση εναντίον της Αλ Κάιντα και των σχετιζόμενων με αυτή κράτη του Αφγανιστάν και του Πακιστάν. Για την αποτροπή της διάδοσης των ΟΜΚ αναγνωρίζεται ότι κανένα κράτος, όσο ισχυρό και αν είναι, δεν δύναται να ανταποκριθεί σε παγκόσμιες προκλήσεις μονομερώς. Για το λόγο αυτό, προκρίνει μία νέα αμερικανική ηγεσία, που στηριζόμενη στην εσωτερική ενδυνάμωση θα μπορεί να διαμορφώσει το εξωτερικό περιβάλλον. Η εσωτερική ενδυνάμωση περιλαμβάνει τους τομείς της άμυνας, διπλωματίας, οικονομίας, εσωτερικής ασφάλειας, στρατηγικές επικοινωνίες και πληροφορίες. Ωστόσο, σχετικά με τα πυρηνικά θέτει ως προτεραιότητα την αποπυρηνικοποίηση της κορεατικής χερσονήσου και την αποτροπή του Ιράν να αναπτύξει πυρηνικό οπλοστάσιο.

Απορρίπτοντας την απομόνωση, αναφέρει ότι η εμπλοκή στα διεθνή ζητήματα θα στηρίζεται μέσω της συμμετοχής και της συνεργασίας των συμμάχων, και αναφέρει ως παράδειγμα τη στενή συνεργασία με Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία και Γερμανία σε θέματα αμοιβαίου και παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Επιπλέον, για τους ευρωπαϊούς συμμάχους θεωρεί ότι αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο και τον καταλύτη για τη διεθνή δράση και το ΝΑΤΟ την πιο αξιόλογη συμμαχία ασφάλειας παγκοσμίως. Παρ' όλα αυτά, διατηρεί το δικαίωμα ανάληψης μονομερούς στρατιωτικής δράσης, όταν διακυβεύονται ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ.

---

¹⁰² <http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>

Παρόμοια είναι και η NSS του 2015¹⁰³. Οι βασικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί στο Διεθνές Σύστημα, από τη NSS 2010, είναι πέντε. Πρώτον, η ισχύς των κρατών έχει διαφοροποιηθεί: η δυναμική της Ινδίας, η άνοδος της Κίνας και η επιθετικότητα της Ρωσίας, θα έχουν σημαντική επίδραση στις σχέσεις των μεγάλων δυνάμεων. Δεύτερον, υπάρχει διάχυση της ισχύος και σε υπό-μονάδες του συστήματος των κρατών, υποκρατικοί και μη κρατικοί δρώντες. Τρίτον, η αλληλεξάρτηση της παγκόσμιας οικονομίας και η διασύνδεσή της με την τεχνολογία δημιουργούν νέες συνθήκες συνεργασίας αλλά και απειλών. Τέταρτον, η περιοχή της Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής (MENA) θα συνεχίσει να βιώνει την αστάθεια και τις συγκρούσεις. Πέμπτον, η παγκόσμια αγορά ενέργειας έχει διαφοροποιηθεί, καθώς οι ΗΠΑ έχουν καταστεί η μεγαλύτερη παραγωγός φυσικού αερίου-πετρελαίου και γίνονται ο οδηγός για μία νέα οικονομία καθαρής ενέργειας¹⁰⁴. Οι σημαντικές αλλαγές εντοπίζονται στην αντιμετώπιση της επιθετικότητας της Ρωσίας, όπου σε συνεργασία με τους Ευρωπαίους θα ενταθούν οι διπλωματικές και οικονομικές πιέσεις, στη συλλογική δράση έναντι απειλών ασφάλειας (Ισλαμικό Κράτος, πανδημίες κτλ). Αναφορικά με την Κίνα, ενώ αναγνωρίζει ότι θα υπάρξει ανταγωνισμός, απορρίπτει το αναπόφευκτο της αντιπαράθεσης. Ουσιαστικά, ο Ομπάμα προτείνει οι προκλήσεις που καλούνται να διαχειριστούν οι ΗΠΑ να αντιμετωπιστούν με στρατηγική υπομονή και επιμονή.

4.2 Η Εξωτερική Πολιτική στη Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική

4.2.1 Στόχος η Αλ Κάιντα

Ο Ομπάμα θέλοντας να παραμείνει πιστός στις προεκλογικές του δεσμεύσεις ότι ο πόλεμος στην Μέση Ανατολή έχει ένα στόχο, την τρομοκρατία, επικεντρώθηκε στο Αφγανιστάν. Σε λιγότερο από ένα μήνα από την ανάληψη των καθηκόντων και μετά από σύσκεψη με το Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας αποφάσισε στις 17 Φεβρουαρίου 2009 την αποστολή επιπλέον 17.000 στρατιωτών, που αποτελούσε μία αύξηση 50% των είδη υπαρχόντων, για

---

¹⁰³ <http://nssarchive.us/NSSR/2015.pdf> . Για την έλλειψη οράματος και άσκηση κριτικής απέναντι στη NSS 2015 βλ. James Goldgeier & Jeremi Suri, *Revitalizing the U.S. National Security Strategy*, The Washington Quarterly, 38:4, 2015, p. 35-55 [DOI: 10.1080/0163660X.2015.1125828](https://doi.org/10.1080/0163660X.2015.1125828)

¹⁰⁴ *ibid*, σελ. 4-5

σταθεροποίηση της περιοχής ενόψει εκλογών στη χώρα τον επόμενο Αύγουστο¹⁰⁵. Στη συνέχεια, στις 27 Μαρτίου ανακοίνωσε μια νέα στρατηγική για την πολεμική προσπάθεια, συνδέοντας την επιτυχία στο Αφγανιστάν με ένα σταθερό Πακιστάν. Ο κεντρικός στόχος της στρατηγικής είναι «να διαταράξει, να διαλύσει και να νικήσει την Αλ Κάιντα και τα ασφαλή καταφύγιά της στο Πακιστάν και να αποτρέψει την επιστροφή τους στο Πακιστάν ή το Αφγανιστάν». Η νέα στρατηγική προβλέπει την αυξημένη βοήθεια προς το Πακιστάν και ένα αυστηρό πρότυπο μέτρησης της προόδου στην καταπολέμηση της Αλ Κάιντα και των Ταλιμπάν¹⁰⁶. Τα σχέδια απαιτούν επίσης, την ανάπτυξη επιπλέον τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτών που θα βοηθήσουν στην εκπαίδευση του αφγανικού στρατού και της αστυνομίας. Ο πρόεδρος του Αφγανιστάν, Hamid Karzai, επικροτεί τη στρατηγική, δηλώνοντας ότι το σχέδιο θα φέρει το Αφγανιστάν και τη διεθνή κοινότητα πιο κοντά στην επιτυχία¹⁰⁷. Την 1^η Δεκεμβρίου ο Ομπάμα ανακοινώνει την αποστολή επιπλέον 30.000 στρατιωτών και για πρώτη φορά οριοθετεί χρονικά την έναρξη της απόσυρσης τον Ιούλιο του 2011, χωρίς να προσδιορίζει το ακριβές χρονοδιάγραμμα¹⁰⁸.

Καθώς ο πρόεδρος ετοιμάζεται να ανακοινώσει την επιστροφή των πρώτων στρατιωτών, δολοφονείται ο αρχηγός της Αλ Κάιντα και υπεύθυνος για τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11ης Σεπτεμβρίου Οσάμα Μπιν Λάντεν στο Πακιστάν. Η ανακοίνωση της δολοφονίας έγινε αποδεκτή με ικανοποίηση από την κοινή γνώμη των ΗΠΑ, το NATO, την ΕΕ και πολλά άλλα κράτη. Χωρίς να υπάρξει κάποια συμφωνία με τους Ταλιμπάν, παρά τις προσπάθειες από τις ΗΠΑ για

---

¹⁰⁵ Bob Woodward, *Obama's Wars*, Simon & Schuster: New York, 2010, σελ. 6.

¹⁰⁶. Αποτελεί ενδιαφέρον η ανάλυση από τον σύμβουλο Riedel, ο οποίος δήλωσε ότι «πρέπει να εστιάσουν προς το Πακιστάν και μακριά από το Αφγανιστάν. Το Πακιστάν έπρεπε να τερματίσει τις σύνθετες, σχιζοφρενικές του σχέσεις με τους τρομοκράτες στους οποίους είναι ο προστάτης και το θύμα και το ασφαλές καταφύγιο ταυτόχρονα. Σε μια σημαντική αλλαγή, οι ΗΠΑ πρέπει να αντιμετωπίζουν το Αφγανιστάν και το Πακιστάν ως δύο χώρες, αλλά μια πρόκληση: AfPak. Οι εξτρεμιστές που εδρεύουν στο Πακιστάν υπονόμευσαν την κυβέρνηση του Αφγανιστάν και σε έναν αυτοκαταστροφικό κύκλο, η ανασφάλεια του Αφγανιστάν τροφοδοτούσε την αστάθεια του Πακιστάν». Η στρατηγική της υποστήριξης του Πακιστάν προέκυψε ως αποτέλεσμα της κατοχής πυρηνικών που έκανε μία στρατιωτική επέμβαση να φαντάζει ως παρανοϊκή πράξη, *ibid*, σελ. 10.

¹⁰⁷ <https://www.cfr.org/timeline/us-war-afghanistan>

¹⁰⁸ *ibid*, το χρονοδιάγραμμα αποφασίστηκε ένα χρόνο αργότερα, Νοέμβριος 2010, κατά τη Σύνοδο Κορυφής των ηγετών του NATO στη Λισσαβώνα, και προέβλεπε την απόσυρση όλων των στρατευμάτων μέχρι το τέλος του 2014.

διαπραγματεύσεις, τελικά ο έλεγχος της ασφάλειας του Αφγανιστάν μεταβιβάζεται στις τοπικές δυνάμεις ασφαλείας τον Ιούνιο του 2013. Ωστόσο, η πλήρη αποχώρηση των αμερικανών μεταφέρεται για το τέλος του 2016.

4.2.2 Αραβική Άνοιξη

Το 2011 οι χώρες της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής (MENA) κατακλύστηκαν από πολυάριθμες διαδηλώσεις που ασκούσαν πίεση στους ηγέτες των οικείων κρατών, ώστε να θέσουν ένα τέλος σε δεκαετίες καταπίεσης. Πολλοί ήλπιζαν ότι αυτή η «Αραβική Άνοιξη» θα έφερνε πολιτική μεταρρύθμιση και κοινωνική δικαιοσύνη. Τα αίτια αυτών δεν υπήρξαν θρησκευτικά, αλλά κοινωνικά (φτώχεια, εξαθλίωση, πολιτική καταπίεση, καθημερινή καταπάτηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας). Η έναρξη των διαμαρτυριών εκδηλώθηκε αρχικά στην Τυνησία και γρήγορα γιγαντώθηκε. Εντός μερικών εβδομάδων έλαβε μορφή εξεγέρσεων και εξαπλώθηκε στην Αίγυπτο, την Υεμένη, το Μπαχρέιν, τη Λιβύη και τη Συρία¹⁰⁹. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι ΗΠΑ να βρεθεί μπροστά σε ένα νέο στρατηγικό δίλλημα αναφορικά με τη στάση που έπρεπε να τηρήσει.

Η Τυνησία αποτελεί τη μόνη χώρα που υπήρξε μία σχετικά ομαλή κυβερνητική αλλαγή, που όμως μέχρι σήμερα μαστίζεται από έντονα οικονομικά προβλήματα με κοινωνικές προεκτάσεις. Στο Μπαχρέιν η εξέγερση κατεστάλη άμεσα με τη βοήθεια της Σαουδικής Αραβίας. Τέλος, στην Υεμένη, αν και υπήρξε αλλαγή καθεστώτος, από το 2015 μαίνεται έντονος εμφύλιος πόλεμος, στον οποίο συμμετέχουν και συνασπισμός κρατών που ηγείται η Σαουδική Αραβία εναντίον των σιϊτών Χούτι, που υποστηρίζονται από το Ιράν. Η χώρα βιώνοντας έντονη ανθρωπιστική κρίση και την συνεχιζόμενη διαμάχη στο εσωτερικό της, εκτιμάται ότι θα παραμείνει σε αποσταθεροποίηση στο εγγύς μέλλον. Σ' όλες τις παραπάνω χώρες, οι ΗΠΑ δεν έδειξαν καμία πρόθεση εμπλοκής, πέρα από κάποιες ρητορικές δηλώσεις περί σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εκτιμάται ότι αυτό συνέβη λόγω της εμπλοκής της στενής συμμάχου της, Σαουδική Αραβία αλλά και τη μη επιθυμία της να διαχειριστεί μία κατάσταση από την οποία δεν διακυβεύονταν σημαντικά συμφέροντα.

¹⁰⁹ Μεγάλες διαδηλώσεις έγιναν επίσης στην Αλγερία, το Ιράν, το Ιράκ, την Ιορδανία, το Μαρόκο και το Ομάν. Μικρότερες οργανωμένες διαμαρτυρίες έγιναν στο Τζιμπουτί, το Κουβέιτ, τον Λίβανο, τη Μαυριτανία, τη Σαουδική Αραβία, και το Σουδάν.

4.2.2.1 Αίγυπτος

Αίγυπτος είναι μία χώρα που αποτελεί κρίσιμο παράγοντα σταθερότητας στην περιοχή. Η έναρξη των διαδηλώσεων έγινε στις 25 Ιανουαρίου 2011 και ο πρόεδρος Μουμπάρακ θα αναγκαστεί σε παραίτηση λίγες ημέρες αργότερα. Στις εκλογές που θα λάβουν τελικά χώρα το Μάιο του 2012 θα επικρατήσει ο Μοχάμεντ Μόρσι, προερχόμενος και υποστηριζόμενος από τη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι, άτομα συντηρητικών θρησκευτικών πεποιθήσεων, βρισκόταν εκτός πολιτικού συστήματος, ωστόσο λόγω της κοινωνικής τους δράσης είχαν καταφέρει να έχουν ερείσματα στην αιγυπτιακή κοινωνία. Η πολιτική και οικονομική υποστήριξη που έλαβε από την Τουρκία και το Κατάρ, καθώς και οι συνταγματικές μεταρρυθμίσεις που προωθούσε ανησυχούσαν το στρατιωτικό κατεστημένο της χώρας φοβούμενοι ότι η Αίγυπτος θα μεταβληθεί σε ένα ισλαμικό κράτος. Ο Μόρσι στον ένα χρόνο που παρέμεινε ουσιαστικά στην προεδρία δεν κατάφερε να μεταβάλει ουσιαστικά την πολιτικοοικονομική κατάσταση της χώρας και προκάλεσε νέες διαδηλώσεις με αποτέλεσμα να απομακρυνθεί από την προεδρία και να συλληφθεί. Οι Ένοπλες Δυνάμεις σε συνεργασία με τη Δικαιοσύνη. Μετά από μεγάλη περίοδο αστάθειας και έχοντας πληγεί οικονομικά, στην εξουσία ανήλθε, μετά από εκλογές του 2014 τις οποίες μποϊκοτάρισε η Μουσουλμανική Αδελφότητα απέχοντας της διαδικασίας, ο πρώην στρατηγός Φατάχ Αλ Σίσι. Η απομάκρυνση του Μόρσι αν και είχε έντονο το χαρακτήρα ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος, ποτέ όμως δεν αναγνωρίστηκε επισήμως ως τέτοιο από τη διεθνή κοινότητα και της ΗΠΑ.

4.2.2.2 Λιβύη

Η περίπτωση της Λιβύης διαφέρει σε αρκετά σημεία από αυτές των άλλων χωρών του κινήματος της Αραβικής Άνοιξης, κυρίως γιατί στη Λιβύη η εξέγερση είχε φυλετικά χαρακτηριστικά¹¹⁰. Οι σχέσεις της χώρας με τη δύση θα χαρακτηριζόταν από εχθρικές έως τεταμένες, ανάλογα με την περίοδο της εξέτασης. Οι διαμαρτυρίες ξεκίνησαν στις 15 Φεβρουαρίου 2011 γρήγορα κλιμακώθηκαν και έλαβαν μορφή εμφυλίου πολέμου. Στις ΗΠΑ ανέγνωσαν την ευκαιρία να απαλλαγούν από το καθεστώς Καντάφι. Έχοντας εξασφαλίσει την

¹¹⁰ Ο Καντάφι κατέλαβε την εξουσία με στρατιωτικό πραξικόπημα το 1969, ενώ στη χώρα υφίστανται περίπου 140 διαφορετικές φυλετικές ομάδες.

ασφάλεια των αμερικανών πολιτών, ο Ομπάμα δέσμευσε περιουσιακά στοιχεία του καθεστώτος και επιδίωξε την πολυεθνική συνεργασία. Εξασφαλίζοντας τη σύμφωνη γνώμη του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών για εμπάργκο όπλων στο καθεστώς, έκανε αναφορά ότι ο Καντάφι θα δικαστεί από το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο. Η μονομερής εμπλοκή των ΗΠΑ αποφασίστηκε ότι ήταν προβληματική, καθώς θα αποτελούσε την τρίτη επίθεση ισλαμική χώρα σε λιγότερο από 10 χρόνια. Παράλληλα, γάλλοι και βρετανοί είχαν ζητήσει την υποστήριξη των ΗΠΑ για την αποπομπή Καντάφι, επιδεικνύοντας διάθεση για την ανάληψη της ηγεσίας στην προσπάθεια αυτή.

Οι ΗΠΑ στη σύσκεψη του Συμβουλίου Ασφαλείας δήλωσαν ότι θα ψήφιζαν την Ζώνη Απαγόρευσης Πτήσεων (No Fly Zone), μόνο αν αναφερόταν ρητά ότι επιτρέπεται η χρήση όλων των απαραίτητων μέτρων για την προστασία των πολιτών. Τελικά, το Συμβούλιο Ασφαλείας ενέδωσε στις πιέσεις των ΗΠΑ και εξέδωσε το Ψήφισμα 1973, απαιτώντας άμεση κατάπαυση του πυρός και επιτρέποντας στα μέλη του να κάνουν χρήση όλων των απαραίτητων μέτρων. Το NATO ερμήνευσε την απόφαση ως έγκριση-υιοθέτηση της ανθρωπιστικής αρχής της ευθύνης προστασίας (Responsibility to Protect) και δύο ημέρες αργότερα ξεκίνησε τις επιχειρήσεις προσβολής στόχων εντός της Λιβύης. Αν και υπήρξε έντονη αντίδραση από τη Ρωσία, η οποία θεώρησε ότι παρερμηνεύτηκε το Ψήφισμα εσκεμμένα και ότι οι ΗΠΑ παραπλάνησαν το Συμβούλιο σχετικά με τις προθέσεις τους, οι επιχειρήσεις συνεχίστηκαν με τη συμμετοχή 19 χωρών, μετά τη μετάβαση ελέγχου της επιχείρησης από τις ΗΠΑ στο NATO¹¹¹.

Επιπλέον, ο Ομπάμα δεν αιτήθηκε καμία έγκριση του Κογκρέσου καθώς υποστήριξε ότι εφάρμοζε αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών και δεν κήρυξε πόλεμο εναντίον της Λιβύης. Αν και οι ΗΠΑ συμμετείχαν ουσιαστικά στις στρατιωτικές επιχειρήσεις (τακτικό και επίπεδο υποστήριξης), ο Ομπάμα αποδέχθηκε, υπό την πίεση και της εσωτερικής κριτικής της αντιπολίτευσης, να επιτρέψει στους Γάλλους και τους Καναδούς συμμάχους να την «καθοδηγήσουν». Η στρατηγική αυτή θεωρήθηκε από πολλούς ως νέα και ονομάστηκε «καθοδήγηση από το παρασκήνιο» (leading from behind)¹¹². Μετά την αποχώρηση των ξένων

---

¹¹¹ <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/2011/03/26/world/africa/26libya.html>

¹¹² <https://foreignpolicy.com/2011/10/27/who-really-said-obama-was-leading-from-behind/>

δυνάμεων η χώρα βιώνει την απόλυτη αναρχία. Η φυλετική πανσπερμία και ο διχασμός που προκάλεσαν οι αιματηρές συγκρούσεις δεν επιτρέπουν την επαναφορά στην ομαλότητα. Για την αποτυχία του εγχειρήματος χαρακτηριστική ήταν η δήλωση του Ομπάμα, σε συνέντευξη του στο τηλεοπτικό δίκτυο Fox News, «η αποτυχία σχεδίασης της "επόμενης ημέρας" της πτώσης του Καντάφι αποτελεί ίσως το χειρότερο λάθος της προεδρίας (του)»¹¹³.

4.2.2.3 Συρία

Στη Συρία αν και η πλειοψηφία του πληθυσμού είναι σουνίτες (εκτιμάται πριν το πόλεμο αποτελούσαν περίπου το 75%), η μειοψηφία των αλαουϊτών, παρακλάδι των σιϊτών μουσουλμάνων, ασκεί την πλήρη διακυβέρνηση κράτους. Από αλαουϊτες κατάγεται η οικογένεια Άσαντ που βρίσκεται στην εξουσία από το 1970. Η αραβική άνοιξη στη Συρία ξεκίνησε το Μάρτιο του 2011 και οι δυνάμεις ασφαλείας του καθεστώτος κάνοντας χρήση βίας προσπάθησαν να τις καταστείλουν¹¹⁴. Γρήγορα οι διαδηλώσεις μετατράπηκαν σε ένοπλες συγκρούσεις, μετά και την άρνηση του Άσαντ να παραδώσει την εξουσία, οδηγώντας τη χώρα σε ένα μακροχρόνιο εμφύλιο προσδίδοντάς του θρησκευτικά χαρακτηριστικά.

Στο έδαφός της θα παρεισφρήσει ένας ακόμη δρων, το Ισλαμικό Κράτος (ISIS) με την ανακήρυξη του ισλαμικού χαλιφάτου, περιπλέκοντας ακόμη περισσότερο την ήδη πολύπλοκη κατάσταση. Το καθεστώς υποστηρίζεται από τη Ρωσία, η οποία με την παρουσία της επιθυμεί να δείξει ότι επανακτά μέρος του παλαιού γοήτρου, δηλώνοντας παρών στις διεθνείς μεταβολές, το Ιράν που επιθυμεί να παραμείνει το σιϊτικό τόξο στην περιοχή και διπλωματικά από την Κίνα. Η Τουρκία, επιθυμεί να έχει ρόλο στην περιοχή και προσδοκά, σε περίπτωση διαμελισμού της Συρίας, να αποκομίσει εδαφικά οφέλη περιοχών που έχει ήδη καταλάβει.

Ο Ομπάμα παρέμεινε πεπεισμένος μέχρι το τέλος της προεδρίας του, ότι μια στρατιωτική παρέμβαση θα ήταν αποτυχία. Η εκτίμηση ότι δεν υπάρχει τρόπος

---

¹¹³ Exclusive: President Barack Obama on 'Fox News Sunday, FoxNews.com , 10 April 2016, <http://www.foxnews.com/transcript/2016/04/10/exclusive-president-barack-obama-on-fox-news-sunday/>

¹¹⁴ Ο ΟΗΕ διέταξε έρευνα αν καταπατήθηκαν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

οι ΗΠΑ να κερδίσουν τον πόλεμο και να διατηρήσουν την ειρήνη, χωρίς δέσμευση δεκάδων χιλιάδων στρατευμάτων αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για ενεργή συμμετοχή. Το περιβάλλον είναι πολύ περίπλοκο, κατακερματισμένο σε δεκάδες ένοπλες ομάδες και υποστηριζόμενο από ανταγωνιστικές περιφερειακές και διεθνείς δυνάμεις. Επιπλέον, εκτιμάται ότι ελήφθησαν υπόψη και άλλοι σημαντικοί παράγοντες όπως η έλλειψη ευρωπαϊών συμμάχων που θα συναινούσαν με συμμετοχή στην επέμβαση, η αποστολή επιπλέον δυνάμεων σε μία περιοχή από όπου έχει αποφασίσει να απεμπλακεί, το οικονομικό κόστος και ίσως το σημαντικότερο η πρόσφατη αποτυχία στη Λιβύη. Αποφασισμένη να μην εμπλακεί άμεσα στρατιωτικά¹¹⁵, η κυβέρνηση Ομπάμα επικεντρώθηκε στις διπλωματικές προσπάθειες με σκοπό την κατάπαυση του πυρός και την αποχώρηση του Άσαντ. Όταν αυτή η στρατηγική δεν απέδωσε τη διαφοροποίησε, επέλεξε την υποστήριξη των κούρδων της Συρίας (YPG), υιοθετώντας τη στρατηγική συμμετοχή της «μέσω αντιπροσώπων».

Ωστόσο, ο Andreas Krieg υποστηρίζει ότι η μετακύλιση του βάρους σε εγχώριους δρώντες στη Μέση Ανατολή, αν και είναι χαμηλότερου κόστους έναντι των απευθείας επεμβάσεων, εμπεριέχει κινδύνους καθώς οι «αντιπρόσωποι» έχουν τη δική τους ατζέντα, δεν μπορούν να ελεγχθούν πλήρως, δεν υπάρχει μεγάλος βαθμός συνέργειας στην προσπάθεια λόγω έλλειψης συντονισμού και δεν μπορούν οι ΗΠΑ να εξασφαλίσουν τη μόνιμη συνεργασία. Επιπλέον, θεωρεί ότι πλήττεται η στρατηγική φήμη της υπερδύναμης, δημιουργεί προβληματισμό για την ασφάλεια σε συμμάχους όπως το Ισραήλ και δεν είναι αποτελεσματική καθώς η αστάθεια στη περιοχή επεκτάθηκε¹¹⁶.

4.3 Αποπυρηνικοποίηση

Από τις πρώτες προτεραιότητες και ταυτόχρονα πρόκληση μιας φιλόδοξης ατζέντας του νέου προέδρου αφορούσε τη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων. Ταυτόχρονα, η ομάδα του Ομπάμα σχεδίαζε την παράκαμψη του Πούτιν και την αντιμετώπιση του νέου προέδρου Μεντβέντεφ ως ανεξάρτητη πολιτική δύναμη

¹¹⁵ Αν και είχε θέσει ως κόκκινη γραμμή τη χρήση χημικών όπλων αναγκάστηκε να την παραβιάσει εξ' ονόματος του ρεαλισμού. Εξαίρεση αποτελούν οι αεροπορικοί βομβαρδισμοί εναντίον του ISIS.

¹¹⁶ Andreas Krieg, *Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East*, *International Affairs*, 92:1, 2016, p. 97–113
https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_05_Krieg.pdf

που συμμερίζεται κοινά ενδιαφέροντα με τις ΗΠΑ. Τον Απρίλιο όταν στη Πράγα δήλωσε το στόχο του για «έναν κόσμο χωρίς πυρηνικά», οι συνομιλίες με τη Ρωσία βρισκόταν σε προχωρημένο στάδιο¹¹⁷. Λίγες ημέρες αργότερα έχουμε την υπογραφή της νέα διμερούς Συνθήκης Στρατηγικής Μείωσης των Εξοπλισμών (Strategic Arms Reduction Treaty ή New START)¹¹⁸, υποστηρίζοντας παράλληλα την είσοδο της Ρωσίας στον ΠΟΕ. Επιπλέον, ανακοίνωσε τη διακοπή εγκατάστασης αντιβαλλιστικών συστημάτων σε Πολωνία και Τσεχία (ABM), που είχε προαναγγείλει ο προκάτοχός του και αποτελούσε σημείο τριβής με τη Ρωσία, θέλοντας με αυτό το τρόπο να έχει την υποστήριξή της στον έλεγχο του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν¹¹⁹.

Η στάση αυτή προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, τόσο στο εσωτερικό των ΗΠΑ, όσο και υψηλόβαθμων αξιωματούχων των χωρών της ανατολικής Ευρώπης, οι οποίοι θεωρούσαν ότι τα συμφέροντά τους δεν μπορούσαν να συμπλεύσουν με αυτά της Ρωσίας, το «παιχνίδι» θα είχε νικητές και ηττημένους. Γρήγορα αυτή η προσέγγιση συνεργασίας με το νέο ρώσο πρόεδρο εγκαταλείφθηκε, καθώς λίγες εβδομάδες μετά την υπογραφή της συνθήκης, η Ρωσία «προκαλούσε» το NATO μέσω μεγάλων στρατιωτικών ασκήσεων στα σύνορα με τη Γεωργία, ενώ παράλληλα αναγνωρίστηκε ότι Μεντβέντεφ και Πούτιν δεν ήταν ανεξάρτητοι πολιτικοί δρώντες¹²⁰, αλλά συγκοινωνούντα δοχεία.

Παράλληλα, το δίμηνο Απρίλιος-Μάιος 2009, η Βόρεια Κορέα εκτέλεσε εξαπόλυση βαλλιστικού πυραύλου μεγάλης απόστασης (LRBM) και υπόγεια πυρηνική δοκιμή. Ο Ομπάμα αποφάσισε να ασκήσει διπλωματική πίεση τόσο στη Βόρεια Κορέα όσο και στην Κίνα. Στην Βόρεια Κορέα επιβλήθηκαν κυρώσεις από

---

¹¹⁷ Ωστόσο, στην ίδια ομιλία δήλωσε «Μην κάνετε κανένα λάθος. Όσο υπάρχουν πυρηνικά όπλα, οι ΗΠΑ θα διατηρήσουν ένα ασφαλές και αποτελεσματικό πυρηνικό οπλοστάσιο για να αποτρέψουν κάθε αντίπαλο και θα εγγυηθούν την προστασία των συμμάχων μας». <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>

¹¹⁸ Η Συνθήκη υπογράφηκε στις 8 Απριλίου 2009 και τέθηκε σε ισχύ στις 5 Φεβρουαρίου 2011, με διάρκεια τουλάχιστον έως το 2021. Η συμφωνία προβλέπει μείωση κατά το ήμισυ των φορέων εξαπόλυσης πυρηνικών πυραύλων, ενώ δεν υφίστανται περιορισμοί ανάπτυξης-δοκιμών για τα υπάρχοντα και τα μελλοντικά αμυντικά αντιβαλλιστικά συστήματα και τα επιθετικά συμβατικά όπλα μεγάλης ακτίνας δράσης, αναλυτικότερα βλ. <https://www.state.gov/t/avc/newstart/>

¹¹⁹ Shively, 2016, σελ 29-30.

¹²⁰ *ibid*, σελ. 31.

το ΣΑ του ΟΗΕ¹²¹, ενώ η Κίνα ενημερώθηκε ότι η ανεξέλεγκτη συμπεριφορά της Βόρειας Κορέας θα οδηγούσε τους σύμμαχους των ΗΠΑ στην Ασία να αυξήσουν τις στρατιωτικές τους ικανότητες, με ότι αυτό συνεπάγεται για την περιοχή. Ο Ομπάμα ανέφερε χαρακτηριστικά «δεν αποτελεί απειλή. Είναι απλά πραγματικότητα»¹²². Ωστόσο, οι κυρώσεις δεν επέφεραν τη διακοπή του προγράμματος¹²³. Η διπλωματική αποπυρηνικοποίηση της κορεατικής χερσονήσου του Ομπάμα απέτυχε και δημιούργησε ποικίλες αντιδράσεις στο εσωτερικό αναφορικά με την αποτελεσματικότητα αυτής της στρατηγικής¹²⁴.

Το Ιράν που αποτελούσε το άλλο πυρηνικό πρόβλημα των ΗΠΑ σχετιζόταν άμεσα με τη Μέση Ανατολή και το Ισραήλ. Οι μεγάλες διαφορές εντοπίζονται στο γεγονός ότι το Ιράν δεν διέθετε ακόμη πυρηνικά όπλα¹²⁵ και ότι επιδείκνυαν ιδιαίτερη ανησυχία τόσο το Ισραήλ όσο και η Σαουδική Αραβία. Παρά τις αντιδράσεις των συμμάχων και στην περίπτωση του Ιράν, ως πρώτη επιλογή επιλέχθηκε η διπλωματική προσέγγιση της Τεχεράνης προς εξεύρεση λύσης, χωρίς αποτέλεσμα αρχικά.

Η διαφορετικότητα της απειλής και η πολιτική πίεση του Ισραήλ, το οποίο είχε εκδηλώσει την επιθυμία να βομβαρδίσει τις εγκαταστάσεις δημιουργώντας ένα επιπλέον πρόβλημα στις σχέσεις των ΗΠΑ με τον αραβικό κόσμο, είχε σαν αποτέλεσμα παράλληλα με τη διπλωματία ο Ομπάμα να αναζητά την καθυστέρηση του προγράμματος μέσω χρήσης της τεχνολογίας. Η Ιρανική κυβέρνηση κατηγόρησε τις ΗΠΑ και το Ισραήλ ότι εκδήλωσαν εναντίον της κυβερνοεπίθεση (cyber-attack) τον Ιούνιο του 2010 με στόχο τις πυρηνικές της

¹²¹ Οι κυρώσεις επιβλήθηκαν με το Ψήφισμα 1874 του ΣΑ, αναλυτικότερα βλ. <https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/1874-%282009%29>

¹²² Shively,2016, σελ. 31.

¹²³ Αν και μέχρι το 2012 δεν πραγματοποίησε άλλη δοκιμή, η Βόρεια Κορέα δεν διέκοψε το πυρηνικό της πρόγραμμα. Από 2012 μέχρι και το τέλος του 2016, ο νέος ηγέτης Κιμ Γιονγκ-οουν πραγματοποίησε 69 δοκιμές. Ως αντίδραση της Διεθνούς Κοινότητας υπήρξε η επιβολή νέων κυρώσεων του ΣΑ με τέσσερα αντίστοιχα Ψηφίσματα 2087, 2094 (2013) και 2270, 2321 (2016). Όλα τα ψηφίσματα του Οργανισμού μπορούν να αντληθούν από την ιστοσελίδα του <http://unscr.com/en>

¹²⁴ <https://www.cfr.org/background/what-know-about-sanctions-north-korea>

¹²⁵ Οι υπηρεσίες πληροφοριών των ΗΠΑ, στις αρχές του 2009 εκτιμούσαν ότι η Βόρεια Κορέα διαθέτει υλικά για έξι πυρηνικές κεφαλές και το Ιράν θα είχε στην κατοχή του μετά το 2010 και το αργότερο το 2015. βλ. Woodward,2010, σελ.15.

εγκαταστάσεις. Αν και καμία κυβέρνηση δεν ανέλαβε την ευθύνη, το αποτέλεσμα ήταν επιτυχές καθυστερώντας τον εμπλουτισμό ουρανίου για τουλάχιστον δύο χρόνια¹²⁶.

Τελικά, μετά την επιβολή νέων κυρώσεων το 2010¹²⁷, ο Ομπάμα κατάφερε να κάμψη την αδιαλλαξία του Ιράν και το 2013 έχουμε έναρξη συνομιλιών. Οι συνομιλίες ολοκληρώθηκαν με την υπογραφή μακρόχρονης συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν (Joint Comprehensive Plan of Action - JCPOA)¹²⁸ και άρση των κυρώσεων, για όσο χρόνο το Ιράν τηρεί τις δεσμεύσεις. Στην περίπτωση του Ιράν, η Διεθνής πίεση που οργανώθηκε από τις ΗΠΑ είχε τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Παράλληλα, ο Ομπάμα συμφώνησε με τον εκσυγχρονισμό μεγάλου μέρους του πυρηνικού προγράμματος του Πενταγώνου, διότι αποδέχθηκε τη λογική της ύπαρξης ενός αξιόπιστου πυρηνικού οπλοστασίου, η χρήση του οποίου θα γινόταν με ελεγχόμενο τρόπο σε ακραίες καταστάσεις δίνοντας έμφαση στις παράπλευρες απώλειες και όταν τα συμβατικά μέσα δεν ήταν δυνατόν να έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα¹²⁹. Τα παραπάνω και η προσπάθεια μείωσης του ρόλου

¹²⁶ Ο ιός Stuxnet που χρησιμοποιήθηκε, χαρακτηρίστηκε ως το πρώτο κυβερνοόπλο (cyberweapon) στον κόσμο λόγω της ικανότητάς του να προκαλεί φυσική καταστροφή και το πρώτο γνωστό κακόβουλο λογισμικό (malware) που έχει σχεδιαστεί για να μολύνει βιομηχανικά συστήματα ελέγχου, βλ. <https://www.cyber.nj.gov/threat-profiles/ics-malware-variants/stuxnet>, ωστόσο εκφράζεται και η άποψη ότι οι κυβερνοεπιθέσεις δεν είναι δυνατόν να αποτρέψουν ένα πυρηνικό πρόγραμμα παρά μόνο να το καθυστερήσουν βλ. John Glaser, *Cyberwar on Iran Won't Work. Here's Why*, Defence One, 21 August 2017

<https://www.defenseone.com/ideas/2017/08/cyberwar-iran-wont-work-heres-why/140369/>
Επιπλέον, μία ανάλυση για την εφαρμογή κυβερνοεπιθέσεων από κρατικούς δρώντες βλ. James Farwell & Rafal Rohozinski, *Stuxnet and the Future of Cyber War*, Survival Global Politics and Strategy, 53:1, 2011, p. 23-40, DOI: [10.1080/00396338.2011.555586](https://doi.org/10.1080/00396338.2011.555586)

¹²⁷ Οι κυρώσεις έγιναν ακόμα πιο αυστηρές από τον Ομπάμα, ο οποίος στόχευσε τις ιρανικές αγορές πετρελαίου, τις τράπεζες και την αυτοκινητοβιομηχανία σε απάντηση στις πυρηνικές δραστηριότητες του Ιράν. Τελικά, οι Ηνωμένες Πολιτείες απαγόρευσαν σχεδόν όλο το εμπόριο με το Ιράν. Την πολιτική αυτή ακολούθησε μεγάλο μέρος της διεθνούς κοινότητας, η οποία επέβαλε σημαντικές οικονομικές και πολιτικές κυρώσεις, μεταξύ των οποίων και η ΕΕ. Περισσότερες λεπτομέρειες για τα Ψηφίσματα του ΣΑ του ΟΗΕ κατά του Ιράν βλ. <http://unscr.com/en>

¹²⁸ Η συμφωνία, γνωστή ως Iran Nuclear Deal, υπογράφηκε στη Γενεύη στις 14 Ιουλίου 2015. Εκτός από το Ιράν και τα 5 Μόνιμα Μέλη του ΣΑ συμμετέχουν ως συμβαλλόμενα μέρη η Γερμανία και η ΕΕ. Αξιοσημείωτο είναι ότι τις διαβουλεύσεις ανέλαβε η ΕΕ απέναντι στο Ιράν. Για το πλήρες κείμενο της συμφωνίας βλ. <https://www.state.gov/e/eb/tfs/spi/iran/jcpoa/>

¹²⁹ Seyom Brown, *The Trump Administration's Nuclear Posture Review (NPR): In Historical Perspective*, Journal for Peace and Nuclear Disarmament, 2018, DOI: [10.1080/25751654.2018.1494092](https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1494092)

των πυρηνικών στην Εθνική Ασφάλεια και τη Στρατιωτική Στρατηγική των ΗΠΑ, καθώς και η προσπάθεια αποτροπής διάδοσης αυτών και χρήσης τους από τρομοκράτες, αποτυπώθηκαν στο Nuclear Posture Review του 2010¹³⁰. Επίσης, στο ίδιο κείμενο διευκρινίζεται ότι οι ΗΠΑ δεν θα κάνουν χρήση ή απειλή χρήσης των πυρηνικών τους εναντίον κρατών που δεν διαθέτουν πυρηνικά και συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις μη διάδοσης αυτών. Το ίδιο ίσχυε και για τις πυρηνικές δυνάμεις που δεν θα έκαναν χρήση τους. Ο Αντιπρόεδρος Joe Biden στις 11 Ιανουαρίου 2017 δήλωσε χαρακτηριστικά για το θέμα «είναι δύσκολο να φανταστούμε ένα πιθανό σενάριο στο οποίο η χρήση πυρηνικών όπλων πρώτα από τις ΗΠΑ θα είναι απαραίτητη»¹³¹. Ωστόσο, ποτέ επίσημα δεν καταγράφηκε ότι η πυρηνική στρατηγική των ΗΠΑ περιοριζόταν στην αποτροπή πυρηνικών επιθέσεων.

4.4 Ουκρανία μία ακόμη Ευρωπαϊκή Κρίση

Η έναρξη της κρίσης προήλθε από την άρνηση του προέδρου της Ουκρανίας για να υπογράψει τη συμφωνία σύνδεσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση τον Νοέμβριο του 2013. Τον Ιανουάριο του 2014 διαδηλωτές στη δυτική Ουκρανία κατέλαβαν κυβερνητικά κτίρια και απαιτούσαν την απομάκρυνση του προέδρου. Μετά τη φυγάδευσή του, Φεβρουάριος του 2014, ξεκίνησαν διαμαρτυρίες φιλορώσων και αντεπαναστατών στην περιοχή της Κριμαίας¹³². Οι διαδηλώσεις επεκτάθηκαν σταδιακά και σε άλλες πόλεις στα ανατολικά της χώρας. Το Μάρτιο έγινε προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία, ενώ σφοδρές συγκρούσεις ακολούθησαν στις ανατολικές περιοχές. Παρά τις όποιες συμφωνίες

¹³⁰https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf

¹³¹<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2017/01/12/remarks-vice-president-nuclear-security>

¹³² Ένοπλοι άρχισαν σταδιακά να καταλαμβάνουν τη χερσόνησο προκαλώντας διαμαρτυρίες. Η Ρωσία αρχικά δήλωσε ότι αυτές οι ομάδες στην Ουκρανία, που ονομάστηκαν «μικροί πράσινοι άνδρες», ήταν «τοπικές δυνάμεις αυτοάμυνας». Αν και αργότερα παραδέχτηκαν ότι ήταν στην πραγματικότητα ρώσοι στρατιώτες χωρίς διακριτικά, επιβεβαιώνοντας τις αναφορές για ρωσική εισβολή, πέτυχαν τον αιφνιδιασμό της Δύσης, αρνούμενη την εμπλοκή της και κερδίζοντας πολύτιμο χρόνο για τη δημιουργία τετελεσμένων. Για τα γεγονότα και τα διδάγματα της ρωσικής επέμβασης στην Κριμαία βλ. Michael Kofman, Katya Migacheva, Brian Nichiporuk, Andrew Radin, Olesya Tkacheva, Jenny Oberholtzer, *Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine*, RAND Corporation, Santa Monica, California, 2017 https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1400/RR1498/RAND_RR1498.pdf

επιτεύχθηκαν¹³³, η κατάσταση παραμένει μέχρι σήμερα έκρυθμη, ενώ η χώρα αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα.

Οι ενέργειες της Ρωσίας είχαν ως αποτέλεσμα σύσσωμη η Δύση να την κατηγορήσει για παραβίαση του διεθνούς δικαίου και πιο συγκεκριμένα της κρατικής κυριαρχίας και της ειρηνικής συνύπαρξης των κρατών. Όπως σε κάθε κρίση, τα βλέμματα όλων στράφηκαν προς την παγκόσμια υπερδύναμη και την αντίδρασή της. Οι ΗΠΑ μετά από την αρχική αμηχανία και αποκλείοντας τη δυναμική παρέμβαση, προέβησαν σε συνεργασία με τους ευρωπαϊούς συμμάχους, κυρίως την Ευρωπαϊκή Ένωση, στη σταδιακή λήψη σκληρών οικονομικών κυρώσεων κατά της Ρωσίας. Οι οικονομικές κυρώσεις και η πολιτική και διπλωματική αντιπαράθεση είναι οι βασικοί άξονες της στρατηγικής των ΗΠΑ¹³⁴. Τα μέτρα προκάλεσαν σημαντικό αρνητικό αντίκτυπο στη ρωσική οικονομία, αντίστοιχες αρνητικές επιπτώσεις είχαν και στη Δύση, με το οικονομικό κόστος να επιμερίζεται κυρίως στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα όρια και η χρονική διάρκεια των οικονομικών κυρώσεων είναι όμως πεπερασμένα. Οι ΗΠΑ ήθελαν την «πληρώσει το τίμημα», αλλά από την άλλη δεν επιθυμούσαν την μεγαλύτερη ενδυνάμωση των BRICS και ειδικά του άξονα Ρωσία-Κίνα-Ινδία. Ενώ

---

¹³³ Η πρώτη συμφωνία (Minsk Protocol) επιτεύχθηκε στις 5 Σεπτεμβρίου 2014 υπό την αιγίδα του Οργανισμού για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και έθεσε σε εφαρμογή μια άμεση κατάπαυση του πυρός στο Ντονμπάς, η οποία σύντομα δεν τηρήθηκε. Η αποτυχία αυτή οδήγησε στη σύνοδο κορυφής στο Μινσκ, στις 11 Φεβρουαρίου 2015, όπου οι ηγέτες Ουκρανίας, Ρωσίας, Γαλλίας και Γερμανίας συμφώνησαν σε μια δέσμη μέτρων για την άμβλυση του συνεχιζόμενου πολέμου στην ανατολική Ουκρανία. Οι συνομιλίες οδήγησαν σε νέα συμφωνία (Μινσκ II) για μια νέα δέσμη ειρηνευτικών μέτρων, οι συμφωνίες δύναται να ανακτηθούν από <https://peacemaker.un.org/document-search>.

¹³⁴ Οι δυτικές κυβερνήσεις, αν και δεν είχαν καμία επιθυμία να επέμβουν στρατιωτικά στην Ουκρανία, επιθυμούσαν να υποδείξουν στη Μόσχα ότι η αλληλεγγύη του NATO παρέμεινε ισχυρή και ότι η Συμμαχία θα ήταν έτοιμη στρατιωτικά να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις αμοιβαίας άμυνας, εάν ένας σύμμαχος απειληθεί με παρόμοιο τρόπο. Αυτό ήταν το μήνυμα των ενεργειών των μελών του NATO για την αύξηση της στρατιωτικής παρουσίας και των περιπολιών στα κράτη μέλη της Ανατολικής Ευρώπης. Αναλυτικά στοιχεία για τις δράσεις του NATO στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη μετά τα γεγονότα της Ουκρανίας βλ. Paul Belkin, Derek E. Mix, Steven Woehrel, *NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe*, Congressional Research Service, 2014, <https://fas.org/sqp/crs/row/R43478.pdf>. Για την πολιτική των δυτικών κρατών έναντι της Ρωσίας βλ. Larsen, H.B.L., *Great Power Politics and the Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014*, Copenhagen: DIIS, Danish Institute for International Studies, Report 2014:18, https://www.diis.dk/files/media/publications/import/rp182014_lindboe_nato_forweb.pdf

η Ουκρανία αποτελεί ζωτικό χώρο για την Ρωσία¹³⁵, οι ΗΠΑ δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την περιοχή της Ασίας-Ειρηνικού.

4.5 Ασία και Ειρηνικός στο επίκεντρο

Εκτιμώντας ότι η περιοχή της Ασίας-Ειρηνικού θα βιώσει την μεγαλύτερη ανάπτυξη από οποιαδήποτε άλλη περιοχή και πολλά κράτη αυτής θα αναλάβουν κεντρική θέση στην παγκόσμια γεωπολιτική αρένα του μέλλοντος, ο πρόεδρος ανακοίνωσε μία αλλαγή στη Στρατηγική των ΗΠΑ δίνοντας βαρύτητα στην Ασία (asia pivot)¹³⁶, αντανακλώντας την πρόθεση μετατόπισης του κέντρου βάρους από τη Μέση Ανατολή. Οι εξαγγελίες της νέας πολιτικής περιλάμβαναν την ενίσχυση της συνεργασίας σε περιφερειακά και παγκόσμια ζητήματα με την Κίνα, τονίζοντας την οικονομική αλληλεξάρτηση και αποκλείοντας στρατηγικές περιορισμού και αντιπαλότητας. Παράλληλα, επιθυμεί να εδραιώσει μια ισχυρή και αξιόπιστη αμερικανική παρουσία στην Ασία τόσο για να ενθαρρύνει την εποικοδομητική κινεζική συμπεριφορά, όσο και για να προσφέρει εμπιστοσύνη σε άλλες χώρες της περιοχής χωρίς να χρειάζεται να ενδώσουν σε ενδεχόμενη κινεζική ηγεμονική συμπεριφορά. Ωστόσο, απώτερος στόχος των ΗΠΑ ήταν να αποτρέψει την ανάπτυξη μίας περιφερειακής δύναμης που θα αμφισβητήσει την δεσπόζουσα θέση των ΗΠΑ και την επέκταση στις αγορές της Ασίας.

Η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνει τη μετακίνηση οικονομικών, διπλωματικών και στρατιωτικών πόρων στην περιοχή. Επιπλέον, έγινε εμφανής η «δέσμευση» των ΗΠΑ για την ευθύνη ασφάλειας της περιοχής, μέσω της ισχυρής στρατιωτικής παρουσίας, η οποία συνοδεύτηκε από αναδιάταξη των στρατιωτικών δυνάμεων για την ενίσχυση της περιοχής αριθμητικά και ποιοτικά. Παράλληλα,

¹³⁵ Ο Brzezinski χαρακτηρίζει την Ουκρανία ως ένα από τα πέντε κράτη «Γεωπολιτικούς Άξονες» της Ευρασίας (Ουκρανία, Τουρκία, Αζερμπαϊτζάν, Ιράν και Νότιο Κορέα), κράτη που η σημασία τους δεν προέρχεται από τη δύναμη τους ή τα κίνητρα τους αλλά από την ευαίσθητη θέση τους και τις συνέπειες που έχει η δυναμικά ευάλωτη κατάσταση τους στη συμπεριφορά των πέντε «στρατηγικών παικτών» (Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Κίνα, Ινδία), βλ. Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα: Λιβάνη, 1998, σελ. 79-80

¹³⁶ Επίσημα η νέα Στρατηγική ανακοινώθηκε στην ομιλία του στη Βουλή της Αυστραλίας στις 17 Νοεμβρίου 2011, δηλώνοντας ότι αποτελεί «μια σκόπιμη και στρατηγική απόφαση - ως κράτος του Ειρηνικού, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα διαδραματίσουν έναν ευρύτερο και μακροπρόθεσμο ρόλο στη διαμόρφωση αυτής της περιοχής και του μέλλοντός της, υποστηρίζοντας βασικές αρχές και σε στενή συνεργασία με τους συμμάχους και τους φίλους μας», βλ. <https://obamawhitehouse.archives.gov/photos-and-video/video/2011/11/17/president-obama-speaks-australian-parliament#transcript>

σύναψε διμερείς στρατιωτικές συμφωνίες με Ιαπωνία, Νότια Κορέα και χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας¹³⁷. Ο Ομπάμα επιδίωξε τη συνεργασία με περιφερειακές οργανώσεις, και ειδικότερα της Ένωσης Κρατών Νοτιοανατολικής Ασίας (Association of Southeast Asian Nations - ASEAN)¹³⁸. Υποσχέθηκε να προωθήσει την ευημερία όλων, μέσω της οικονομικής συνεργασίας για ελεύθερο και δίκαιο εμπόριο, όπως η Οικονομική Συνεργασία Ασίας-Ειρηνικού (Asia-Pacific Economic Cooperation - APEC)¹³⁹ και το Διαειρηνικό Σύμφωνο Συνεργασίας (Trans-Pacific Partnership - TPP). Ειδικότερα για την TPP, επέδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον επιδιώκοντας την υπογραφή της και παρέμεινε ένθερμος υποστηρικτής αυτής μέχρι το τέλος της θητείας του¹⁴⁰.

Το συμπέρασμα που πρέπει να συναχθεί δεν είναι ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν επιδίωξει το περιορισμό της Κίνας, αλλά μάλλον ότι οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών είναι πιο τεταμένες από ό, τι παλιότερα, αν και υπάρχουν πολλαπλά κίνητρα για την ασφάλεια της περιοχής και την οικονομία των δύο χωρών. Η ασιατική ασφάλεια, μια μη αμελητέα πτυχή της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ, δεν είναι το διακύβευμα. Το μείζον είναι οι ΗΠΑ να παραμείνουν η μη αμφισβητούμενη κυρίαρχη δύναμη στην περιοχή. Ως εκ τούτου, για να διατηρήσουν το κύρος τους ως κυρίαρχη δύναμη, οι ΗΠΑ είναι πρόθυμες να αντιμετωπίσουν το αυξημένο οικονομικό κόστος μίας ουσιαστικά πιο «επιθετικής» εξωτερικής πολιτικής έναντι της Κίνας¹⁴¹.

¹³⁷ Ο Υπουργός Άμυνας των ΗΠΑ ανακοίνωσε ότι μέχρι το 2020 θα υπάρξει μία αναδιάταξη στον στόλο, με μεταφορά δυνάμεων από τον Ατλαντικό στον Ειρηνικό δημιουργώντας μία νέα αναλογία 40-60% αντίστοιχα, από το 50-50% που υπήρχε, βλ. Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific, BBC News, June 2, 2012, διαθέσιμο www.bbc.com/news/world-us-canada-18305750.

¹³⁸ Ο Ομπάμα την περίοδο 2013-6 συμμετείχε σε τέσσερις συνόδους των χωρών της ASEAN. Για τα αποτελέσματα των συναντήσεων βλ. <https://asean.org/asean/asean-structure/asean-summit/>

¹³⁹ Περισσότερες πληροφορίες βλ. <https://www.apec.org/>

¹⁴⁰ Το πλήρες κείμενο της TPP βλ. <https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/trans-pacific-partnership/tpp-full-text>. Αναλύσεις για τις στρατηγικές επιπτώσεις στη περιοχή βλ. Michael J. Green & Matthew P. Goodman, *After TPP: the Geopolitics of Asia and the Pacific*, The Washington Quarterly, 38:4, 2015, p.19-34, DOI: [10.1080/0163660X.2015.1125827](https://doi.org/10.1080/0163660X.2015.1125827)

¹⁴¹ Tudor Onea, US Foreign Policy in the Post-Cold War Era restraint versus assertiveness from George H.W. Bush to Barack Obama, New York: Palgrave Macmillan, 2013, σελ. 161-2
Για μία κριτική ανάλυση σχετικά με τα επιτεύγματα του Pivot to Asia βλ. Douglas T. Stuart, *The Pivot to Asia: Can It Serve As The Foundation For American Grand Strategy In The 21ST CENTURY?* Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, August 2016, https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2016/ssi_stuart_160810.pdf

4.6 Αποτίμηση της Στρατηγικής Ομπάμα

Όταν το 2014 σε ένα ταξίδι στην Ασία ένας δημοσιογράφος του ζήτησε να εξηγήσει το «Δόγμα Ομπάμα», αναφορικά με τα πρόσφατα παγκόσμια γεγονότα στη Συρία και στην Ουκρανία, ο πρόεδρος απάντησε ότι «οι ΗΠΑ αναπτύσσουν κάθε πιθανό οικονομικό και θεσμικό μοχλό (πίεσης) πριν στραφούν στην χρήση στρατιωτικής δύναμης ...αυτό μπορεί να μην είναι ελκυστικό. Αυτό δεν μπορεί πάντα να προσελκύει την προσοχή... Αλλά αποφεύγει τα λάθη»¹⁴². Η πυρηνική συμφωνία με το Ιράν είναι ένα παράδειγμα αυτού του δόγματος στο πιο αποτελεσματικό του. Ωστόσο, δεν εφαρμόστηκε πάντα. Η περίπτωση της Λιβύης αποτέλεσε ένα σημαντικό λάθος.

Ο Ομπάμα δεν ήταν ενάντια στη χρήση βίας για την προστασία των αμάχων. Ωστόσο, αντιστάθηκε έως το τέλος μιας στρατιωτικής παρέμβασης στον εμφύλιο πόλεμο της Συρίας, ακόμη και όταν δημιουργήθηκε η μεγαλύτερη προσφυγική κρίση του 21^{ου} αιώνα. Εκτιμήθηκε, ότι για τους υποστηρικτές του καθεστώτος, τη Ρωσία και το Ιράν διακυβεύονταν μεγαλύτερα συμφέροντα και θα ήταν διατεθειμένοι να αγωνιστούν σκληρότερα για να τα υπερασπιστούν από τις ΗΠΑ. Οποιαδήποτε αμερικανική παρέμβαση θα κλιμάκωσε μόνο τη σύγκρουση, παγιδεύοντας τις ΗΠΑ σ' ένα ακόμη καταστροφικό και με αμφίβολα αποτελέσματα πόλεμο. Είναι μάλλον ο ίδιος υπολογισμός που έκανε στην προσέγγισή του στην Ουκρανία και καταδεικνύει μία ορθολογιστική προσέγγιση του προβλήματος.

Πάνω απ' όλα, δεν ήταν πρόθυμος να εμποδίσει τις ανθρωπιστικές τραγωδίες με το κινδυνεύσουν ζωές αμερικανικών και δυσανάλογο οικονομικό κόστος, εκτός εάν μία απειλή ήταν άμεση για την ασφάλεια των ΗΠΑ. Η παραπάνω συλλογιστική δείχνει περισσότερο μία ρεαλιστική προσέγγιση παρά φοβική. Ο Ομπάμα προσπάθησε να υλοποιήσει τις υποσχέσεις του, για αλλαγή

---

¹⁴² Juliet Eilperin, *Obama: Cautious foreign policy 'avoids errors'*, The Washington Post, 29 April 2014, https://www.washingtonpost.com/world/obama-lays-out-his-foreign-policy-doctrine-singles-doubles-and-the-occasional-home-run/2014/04/28/e34ec058-ceb5-11e3-937f-d3026234b51c_story.html?noredirect=on&utm_term=.3ed1a4f3414e

Εξαιρετικό ενδιαφέρον σχετικά με την αιτιολόγηση των αποφάσεών του για τα σημαντικά παγκόσμια προβλήματα βλ. Jeffrey Goldberg, *THE OBAMA DOCTRINE. The U.S. President talks through his hardest decisions about America's role in the world*, The Atlantic, April 2016 <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>

της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, αλλά αποδείχθηκε επίσης επιφυλακτικός. Όταν οι νέες πρωτοβουλίες απέτυχαν, έχουμε επιστροφή σε πιο γνωστές θέσεις, και όταν απαιτήθηκαν σημαντικές αποφάσεις σχετικά με το Αφγανιστάν, αποφάσισε μια πολιτικά βιώσιμη λύση και όχι στρατηγικά φιλόδοξη. Τα χτυπήματα με drones και οι κυρώσεις αποδείχθηκαν σύμφωνες με το όραμα του Ομπάμα για μια πιο περιορισμένη αλλά ταυτόχρονα δυναμική πρωτοκαθεδρία.

Οι επικριτές του κατηγορούν ότι έχει μειώσει την αμερικανική επιρροή στη κρίσιμη περιοχή της Μέσης Ανατολής και αποδυνάμωσε την αμερικανική παγκόσμια ηγεσία. Οι ΗΠΑ δεν απώλεσαν την στρατιωτική τους υπεροχή, ωστόσο το σύνολο της σχετικής ισχύος τους μειώθηκε έναντι των ανταγωνιστών της και κυρίως της Κίνας. Η παγκόσμια ηγεμονία είχε μεταβληθεί με το χρόνο.

Οι ΗΠΑ έπρεπε να παύσουν να επιδιώκουν την παγκόσμια ηγεμονία. Ο Πρόεδρος Ομπάμα είχε την πρόνοια να το εκτιμήσει αυτό. Όπως εξήγησε στην NSS του 2015 «Η Αμερική οδηγεί από μια θέση ισχύος. Αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι μπορούμε ή πρέπει να προσπαθήσουμε να υπαγορεύσουμε την τροχιά όλων των γεγονότων που εκτυλίσσονται σε όλο τον κόσμο [...] οι πόροι και η επιρροή μας δεν είναι άπειρες»¹⁴³.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε, ότι παρά τα λάθη που έγιναν, τα αμφιλεγόμενα αποτελέσματα ορισμένων αποφάσεων, η Υψηλή Στρατηγική του Ομπάμα προσπάθησε να υπηρετήσει το σκοπό της διατήρησης της πρωτοκαθεδρίας. Υποκινούμενος από ρεαλισμό και αίσθηση των ορίων της αμερικανικής ισχύος, προσπάθησε να μειώσει το διεθνή αντιαμερικανισμό και να προβάλει μία πολιτική που αφουγκράζεται τις διεθνείς ανησυχίες και είναι διατεθειμένη να καταστεί διαλλακτική και συνεργατική έναντι του παγκόσμιου γίνεσθαι, χωρίς ωστόσο να αμφισβητηθεί ο παγκόσμιος ρόλος των ΗΠΑ.

---

¹⁴³ NSS 2015, προεισαγωγικό σημείωμα του Προέδρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΡΑΜΠ

5.1 Παγκόσμιος Προβληματισμός και Ανησυχία

5.1.1 Ένας επιχειρηματίας στο Λευκό Οίκο

Ο Ντόναλντ Τζον Τραμπ (Donald John Trump) κέρδισε τις προεδρικές εκλογές του 2016¹⁴⁴ και στις 20 Ιανουαρίου 2017 ορκίστηκε ως 45^{ος} πρόεδρος των ΗΠΑ, αφού πρώτα κατάφερε να λάβει την υποψηφιότητα από το κόμμα των Ρεπουμπλικάνων ανάμεσα 16 υποψηφίους. Στη τελική φάση των εκλογών, επικράτησε της αντιπάλου του Δημοκρατικού Κόμματος, Χίλαρι Κλίντον. Πολιτικοί σχολιαστές έχουν περιγράψει τις θέσεις του ως λαϊκιστικές, προστατευτικές και εθνικιστικές. Η εκλογή του οδήγησε πολλούς αμερικανούς σε έντονες διαμαρτυρίες και διαδηλώσεις σε όλη τη χώρα.

Το αξιοσημείωτο γεγονός ήταν ότι κατηγορήθηκε η Ρωσία για «εμπλοκή» της στην προεκλογική διαδικασία, με πρόθεση να υποστηρίξει τον Τραμπ. Από το 2017 διερευνάται από τη δικαιοσύνη και η πιθανή προεκλογική συνεργασία του Τραμπ με τη ρωσική κυβέρνηση, ύστερα από την απόφαση του Προέδρου να απολύσει τον επικεφαλής του FBI. Ο Τραμπ και το Κρεμλίνο έχουν αρνηθεί τις κατηγορίες, ωστόσο ο ειδικός εισαγγελέα συνεχίζει την ερευνά γύρω από την υπόθεση μέχρι σήμερα¹⁴⁵. Επίσης, κατά την προεκλογική εκστρατεία δεσμεύτηκε για μία σειρά μέτρων θα έχουν ως προτεραιότητα την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία της χώρας, αποσύροντας τη χώρα από διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες

¹⁴⁴ Και σε αυτή την εκλογική διαδικασία η Χίλαρι Κλίντον έλαβε μεγαλύτερο αριθμό ψήφων, αλλά ο Τραμπ επικράτησε στο σώμα των εκλεκτόρων. Τη διαδικασία παρακολούθησαν και διεθνείς παρατηρητές του ΟΑΣΕ εκφράζοντας την ανησυχία τους για μια σειρά προβλημάτων που κατέγραψαν στη διάρκεια των προεδρικών εκλογών περιλαμβανομένου του κινδύνου για κυβερνοεπιθέσεις, τη στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων σε νυν ή πρώην κρατούμενους και ένα αδιαφανές σύστημα χρηματοδότησης. Αναλυτικότερα στοιχεία στην έκθεση του συνέταξε ο ΟΑΣΕ στο <https://www.osce.org/odihr/elections/usa/294196>

¹⁴⁵ Την υπόθεση ανέλαβε ο ειδικός εισαγγελέας Ρόμπερτ Μιούλερ. Το Φεβρουάριο του 2018 απαγγέθηκαν κατηγορίες εναντίον 13 ρώσων πολιτών και 3 ρωσικών επιχειρήσεων που πιστεύεται πως συμμετείχαν σε εκστρατεία επηρεασμού αμερικανών πολιτών μέσω διασποράς ψευδών ειδήσεων στο διαδίκτυο, ενώ τον Ιούλιο σε άλλα 12 άτομα των μυστικών υπηρεσιών των ρωσικών ενόπλων δυνάμεων (GRU) για εμπλοκή τους στις εκλογές. Η υπόθεση, έχει λάβει για προφανείς λόγους, το προσωνύμιο «Russiagate». Το κατηγορητήριο των αμερικανικών αρχών εναντίον των ρώσων μυστικών πρακτόρων στο <https://www.justice.gov/file/1080281/download>

σχετικές με το εμπόριο (πχ NAFTA) και την ασφάλεια αυτής (πχ συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν).

5.1.2 Η Υψηλή Στρατηγική Τραμπ

Η εκλογή του Donald Trump στην προεδρία των ΗΠΑ δημιούργησε ερωτηματικά και μία στάση αναμονής σχετικά με την εφαρμοζόμενη πολιτική του, που οφείλεται κυρίως στις «ακραίες» προεκλογικές του δηλώσεις και δεσμεύσεις. Ο Τραμπ, προς έκπληξη ορισμένων και πριν τη συμπλήρωση ενός έτους στην προεδρία, εξέδωσε το Δεκέμβριο του 2017 τη νέα Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας (NSS 2017)¹⁴⁶. Είναι αξιοσημείωτο ότι ενώ οι απόψεις Τραμπ βρίσκονται σε αντίθεση με σκέψεις εξωτερικής πολιτικής αρκετών δεκαετιών, μεγάλο μέρος της NSS διαβάζεται σαν να είχε εκδοθεί από οποιονδήποτε από τους άμεσους προκατόχους του. Οι δεσμεύσεις των ΗΠΑ σε σημαντικά ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος, όπως τα σχετικά με την εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής, την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και το οργανωμένο διεθνικό έγκλημα, καθώς και την προστασία του κυβερνοχώρου, παραμένουν ουσιαστικά αναλλοίωτες.

Ωστόσο, διαπιστώνονται και ορισμένες αλλαγές από τους προκατόχους, σε μία προσπάθεια να καταγραφεί η πολιτική φιλοσοφία του νέου προέδρου που αποτυπώθηκε στο σύνθημά του «Πρώτα η Αμερική». Ο Τραμπ θέτει ως προτεραιότητες την προστασία των αμερικανικών συνόρων, την αύξηση της στρατιωτικής ισχύος, την επιβεβαίωση της αμερικανικής ισχύος στο εξωτερικό και την προώθηση διμερών εμπορικών συμφωνιών εναρμονισμένων με τα αμερικανικά συμφέροντα.

Στο προεισαγωγικό σημείωμα της NSS διατυπώνεται ότι η άνιση κατανομή βαρών με τους συμμάχους και οι ανεπαρκείς επενδύσεις στην άμυνα είχαν ως αποτέλεσμα να αυξηθούν οι κίνδυνοι για τη χώρα. Επιπλέον, αναφέρετε ότι οι ΗΠΑ δεν θα «ανεχθούν» την οικονομική επιθετικότητα ή αθέμιτες εμπορικές πρακτικές άλλων διεθνών δρώντων. Για το λόγο αυτό, δεν υπάρχει κάνει καμία δέσμευση για επέκταση του ελεύθερου εμπορίου, σε αντίθεση με τους προκατόχους της, οι οποίες υποσχόταν να δημιουργήσουν μια

---

¹⁴⁶ <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

νέα εποχή παγκόσμιας οικονομικής ανάπτυξης μέσω ελεύθερων αγορών και ελεύθερου εμπορίου ή να προωθήσουν εμπορικές συμφωνίες υψηλού επιπέδου¹⁴⁷. Αν και η NSS 2017 κάνει μια λεπτή δέσμευση να «επιδιώξει διμερείς εμπορικές και επενδυτικές συμφωνίες με χώρες που δεσμεύονται για δίκαιο και αμοιβαίο επικερδές εμπόριο»¹⁴⁸, η κεντρική ιδέα που προκύπτει είναι ότι θα επιδιώξει την καταπολέμηση αθέμιτων εμπορικών πρακτικών μέσω μηχανισμών αντιποίνων.

Δεν κάνει καμία αναφορά σχετικά με την προώθηση της δημοκρατίας, σε αντίθεση με την NSS του Μπους του 2006, η πρώτη δέσμευση της οποίας ήταν η υπεράσπιση των προσδοκιών για ανθρώπινη αξιοπρέπεια ή την εκδοχή του Ομπάμα το 2015, που δήλωσε εκ των προτέρων ότι η υπεράσπιση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι διαρκής και συνδέεται με κάθε εθνικό συμφέρον. Υποβιβάζει την έννοια των «αμερικανικών αξιών» και την παγκόσμια διάδοση αυτών, καθώς η πρόταση της νέας NSS αναφέρει ότι οι ΗΠΑ αποτελούν τον καθοδηγητή «δια του παραδείγματος» και δεν πρόκειται να τις επιβάλουν με δράση¹⁴⁹. Δηλαδή, όσοι έχουν αναγνωρίσει την αξία τους και επιθυμούν, θα πρέπει να αγωνιστούν για να τις υιοθετήσουν. Οι αντίπαλες δυνάμεις σύμφωνα με τη NSS είναι η Ρωσία και η Κίνα, τις οποίες χαρακτηρίζει αναθεωρητικές και επιδιώκουν να διαμορφώσουν έναν κόσμο αντίθετο με τις αξίες και τα ενδιαφέροντα των ΗΠΑ¹⁵⁰.

Η NSS σημειώνει ότι μία ελεύθερη και ισχυρή Ευρώπη είναι ζωτικής σημασίας για τις ΗΠΑ, διότι όταν στην πρώτη υφίσταται σταθερότητα και ευημερία οι ΗΠΑ είναι ασφαλείς. Η Ρωσία προσπαθεί να αποδυναμώσει την αξιοπιστία των ΗΠΑ αναφορικά με τις δεσμεύσεις της απέναντι στη διατλαντική συμμαχία και να αποδυναμώσει τους ευρωπαϊκούς θεσμούς και τις κυβερνήσεις. Συνεχίζοντας αναφέρει ότι με τις εισβολές στη Γεωργία και την Ουκρανία παραβίασε την κυριαρχία των κρατών, ενώ «εκφοβίζει» τους γείτονές της με τη συμπεριφορά της, όπως η κατοχή πυρηνικών και ανάπτυξη

---

¹⁴⁷ NSS 2006 και NSS 2015 αντίστοιχα.

¹⁴⁸ NSS 2017, σελ. 20.

¹⁴⁹ *ibid*, σελ. 37.

¹⁵⁰ *ibid*, σελ. 25

επιθετικών δυνάμεων πλησίον αυτών. Η Κίνα αυξάνει το στρατηγικό της αποτύπωμα στην Ευρώπη με αθέμιτες εμπορικές πρακτικές και επενδύοντας σε τομείς «κλειδιά» της βιομηχανίας, ευαίσθητες τεχνολογίες και υποδομές. Τέλος, απειλές για την Ευρώπη είναι ο ισλαμικός εξτρεμισμός και οι πρόσφυγες-μετανάστες. Παράλληλα, τονίζει ότι όλα τα μέλη του NATO πρέπει να δείξουν υπευθυνότητα και συνέπεια στις οικονομικές τους υποχρεώσεις απέναντι στη συμμαχία, δίνοντας έμφαση στη δέσμευση των ΗΠΑ για τη συλλογική άμυνα των ευρωπαϊκών συμμάχων (εφαρμογή άρθρου V)¹⁵¹.

Επίσης, ενώ προβλέπει ότι οι ΗΠΑ θα συνεχίσουν να διαμορφώνουν το παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα και να καθίστανται ενεργειακά κυρίαρχες, δεν υφίσταται καμία αναφορά στην κλιματική αλλαγή ως απειλή εθνικής ασφάλειας. Το 2015, ο Ομπάμα το έθεσε ως κορυφαίο στρατηγικό κίνδυνο¹⁵². Με μόνη σκέψη την ενεργειακή κυριαρχία και την εξάλειψη των περιορισμών αυτής, ο Τραμπ αποχωρεί από τη Συμφωνία του Παρισιού για το κλίμα¹⁵³. Τέλος, προσδίδει ελάχιστη σημασία στη διεθνή συνεργασία. Αντίθετα, τονίζει την προστασία της «αμερικανικής κυριαρχίας» από τις υποτιθέμενες απειλές. Ο Τραμπ στο προεισαγωγικό σημείωμα αναφέρει «θα επιδιώξουμε αυτό το όμορφο όραμα - έναν κόσμο ισχυρών, κυρίαρχων και ανεξάρτητων εθνών, το καθένα με δικές του κουλτούρες και όνειρα, που αναπτύσσονται δίπλα δίπλα στην ευημερία, την ελευθερία και την ειρήνη». Αυτό μπορεί να είναι ένα «όμορφο όραμα», αλλά είναι ένα πολύ διαφορετικό όραμα από αυτό που προτάθηκε το 2015, το οποίο υποσχέθηκε μια διεθνή τάξη βασισμένη σε κανόνες, μέσω της καθοδήγησης των ΗΠΑ, που προωθεί την ειρήνη, την

---

¹⁵¹ *ibid*, σελ. 47-8.

¹⁵² *ibid*, σελ. 22.

¹⁵³ Θεωρητικά οι ΗΠΑ δεσμεύονται νομικά από τη συμφωνία μέχρι το Νοέμβριο του 2020, καθώς στο άρθρο 28 αυτής καθορίζεται ότι ένα κράτος μπορεί μόνο μετά από τρία χρόνια από την εφαρμογή της (Νοέμβριος 2016) να καταθέσει γραπτή γνωστοποίηση της αποχώρησης και η αποχώρηση να λάβει χώρα ένα έτος αργότερα.

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/603976/EPRS_ATA\(2017\)603976_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/603976/EPRS_ATA(2017)603976_EN.pdf)

Ωστόσο, με την ανακοίνωση αποχώρησης από τον Τραμπ την 1^η Ιουνίου 2017 δεν μπορούμε να αξιολογήσουμε τις πραγματικές του προθέσεις, καθώς δύναται να ερμηνευτούν ποικιλοτρόπως, για παράδειγμα ως *de facto* απόσυρση από τη συμφωνία (δείγμα μονομέρειας) είτε ως άσκηση διπλωματικών πιέσεων του ισχυρού για επίτευξη ευνοϊκότερων όρων, όπως στη περίπτωση της εμπορικής συμφωνίας NAFTA που αναλύεται στη συνέχεια ή ακόμα και για εσωτερική πολιτική κατανάλωση (τήρηση προεκλογικών δεσμεύσεων).

ασφάλεια και τις ευκαιρίες μέσω ισχυρότερων συνεργασιών για την αντιμετώπιση παγκόσμιων προκλήσεων. Ο Τραμπ ευνοεί τον ανταγωνισμό, όχι τη συνεργασία, και η NSS αντικατοπτρίζει αυτήν την προτίμηση¹⁵⁴.

5.2 Η Εξωτερική Πολιτική του Τραμπ

Η ακραία προεκλογική ρητορική του Τραμπ δημιούργησαν προβληματισμό τόσο στο εσωτερικό όσο και στις ηγεσίες άλλων χωρών σχετικά με τη πολιτική που θα εφαρμόζε στα διεθνή ζητήματα. Σε μία προσπάθεια να επιβεβαιώσει την αξιοπιστία του και να είναι σύμφωνος με τις προεκλογικές του δεσμεύσεις ο Τραμπ ήδη από τις πρώτες ημέρες της προεδρίας του προχώρησε σε μια σειρά αλλαγών, υπογράφοντας διατάγματα¹⁵⁵ που αναστέλλουν αποφάσεις του τέως προέδρου Ομπάμα. Από τα πρώτα διατάγματα που υπέγραψε ήταν η ανέγερση του τείχους στα σύνορα με το Μεξικό¹⁵⁶ και η προσωρινή απαγόρευση εισόδου πολιτών επτά χωρών καθώς και προσφύγων στις ΗΠΑ, αναφέροντας ότι στόχος είναι ο αποκλεισμός «ισλαμιστών τρομοκρατών» και ότι προτεραιότητα εισδοχής θα δοθεί στους χριστιανούς¹⁵⁷. Η διαφοροποίηση της μεταναστευτικής πολιτικής οφείλετε στην πεποίθηση ότι οι μετανάστες αποτελούν απειλή τόσο για την οικονομία όσο

¹⁵⁴ NSS 2017, σελ. 2, τίτλος επικεφαλίδας «Ένας Ανταγωνιστικός Κόσμος». Επιπλέον, για μία ανάλυση της NSS βλ. Max Boot, *Trump Security Strategy a Study in Contrasts*, Council on Foreign Relations, 18 December 2017

<https://www.cfr.org/expert-brief/trump-security-strategy-study-contrasts>

¹⁵⁵ Τα προεδρικά διατάγματα, ενώ δεν αποτελούν νόμους, η εφαρμογή τους είναι δεσμευτική για τις ομοσπονδιακές υπηρεσίες των ΗΠΑ. Αν και οι προηγούμενοι πρόεδροι εξέδιδαν διατάγματα σε μία προσπάθεια να εφαρμόσουν την πολιτική τους, δεν θεωρείται χρηστός τρόπος διακυβέρνησης καθώς θεωρείται παράκαμψη της νομοθετικής εξουσίας που ανήκει στο Κογκρέσο. Η πλήρης λίστα των διαταγμάτων από το 1994 διατίθενται στο

<https://www.federalregister.gov/presidential-documents/executive-orders/>

¹⁵⁶ Διάταγμα (Executive Order) 13767, με τίτλο «Border Security and Immigration Enforcement Improvements», υπογράφηκε 25 Ιανουαρίου 2017. Το συνολικό μήκος των συνόρων ξεπερνά τα 3.000 χλμ. και το κόστος της κατασκευής τα 18 δις \$.

<https://www.federalregister.gov/documents/2017/01/30/2017-02095/border-security-and-immigration-enforcement-improvements>.

¹⁵⁷ Το διάταγμα 13769 που συμπληρώθηκε με το 13780, διακόπτει την εισδοχή όλων των προσφύγων για 120 ημέρες και απαγορεύει για 90 ημέρες την είσοδο πολιτών επτά μουσουλμανικών χωρών (Ιράν, Ιράκ, Υεμένη, Λιβύη, Συρία, Σουδάν και Σομαλία) στο αμερικανικό έδαφος, ακόμη και αν κατέχουν νόμιμη βίζα. Η απόφαση δημιούργησε πρόβλημα στις αμερικανικές τελωνειακές υπηρεσίες, αεροπορικές εταιρίες καθώς και αντιδράσεις. Το Ιράν αποφάσισε να απαντήσει με μέτρα αμοιβαιότητας ανακοίνωσε το οικείο υπουργείο Εξωτερικών.

<http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/260186/?ctype=ar>

και για την εθνική ασφάλεια¹⁵⁸. Ωστόσο, αναφορικά με το τοίχος, ενάμιση χρόνο αργότερα ελάχιστα έργα έχουν πραγματοποιηθεί, δεδομένου ότι ο Μεξικανός πρόεδρος διέψευσε κατηγορηματικά ότι η χώρα του θα αναλάβει το οικονομικό κόστος του έργου, ενώ σχετικά με την απαγόρευση εισόδου στις ΗΠΑ μουσουλμάνων, η αμερικανική δικαιοσύνη έκρινε ότι το εκτελεστικό διάταγμα του προέδρου πρέπει να ανασταλεί, γιατί αντίκειται στο Σύνταγμα των ΗΠΑ.

Επίσης, μία από τις πρώτες αποφάσεις του νέου προέδρου ήταν η απόσυρση των ΗΠΑ από το Διαιρητικό Σύμφωνο Συνεργασίας (TPP)¹⁵⁹. Η απόφαση είχε περισσότερο συμβολικό χαρακτήρα, καθώς οι ΗΠΑ δεν είχαν επικυρώσει τη συμφωνία και ουσιαστικά απέσυραν την αρχική υπογραφή τους. Ωστόσο, η απόφαση προκάλεσε προβληματισμό και επικρίσεις εντός της χώρας για τις στρατηγικές προεκτάσεις αυτής. Σύμφωνα με τον Eswar Prasad, η απόφαση δίνει την εντύπωση ότι όλες οι παραδοσιακές οικονομικές και πολιτικές συμμαχίες των ΗΠΑ είναι τώρα ανοικτές σε επανεκτίμηση και επαναδιαπραγμάτευση και αυτό θα μπορούσε να έχει δυσμενείς μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στην ικανότητα των ΗΠΑ να διατηρήσει την επιρροή και την ηγετική του θέση στις παγκόσμιες οικονομικές και πολιτικές υποθέσεις¹⁶⁰. Επιπλέον,

¹⁵⁸ Για μία πλήρη ανάλυση της νέας μεταναστευτικής πολιτικής των ΗΠΑ βλ. Sarah Pierce & Andrew Selee, *Immigration under Trump: A Review Policy Shifts in the Year Since the Election*, Migration Policy Institute, December 2017
<https://www.migrationpolicy.org/research/immigration-under-trump-review-policy-shifts>

¹⁵⁹ Η απόφαση ελήφθη στις 23 Ιανουαρίου 2017. Τα υπόλοιπα 11 κράτη υπέγραψαν μία αναθεωρημένη έκδοση της TPP τον Ιανουάριο του 2018 (Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership - CPTPP) η οποία θα τεθεί σε ισχύ στις 30 Δεκεμβρίου 2018, αφαιρώντας ουσιαστικά τους περιορισμούς που είχαν τεθεί στην αρχική συμφωνία από τις ΗΠΑ. Στις 13 Απριλίου 2018 ο Τραμπ δήλωσε ότι μπορεί να επανενταχθούν στη συμφωνία. Κριτική ανάλυση της απόφασης και πως σχετίζεται με την ασφάλεια βλ. Robert D. Blackwill, Theodore Rappleye, *Trump's Five Mistaken Reasons for Withdrawing from the Trans-Pacific Partnership*, Foreign Policy, 22 June 2017 <https://foreignpolicy.com/2017/06/22/trumps-five-mistaken-reasons-for-withdrawing-from-the-trans-pacific-partnership-china-trade-economics/> και Raj Bhala, *TPP, American National Security and Chinese SOEs*, World Trade Review, 16:4, 2017, p.655–671
[doi:10.1017/S1474745617000258](https://doi.org/10.1017/S1474745617000258)

¹⁶⁰ https://www.washingtonpost.com/business/economy/withdrawal-from-trans-pacific-partnership-shifts-us-role-in-world-economy/2017/01/23/05720df6-e1a6-11e6-a453-19ec4b3d09ba_story.html?utm_term=.deed198dbec1
Για την αλλαγή της Πολιτικής του Εμπορίου από τον Τραμπ και τις επιπτώσεις αυτής βλ. Marianne Schneider-Petsinger, *Trade Policy Under President Trump Implications for the US and the World*, Chatham House, November 2017
<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-11-03-trade-policy-trump-schneider-petsinger-final.pdf>

εκτιμήθηκε ότι η ενέργεια αυτή δημιουργεί ένα στρατηγικό κενό στην περιοχή, το οποίο θα εκμεταλλευτεί η Κίνα. Πιστός στις δεσμεύσεις του δήλωσε ότι αν δεν αναθεωρηθεί η εμπορική συμφωνία NAFTA οι ΗΠΑ θα αποσυρθούν, όπως συνέβη με την TPP. Η απειλή οδήγησε σε πολύμηνες συζητήσεις και τελικά στις 30 Σεπτεμβρίου 2018 ανακοινώθηκε ότι επήλθε νέα συμφωνία μεταξύ ΗΠΑ-Μεξικού-Καναδά (USMCA), με την οποία θα αντικατασταθεί η NAFTA¹⁶¹.

5.2.1 Ευρώπη και Εγγύς Περιβάλλον

Ως υποψήφιος, ο Τραμπ «κατηγόρησε» το NATO ως μια συμμαχία επικεντρωμένη σε αντιπάλους του παρελθόντος και όχι σε απειλές νέας εποχής, χαρακτηρίζοντάς το «απαρχαιωμένο» (obsolete). Στη πράξη παρέμεινε πιστός στις δεσμεύσεις της συμμαχίας και η πρόθεσή του για την επαναπροσέγγιση με τη Ρωσία παρέμεινε εκτός του πυρήνα της βορειοατλαντικής σχέσης. Αφετέρου, οι επικρίσεις του σχετικά με την οικονομική συνεισφορά των συμμάχων, ζήτημα που είχε απασχολήσει και προηγούμενες ηγεσίες των ΗΠΑ, μετριάστηκαν γρήγορα και τον ανάγκασαν να παραδεχθεί λίγους μόλις μήνες μετά την ανάληψη των καθηκόντων του ότι «πλέον δεν είναι απαρχαιωμένο»¹⁶².

Σχετικά με τη Ρωσία, ενώ στη συνάντηση των ηγετών των δύο χωρών επισημάνθηκε το καλό κλίμα και ο Πούτιν εκτιμήθηκε ότι ήταν ο κερδισμένος των εντυπώσεων, καθώς δημόσια δεν του ασκήθηκε κριτική για την εξωτερική του πολιτική από τον αμερικανό Πρόεδρο¹⁶³, στην πράξη το γεγονός είναι ότι επί προεδρίας Τραμπ οι ΗΠΑ απέσυραν ρώσους διπλωμάτες, έκλεισαν ρωσικό προξενείο και επέβαλαν κυρώσεις στη Ρωσία. Παράλληλα, απειλεί να εφαρμόσει κυρώσεις για να σταματήσει άλλες χώρες να προβούν σε σημαντικές αμυντικές

¹⁶¹ Το πλήρες κείμενο της νέας συμφωνίας
<https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/united-states-mexico>

¹⁶² Peter Dombrowski & Simon Reich, *Does Donald Trump Have a Grand Strategy?* International Affairs, Vol. 93:5 , 2017, p.1026-8
https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_5_01_DombrowskiReich_0.pdf

Για μία ανάλυση των στοιχείων που συγκροτούν τις σχέσεις ΗΠΑ-Ευρώπης βλ. Xenia Wickett *Transatlantic Relations: Converging or Diverging?*, Chatham House Report , 18 January 2018
<https://reader.chathamhouse.org/transatlantic-relations-converging-or-diverging#>

¹⁶³ Η συνάντηση έλαβε χώρα στις 16 Ιουλίου 2018 στο Ελσίνκι.
<http://time.com/5340050/donald-trump-vladimir-putin-summit-helsinki-analysis/>

συμφωνίες με τη Ρωσία, έναν από τους μεγαλύτερους εξαγωγείς όπλων. Επίσης, μετά την εκδήλωση ενδιαφέροντος της Πολωνίας και Ρουμανίας, οι ΗΠΑ είναι διατεθειμένες να προβούν στην πώληση αντιπυραυλικών συστημάτων στις χώρες αυτές και παρά τις διαμαρτυρίες της Ρωσίας. Τέλος, τον Οκτώβριο του 2018 ο Τραμπ ανακοίνωσε ότι οι ΗΠΑ σχεδιάζουν να αποσυρθούν από τη διμερή με τη Ρωσία συμφωνία Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) του 1987, προκαλώντας ανησυχία τόσο στη Ρωσία όσο και σε ευρωπαϊκές χώρες, διότι ότι αυτό μπορεί να προκαλέσει νέα κούρσα εξοπλισμών¹⁶⁴.

Αναφορικά με τη Μέση Ανατολή, ο Τραμπ αποφάσισε την αποστολή επιπλέον στρατευμάτων τόσο στο Αφγανιστάν όσο και στο Ιράκ, συνεχίζοντας τον πόλεμο κατά του ISIS. Οι στενές σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία επιβεβαιώθηκαν μέσω υπογραφής αγοράς αμυντικού υλικού, ενώ η παροχή σημαντικών πληροφοριών στο Ριάντ σχετικά με το πόλεμο στην Υεμένη θα πρέπει να θεωρείται δεδομένη. Στο μέτωπο της Συρίας το 2017 και το 2018, μετά από επιθέσεις με τοξικό αέριο, για τις οποίες κατηγορήθηκε το καθεστώς της Δαμασκού και την διεθνή κατακραυγή, ο Τράμπ ανακοίνωσε ότι το καθεστώς Άσαντ θα πληρώσει βαρύ τίμημα για την επίθεση, ενώ εξαπέλυσε δριμύ κατηγορώ και εναντίον του Ιράν και της Ρωσίας¹⁶⁵. Το τίμημα ήταν το καθεστώς να δεχθεί δύο πυραυλικές επιθέσεις Tomahawk, μία κάθε έτος και μετά από κάθε χρήση χημικών. Σε αντίθεση με τον Ομπάμα, που ενώ είχε θέσει ως «κόκκινη γραμμή» τη χρήση χημικών και δεν εκτέλεσε στρατιωτικές ενέργειες εναντίον του καθεστώτος, ο Τραμπ έχοντας και την υποστήριξη πολλών συμμαχικών κρατών αποφάσισε τις επιθέσεις εναντίον του Συριακού στρατού, που αποτέλεσαν τις πρώτες άμεσες επιθέσεις του Λευκού Οίκου εναντίον των καθεστωτικών δυνάμεων του Άσαντ,

---

¹⁶⁴ Αν οι ΗΠΑ αποσυρθούν από τη συμφωνία INF, η μόνη συμφωνία περιορισμού των εξοπλισμών των δύο πυρηνικών υπερδυνάμεων είναι η NEW START, η οποία ολοκληρώνεται το 2021 και δύναται να ανανεωθεί για άλλα 5 χρόνια, βλ υποσημ. 118.

¹⁶⁵ Το 2017 η επίθεση εξαπολύθηκε στις 4 Απριλίου και δεκάδες άμαχοι χάνουν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια χημικών επιθέσεων κοντά στο Ιντλίμπ. Το 2018 η επίθεση έλαβε χώρα την 1 Φεβρουαρίου 2018 στην πόλη Ντούμα και ήταν η τρίτη σε διάστημα τριών εβδομάδων. Αναλυτικά οι επιθέσεις με χημικά που έχουν λάβει χώρα στη Συρία από την έναρξη του εμφύλιου https://www.huffingtonpost.gr/entry/to-chroniko-ton-chemikon-epitheseon-sten-poliorkemene-seria-apo-to-2011-mechri-kai-semera_gr_5acdf7ede4b09212968d89d7

καταδεικνύοντας μία αλλαγή στρατηγικής στο ζήτημα της χρήσης χημικών όπλων στον εμφύλιο της Συρίας¹⁶⁶.

Το πιο σημαντικό πρόβλημα στην στρατηγική των ΗΠΑ, στη Μέση Ανατολή παρέμεινε το Ιράν, καθώς συνεχίζει να συμμετέχει στις εμφύλιες συγκρούσεις της Συρίας και της Υεμένης, και ασκώντας επιρροή σε Νότιο Λίβανο και Ιράκ, αποτελεί την άμεση απειλή για το Ισραήλ και τη Σαουδική Αραβία, στρατηγικούς συμμάχους των ΗΠΑ στη περιοχή. Η πολυμερής συμφωνία για το πυρηνικό του πρόγραμμα (JCPOA), που επετεύχθη επί Ομπάμα, δεν ικανοποιούσε τις απαιτήσεις της νέας αμερικανής διοίκησης. Ο Τραμπ, όπως και με τις εμπορικές συμφωνίες ζητούσε αναθεώρηση της συμφωνίας και την επιβολή νέων αυστηρότερων ελέγχων και περιορισμών στο Ιράν. Το Ιράν δεν ενέδωσε στις απαιτήσεις και στις 8 Μαΐου 2018 ο Τραμπ ανακοίνωσε την απόσυρση από τη συμφωνία και την επιβολή νέων κυρώσεων στην Τεχεράνη¹⁶⁷. Μία απόφαση που βρήκε αντίθετες Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε ότι απαγορεύει στις ευρωπαϊκές εταιρίες και δικαστήρια να συμμορφώνονται με τις κυρώσεις των ΗΠΑ¹⁶⁸. Η τελική κατάληξη του ζητήματος μέχρι την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας παραμένει αδιευκρίνιστη.

5.2.2 Ασία

Τα δύο μεγάλα προβλήματα που κληρονόμησε και καλείται να διαχειριστεί ο Τραμπ είναι η άνοδος της Κίνας και το πυρηνικό πρόγραμμα της Βόρειας Κορέας. Στην περίπτωση της Βόρειας Κορέας επέλεξε την πολύμηνη ρητορική κλιμάκωση μέσω δηλώσεων των δύο κυβερνήσεων με ταυτόχρονη επίδειξη της στρατιωτικής ισχύος στην περιοχή. Η συνεχιζόμενη και αυξανόμενη ένταση κρίση προκάλεσε την ανησυχία της διεθνούς κοινότητας. Αποτέλεσμα αυτής της

¹⁶⁶ Οι επιθέσεις είχαν τη στήριξη από Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία (οι δύο αυτές χώρες συμμετείχαν στην επίθεση του 2018), Γερμανία, Πολωνία, Ιταλία, Τουρκία, Ιαπωνία, Καναδάς, Αυστραλία, Σαουδική Αραβία και Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα. βλ. <https://www.nytimes.com/2017/04/06/world/middleeast/us-said-to-weigh-military-responses-to-syrian-chemical-attack.html> και <https://www.nytimes.com/2018/04/13/world/middleeast/trump-strikes-syria-attack.html>

¹⁶⁷ Για τις στρατηγικές επιλογές των ΗΠΑ έναντι του Ιράν, μετά την αποχώρησή τους από τη JCPOA βλ. Albert B. Wolf, *After JCPOA: American grand strategy toward Iran*, Comparative Strategy, 37:1, 2018, p. 22-34, DOI: [10.1080/01495933.2017.1419719](https://doi.org/10.1080/01495933.2017.1419719)

¹⁶⁸ <https://www.armscontrol.org/factsheet/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran#2018>

στρατηγικής ήταν ο ηγέτης της Βόρειας Κορέας να ζητήσει διμερή συνάντηση με τον Πρόεδρο Τραμπ, για την επίλυση του προβλήματος. Η συνάντηση των δύο ηγετών πραγματοποιήθηκε στις 12 Ιουνίου 2018 είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή συμφωνίας για την αποπυρηνικοποίηση της χερσονήσου. Αν θα καταστεί τελικά η περιοχή αποπυρηνικοποιημένη θα αποδειχθεί στο μέλλον, ωστόσο οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι η ένταση έχει μειωθεί, οι σχέσεις μεταξύ Βόρειας και Νότιας Κορέας έχουν βελτιωθεί περαιτέρω, υπάρχουν απ' ευθείας δίαυλοι επικοινωνίας των δύο χωρών και το πιο σημαντικό ίσως για τις ΗΠΑ ότι η Κίνα δεν αποτελεί ουσιαστικό «συστατικό της λύσης», διατηρώντας την πρωτοκαθεδρία στην επίλυση των διεθνών προβλημάτων.

Η άνοδος της Κίνας και η στρατηγική αντιμετώπισης αυτής κληρονομήθηκε από τον Ομπάμα, που φιλοδοξούσε με το «Asia Pivot» να την αντιμετωπίσει. Ο Τραμπ μετά από μία περίοδο αναμονής για αλλαγή της εμπορικής πολιτικής της Κίνας, εξήγγειλε από τις αρχές του 2018 μία σειρά μέτρων μέσω της επιβολής δασμών σε πολλά εξαγωγικά προϊόντα της Κίνας προς τις ΗΠΑ, με σκοπό την μείωση του εμπορικού ελλείμματος και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αμερικανικών προϊόντων. Η Κίνα ανταπέδωσε με δασμούς στα αμερικανικά προϊόντα.

Ωστόσο, ο εμπορικός πόλεμος που έχει ξεσπάσει και δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί και είναι μόνο μία διάσταση της στρατηγικής των ΗΠΑ. Η στρατηγική «εργαλειοθήκη» των ΗΠΑ διαθέτει και άλλα χρήσιμα εργαλεία. Η πολιτική υποστήριξη, μέσω της διπλωματίας και τη στρατιωτική συνεργασία, σε κράτη που έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα με τη Κίνα συνεχίζεται και από τον Τραμπ, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτό της Ταϊβάν¹⁶⁹. Η Ταϊβάν αποτελεί πρώτη προτεραιότητα για την Κίνα, η οποία εκφράζεται μέσα από το «Μία Κίνα» (One China)¹⁷⁰, αποτελώντας εξαιρετικά ευαίσθητο πολιτικό ζήτημα για το Πεκίνο.

---

¹⁶⁹ Μετά την εκλογή του ο Τραμπ αποδέχτηκε τα συγχαρητήρια μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας με την Πρόεδρο της Ταϊβάν (3 Δεκεμβρίου 2016), η οποία ήταν η πρώτη με εκλεγμένο ή εν ενεργεία Πρόεδρο τον ΗΠΑ μετά το 1979, όπου οι ΗΠΑ αναγνώρισαν την κυριαρχία της Κίνας επί της Ταϊβάν, βλ. <http://time.com/4589641/donald-trump-china-taiwan-call/>. Οι ΗΠΑ, σύμφωνα με το ΥΠΕΞ, δηλώνουν ότι με την Ταϊβάν διατηρούν μια ισχυρή ανεπίσημη σχέση, βλ. <https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35855.htm>

¹⁷⁰ Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας θεωρεί ότι η Ταϊβάν (επίσημη ονομασία Δημοκρατία της Κίνας) αποτελεί εδαφικό της στοιχείο και δεν την αναγνωρίζει και αυτό πολιτικά εκφράζεται μέσα από το «One China policy». Αναλυτικότερα για τις σχέσεις τους βλ.

Επιπλέον, η ισχυρή στρατιωτική παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων και οι στρατιωτικές συμμαχίες με τις χώρες τόσο της Βόρειας όσο και της Νοτιοανατολικής Ασίας συνεχίζει να υφίσταται.

5.3 Αποτίμηση της Στρατηγικής του Τραμπ

Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ αποτελούσε πάντα σημείο προσέλκυσης της προσοχής της παγκόσμιας κοινότητας. Η εκλογή του Ντόναλντ Τραμπ και η χιλιοειπωμένη προεκλογική δέσμευση «America First» δημιούργησε ανησυχία, προβληματισμό και έντονες συζητήσεις για την εφαρμοζόμενη εξωτερική πολιτική στην μετά Ομπάμα εποχή. Η ανάλυση του «America First», ο απρόβλεπτος χαρακτήρας του νέου Προέδρου, οι δηλώσεις που αμφισβητούσαν τη δικομματική συναίνεση ότι οι ΗΠΑ θα πρέπει να ηγούνται (lead) του κόσμου και οι «απειλές» ότι θα αποδεσμεύσει τις ΗΠΑ από τις συμμαχίες-διεθνείς συμφωνίες και θα επιτρέψει την οριζόντια διάδοση των πυρηνικών όπλων, οδήγησε πολλούς να υποστηρίξουν ότι, ο Τραμπ θα εφαρμόσει μια πολιτική πλήρη νεοαπομονωτισμού, που δεν συνάδει με τις αρχές και τις αξίες των ΗΠΑ και δεν στηρίζει την στρατηγική της πρωτοκαθεδρίας¹⁷¹.

Η ρητορική της ανοχής της οριζόντιας διάδοσης των πυρηνικών όπλων σε χώρες όπως η Νότια Κορέα, Ιαπωνία και Σαουδική Αραβία παρέμεινε μόνο στα λόγια. Αντίθετα, συνεχίστηκαν με διαφορετικές ανά περίπτωση τακτικές για την αποπυρηνικοποίηση τόσο του Ιράν όσο και της Βόρειας Κορέας. Επιπλέον, στην περίπτωση της Κίνας, η οποία αναγνωρίζεται ότι προσπαθεί να αυξήσει την παγκόσμια επιρροή της και να καταστεί κυρίαρχη στην περιφέρειά της, εφαρμόζονται όλα τα διαθέσιμα στρατηγικά «εργαλεία» που διαθέτουν οι ΗΠΑ, ώστε να μην αμφισβητηθεί η κυριαρχία τους.

<https://www.cfr.org/backgrounders/china-taiwan-relations>

¹⁷¹ Μία ανάλυση της μεταψυχροπολεμικής στρατηγικής των ΗΠΑ και τα διλήμματα που προέκυψαν κατά περιόδους, αλλά και το πως ο Τραμπ υιοθετεί την πρωτοκαθεδρία ως στρατηγική επιλογή βλ. Michael Clarke & Anthony Ricketts, *US grand strategy and national security: the dilemmas of primacy, decline and denial*, Australian Journal of International Affairs, 71:5, 2017, p.479-498, DOI: [10.1080/10357718.2017.1342760](https://doi.org/10.1080/10357718.2017.1342760)

Ειδικότερα για το ζήτημα των πυρηνικών, η επισκόπηση Nuclear Posture Review (NPR) του 2018¹⁷² καταδεικνύει την πρόθεση των ΗΠΑ να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική αποτροπή και τη δέσμευσή τους να παρέχουν προεκτεινόμενη (extended) αποτροπή στους συμμάχους τους. Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις έναντι της προηγούμενης, NPR 2010, εστιάζονται στο ότι στις «εξαιρετικές καταστάσεις» χρήσης πυρηνικών συμπεριλαμβάνονται και σημαντικές μη πυρηνικές στρατηγικές επιθέσεις και προσδίδει μικρή βαρύτητα στον αφοπλισμό και τη μη διάδοση των πυρηνικών¹⁷³. Ωστόσο, στο τέλος αυτής καταγράφεται ότι «οι ΗΠΑ παραμένουν αφοσιωμένες στη μη διάδοση των πυρηνικών όπλων, εξακολουθούν να τηρούν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Συνθήκη Μη Διάδοσης (NPT) και θα καταβάλουν προσπάθειες για την ενίσχυσή της»¹⁷⁴. Αν εξαιρέσουμε την ακραία ρητορική του Τραμπ, που προκάλεσε διεθνή ανησυχία και ίσως εξανάγκασε τη Βόρεια Κορέα να προσέλθει στις συνομιλίες, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η πυρηνική στρατηγική του Τραμπ δεν διαφοροποιείται σε σημαντικό βαθμό, αλλά κατέχει πιο σημαντικό ρόλο στην Εθνική Ασφάλεια και την Στρατιωτική Στρατηγική των ΗΠΑ από αυτή του προκατόχου του.

Σύμφωνα με Patrick Porter, αναγνωρίζοντας το γεγονός ότι ο Τραμπ δεν είναι ένας τυπικός πρόεδρος, υποστηρίζει ότι στα μεγάλα στρατηγικά ζητήματα η παράδοση επέβαλε τους περιορισμούς της και οι πρώτες του επιλογές υπήρξαν εντυπωσιακά συμβατικές, απογοητεύοντας τους αναθεωρητικούς της στρατηγικής των ΗΠΑ. Για να δικαιολογήσει την άποψη του χρησιμοποιεί ορισμένα παραδείγματα. Οι απειλές ότι οι παραδοσιακές συμμαχίες στην Ευρώπη, Ασία και με τη Σαουδική Αραβία μπορεί να εγκαταλειφθούν αν δεν αυξήσουν την οικονομική τους συνεισφορά, που αντίκειται στη Υψηλή Στρατηγική της πρωτοκαθεδρίας, δεν επιβεβαιώθηκαν. Μέσα σε λίγους μόνο μήνες στην προεδρία, ο Τραμπ τροποποίησε τόσο τη ρητορική όσο και την ουσία της στάσης του προς τους

---

¹⁷²<https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>

¹⁷³ Frank A. Rose, *Is The 2018 Nuclear Posture Review As Bad As The Critics Claim It Is?*, Foreign Policy, Brookings Institution, April 2018, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/04/fp_20180413_2018_nuclear_posture_review.pdf

¹⁷⁴ NPR 2018, σελ. 70.

συμμάχους. Παρά τις υποσχέσεις του για μείωση στη χρήση της στρατιωτικής ισχύος και της απόσυρσης από το Αφγανιστάν, όταν κρίθηκε απαραίτητο έγινε χρήση αυτής, ενώ η στρατιωτικές δυνάμεις αυξήθηκαν σε Ευρώπη, Μέση Ανατολή και Ασία¹⁷⁵.

Για την Ευρώπη ειδικότερα, η επίσημη καταγραφή της Ρωσίας μαζί με την Κίνα στις αναθεωρητικές δυνάμεις και ανταγωνιστές των ΗΠΑ¹⁷⁶, δεν αφήνει κανένα περιθώριο παρερμηνείας ότι είναι δυνατόν οι ΗΠΑ να αποποιηθούν των δεσμεύσεων σχετικά με την συλλογική ασφάλεια του σκληρού πυρήνα της Ευρώπης και του συνόλου των χωρών που συμμετέχουν στη Βορειοατλαντική Συμμαχία. Η ενίσχυση των «αμυντικών» δυνατοτήτων της Πολωνίας, των Νατοϊκών στρατευμάτων στις χώρες που βρίσκονται εγγύς της Ρωσίας και η προσπάθεια βελτίωσης της πυρηνικής ισορροπίας έναντι της Ρωσίας, μέσω απόσυρσης από τη συμφωνία INF, επιβεβαιώνουν την παραπάνω άποψη. Επίσης, η υποστήριξη και η συμμετοχή ορισμένων κρατών στις επιθέσεις εναντίον του καθεστώτος της Συρίας, καταδεικνύει τη σύμπλευση σε σημαντικά περιφερειακά ζητήματα. Οι όποιες διαφορές υφίστανται, που εντοπίζονται στο οικονομικό πεδίο ή αυτό της εξωτερικής πολιτικής με την Ευρωπαϊκή Ένωση (π.χ. εκατέρωθεν επιβολή δασμών, πυρηνικό πρόγραμμα Ιράν κτλ.), εκτιμάται ότι δεν είναι δυνατόν να διαταράξουν τους στενούς συμμαχικούς τους δεσμούς και μεσοπρόθεσμα θα βρεθούν κοινά αποδεκτές λύσεις.

Το σύντομο χρονικό διάστημα άσκησης της κυβερνητικής πολιτικής από τον Πρόεδρο Τραμπ δεν αποτελεί αξιόπιστο παράγοντα αξιολόγησης της στρατηγικής του. Ωστόσο, τα πρώτα δείγματα γραφής του νέου προέδρου καταδεικνύουν ότι κύριος στρατηγικός στόχος παραμένει η διατήρηση της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ.

---

¹⁷⁵ Patrick Porter, *Why America's Grand Strategy Has Not Changed: Power, Habit, and the U.S. Foreign Policy Establishment*, *International Security*, Volume 42, Number 4, Spring 2018, p. 9-46. *Project MUSE*, <https://muse.jhu.edu/article/693694>

¹⁷⁶ NSS 2017, σελ. 25.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

6.1 Συνέχεια στην Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ

Κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου η Ευρώπη αποτελούσε το επίκεντρο της προσοχής των ΗΠΑ και ήταν ο εγγυητής της ασφάλειας όλων των κρατών που συγκροτούσαν τη δυτική συμμαχία έναντι της απειλής του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Η σημασία που απέδιδαν για τη γηραιά ήπειρο δεν μεταβλήθηκε τις δύο πρώτες δεκαετίες της μεταψυχροπολεμικής περιόδου, ενώ και με τη σταδιακή εμφάνιση άλλων στρατηγικών προκλήσεων, όπως για παράδειγμα η άνοδος της Κίνα στην περιφέρεια της Ασίας, συνέχιζε να αποτελεί σημαντικό παράγοντα ενδιαφέροντος της παγκόσμιας πολιτικής των ΗΠΑ.

Η σημασία αυτή επιβεβαιώνεται στην πράξη από την προσπάθεια να θέσει υπό τον έλεγχό της χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ενώ παράλληλα να συνεχίσει να διατηρεί την πρωτοκαθεδρία της στην υπόλοιπη Ευρώπη. Απώτερος στόχος της να δημιουργήσει έναν ασφυκτικό κλοιό γύρω από τη Ρωσική Ομοσπονδία για τον καλύτερο έλεγχο αυτής, η οποία αν και «εξασθενημένη» παρέμεινε η μεγαλύτερη πυρηνική δύναμη του πλανήτη, ενώ μία μεταστροφή της προς τον εθνικισμό με επεκτατικές τάσεις δεν μπορούσε να αποκλειστεί. Ένας δεύτερος σημαντικός μακροστρατηγικός στόχος ήταν και παραμένει να μην καταστεί η Ευρώπη, μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αρκετά ισχυρή ώστε να αμφισβητήσει μελλοντικά την υπεροχή των ΗΠΑ. Το επιθυμητό ήταν η Ευρώπη να καταστεί τόσο ισχυρή ώστε να μπορεί να είναι εξισοροπιστής (balancer) άλλων ανταγωνιστικών δρώντων και ο πιστός σύμμαχος που θα ακολουθεί τη σύμπλευση (bandwagoning) έναντι των ΗΠΑ.

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσονται οι πολιτικές παρεμβάσεις των ΗΠΑ στα «εσωτερικά» ζητήματα της Ευρώπης, όπως η συγκατάθεσή της για την επανένωση της Γερμανίας με την απαίτηση αυτή να γίνει εντός NATO, παρά τις αντιδράσεις άλλων ευρωπαϊκών δυνάμεων. Ωστόσο, το μέσο για την επίτευξη αυτού του στρατηγικού στόχου που χρησιμοποιήθηκε περισσότερο και με μεγαλύτερη επιτυχία ήταν η Βορειοατλαντική Συμμαχία. Το NATO, εντός του οποίου οι ΗΠΑ από ιδρύσεως καθόριζαν τους κανόνες και ήταν υπεύθυνες για

όλες τις κύριες μεταβολές πολιτικής του, βρέθηκε στο επίκεντρο συζητήσεων, στα πρώτα μεταψυχροπολεμικά χρόνια, σχετικά με την αναγκαιότητα ύπαρξης μετά την εξάλειψη της απειλής που αποτέλεσε τη γενεσιουργή αιτία δημιουργίας του. Παρά τις όποιες αμφισβητήσεις, οι ΗΠΑ διατήρησαν τη συμμαχία. Ο Κλίντον επιβεβαίωσε τη σημασία της στην πρώτη Εθνική Στρατηγική Ασφάλειας που εξέδωσε αναφερόμενος ότι ένας από τους τέσσερις στόχους της πολιτικής των ΗΠΑ στην πρώην Γιουγκοσλαβία ήταν «...να βοηθήσει την επιβεβαίωση του κεντρικού ρόλου του NATO στη μεταψυχροπολεμική Ευρώπη»¹⁷⁷.

Επιπλέον, οι ΗΠΑ βαθμιαία προχώρησαν συν τω χρόνω στην διεύρυνσή της, όταν εκείνοι έκριναν ότι επικρατούσαν οι κατάλληλες συνθήκες συνεκτιμώντας τις ρωσικές ευαισθησίες, καθώς προείχε η σταθερότητα της Ρωσίας. Παράλληλα, ασκούσαν πιέσεις προς την Ευρωπαϊκή Ένωση να εντάξει και στους κόλπους της τα νέα μέλη προβαίνοντας σε αντίστοιχη διεύρυνση. Η διαδικασία της διεύρυνσης των δύο οργανισμών συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Επίσης, οι ΗΠΑ, με τη σύμφωνη γνώμη των υπόλοιπων κρατών, κατάφεραν να επαναπροσδιορίσουν το ρόλο και το σκοπό, από μία καθαρά αμυντική πολιτικοστρατιωτική συμμαχία σ' έναν οργανισμό που δύναται να διαχειρίζεται κρίσεις και να «παρέχει» συνεργατική ασφάλεια ενεργώντας πέρα από τα φυσικά σύνορα των κρατών μελών του¹⁷⁸. Επιπλέον, οι ΗΠΑ συνεχίζουν μέχρι σήμερα να δεσμεύονται για τη συλλογική άμυνα της συμμαχίας, που αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της ασφάλειας αυτής και το NATO να παραμένει το θεμελιώδες πλαίσιο ασφάλειας των κρατών μελών της συμμαχίας. Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές, ότι οι ΗΠΑ κατάφεραν να καταστήσουν το NATO ως έναν από τους βασικούς πυλώνες της νέας αρχιτεκτονικής της ευρωπαϊκής ασφάλειας της μεταψυχροπολεμικής εποχής διατηρώντας την επιρροή τους.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι αν και κατά καιρούς οι αμερικανοί πρόεδροι διαμαρτύρονται ότι οι ευρωπαίοι σύμμαχοί τους αποτελούν μόνο «καταναλωτές ασφάλειας», χωρίς να προσφέρουν το ανάλογο οικονομικό αντίτιμο και το οποίο βαρύνει στο μεγαλύτερο βαθμό τις ΗΠΑ, με

---

¹⁷⁷ NSS 1994, σελ. 21.

¹⁷⁸ Ο μετασχηματισμός έλαβε χώρα επίσημα το 2010 με την υιοθέτηση της νέας Στρατηγικής Αντίληψης του NATO «Active Engagement, Modern Defence» στη Σύνοδο Κορυφής στη Λισσαβόνα, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm

χαρακτηριστικότερη περίπτωση αυτή του Ντόναλντ Τραμπ που απείλησε με αποχώρηση τη συμμαχία¹⁷⁹, όμως η αμερικανική στρατηγική επιβάλλει την διατήρηση του, καθώς η συμμαχία επιτρέπει στον κυρίαρχο εταίρο να ελέγχει τους συμμάχους του.

Ωστόσο, αυτή η δέσμευση έχει σημαντικούς περιορισμούς καθώς εξασφαλίζει την ασφάλεια μόνο στα κράτη μέλη. Η παραπάνω διαπίστωση επιβεβαιώθηκε από τις περιπτώσεις της Γεωργίας και της Ουκρανίας, που στη σύνοδο κορυφής του Βουκουρεστίου το 2008 το θέμα ένταξης τους στο NATO απασχόλησε ιδιαίτερα τους ηγέτες των κρατών μελών, κυρίως λόγω των αντιδράσεων της Ρωσίας και τελικά αποφασίστηκε ότι θα ενταχθούν μελλοντικά¹⁸⁰. Τελικά, ο «προθάλαμος» του NATO δεν ήταν αρκετά ασφαλής, καθώς μόλις λίγους μήνες αργότερα η Ρωσία εισβάλλει στη Γεωργία και το 2014 στην Ουκρανία αντίστοιχα. Ουσιαστικά οι ΗΠΑ αποδέχθηκαν ότι οι συγκεκριμένες περιοχές είναι ιδιαίτερα σημαντικές για τα ζωτικά συμφέροντα της Ρωσίας και περιορίστηκαν σε διπλωματικές και οικονομικές κυρώσεις εναντίον της. Ειδικότερα στην περίπτωση της Ουκρανίας οι κυρώσεις είχαν σοβαρό αντίκτυπο στην ρωσική οικονομία, ενώ από την άλλη πλευρά το μεγαλύτερο κόστος επωμίστηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση, που στήριξε απρόσκοπτα και με συνέπεια τις αμερικανικές αποφάσεις. Εντούτοις, δεν πρέπει να μας διαφεύγει ότι αυτή η στρατηγική έχει πεπερασμένα όρια και χρονικούς περιορισμούς, ενώ η κατάληψη της Κριμαίας δημιουργεί τετελεσμένα και θα είναι μόνιμη.

Με άλλα λόγια, η διεύρυνση του NATO αποτελεί μία διαρκής στρατηγική επιδίωξη των ΗΠΑ, που εξασφαλίζει όμως μόνο την ασφάλεια των κρατών μελών του από τις απειλές εκείνες που οι ΗΠΑ αξιολογούν ως σημαντικές και επιδεικνύουν τη θέληση να αναλάβουν δράση, ενώ παράλληλα εκλαμβάνεται από

---

¹⁷⁹ Για τις δεσμεύσεις της κυβέρνησης Τραμπ απέναντι στο NATO και την Ευρωπαϊκή Άμυνα βλ. Anthony H. Cordesman, *The U.S., NATO, and the Defense of Europe: Underlying Trends*, CSIS Report, 3 July 2018

<https://www.csis.org/analysis/us-nato-and-defense-europe-underlying-trends>

¹⁸⁰ Υπέρ της ένταξης είχαν ταχθεί οι ΗΠΑ, με τον Πρόεδρό τους να ασκεί συνεχείς πιέσεις, ενώ αντίθετες ήταν η Γαλλία και η Γερμανία. Από την πλευρά του ο τότε γ.γ. του NATO Γιάπ ντε Χόοπ Σέφερ επισήμανε ότι το NATO χαιρετίζει τις υπερατλαντικές φιλοδοξίες της Ουκρανίας και της Γεωργίας και οι ηγέτες του NATO δεσμεύτηκαν ότι αυτές οι δύο χώρες θα γίνουν μία μέρα μέλη της Συμμαχίας. Για τα αποτελέσματα της συνόδου βλ. Paul Gallis, *The NATO Summit at Bucharest, 2008*, CRS Report to Congress, 5 May 2008

<https://fas.org/sgp/crs/row/RS22847.pdf>

τη Ρωσία ως επιθετική συμπεριφορά εναντίον της. Η τελευταία έχοντας αναγνώσει σωστά την «απροθυμία» των ΗΠΑ να έχουν στρατιωτική αντιπαράθεση, προσπαθεί να προασπίσει τα συμφέροντα της με ενέργειες που αυξάνουν την ανασφάλεια εντός ή πέριξ της Ευρώπης.

Επίσης, στη δημιουργία του μεταπολεμικού διεθνούς περιβάλλοντος η εξάπλωση της δημοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο, αποτελούσε μία διαρκή στρατηγική επιλογή και προτεραιότητα όλων των κυβερνήσεων των ΗΠΑ, που θα εξασφάλιζε την ειρήνη και την ασφάλεια, συνεχίστηκε και κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Εντούτοις, στην πράξη εφαρμόστηκε κατά περίπτωση. Στο εγγύς περιβάλλον της Ευρώπης συνέχιζαν να υφίστανται ισχυρές μοναρχίες, δικτατορίες ή δημοκρατικές κυβερνήσεις που καταπατούσαν τα ανθρώπινα δικαιώματα με την ανοχή των ΗΠΑ, για όσο τα κράτη αυτά συνεργάζονταν με τις πολιτικές επιταγές των ΗΠΑ, δεν αποτελούσαν σημεία γεωπολιτικού ενδιαφέροντος ή δεν «στοχοποιήθηκαν» ως παγκόσμιες απειλές. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η στρατηγική αυτή του «βίαιου εκδημοκρατισμού» κρατών, που εφαρμόζεται σε ορισμένες περιπτώσεις για την προάσπιση των γεωπολιτικών και οικονομικών συμφερόντων των ΗΠΑ, δύναται να προκαλέσει την αποσταθεροποίηση των κρατών, όπως στην περίπτωση του Αφγανιστάν, του Ιράκ και της Λιβύης, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων απειλών ασφάλειας για τον ευρωπαϊκό χώρο.

Μία άλλη συνέχεια για την διατήρηση «ελέγχου» της Ευρώπης και άρα της ασφάλειας αυτής, αποτελεί η σημαντική στρατιωτική παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων εντός και στο θαλάσσιο περίγυρο αυτής, με σκοπό όχι μόνο τη διατήρηση της επιρροής και της ηγεσίας στο ΝΑΤΟ, αλλά να παρέχει ένα σαφές αποτρεπτικό μήνυμα που είναι ορατό τόσο στη Δυτική όσο και στην Ανατολική Ευρώπη.

Επιπλέον, αποτελεί διαχρονική στρατηγική επιλογή των ΗΠΑ να προσπαθούν να ταυτίσουν τα συμφέροντα τους με τα συμφέροντα των μεγάλων ευρωπαϊκών δυνάμεων εξασφαλίζοντας την υποστήριξη τους στους Διεθνείς Οργανισμούς, με έμφαση στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και ταυτόχρονα τη συμμετοχή τους στις επιχειρησιακές δράσεις που αναλαμβάνουν.

Ωστόσο, οι παραπάνω προσπάθειες δεν υπήρξαν πάντα πετυχημένες, με αποτέλεσμα οι διατλαντικές σχέσεις να διαταράσσονται.

Τέλος, η πιο σημαντική ίσως συνέχεια στην αμερικανική υψηλή στρατηγική από την μεταπολεμική περίοδο μέχρι σήμερα είναι η χρησιμοποίηση αυτόνομα ή συνδυαστικά με τη σκληρή ισχύ, των ήπιων μορφών ισχύος που διαθέτουν, όπως οικονομική, διπλωματική και πολιτισμική. Εξάλλου, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι η κατάρρευση του διπολισμού δεν ήταν αποτέλεσμα της επικράτησης σε μία στρατιωτική αναμέτρηση. Η αμερικανική στρατηγική συνεχίζει να στηρίζεται στη χρήση των ισχυρών πολυεπίπεδων μορφών ισχύος που διαθέτει και στην αποτροπή εμφάνισης μίας άλλης εξισορροπητικής δύναμης που θα αμφισβητήσει την πρωτοκαθεδρία της.

6.2 Τομές στην Υψηλή Στρατηγική των ΗΠΑ

Η άμεση εμπλοκή με τα εσωτερικά ζητήματα ασφάλειας κάνοντας χρήση της πολιτικής ή ακόμα και στρατιωτικής ισχύος, όπως στην περίπτωση της πρώην Γιουγκοσλαβίας, κυριάρχησε κατά τη δεκαετία του 1990. Αυτό εν μέρη δικαιολογήθηκε από την μη δράση των ευρωπαϊκών δυνάμεων και τη μομφή των αμερικανών για ανικανότητα, ανεπάρκεια και αδράνεια των ευρωπαίων. Ωστόσο, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αλλά και την εμπλοκή τους σε άλλα περιφερειακά προβλήματα σταδιακά παρατηρούμε μία αποστασιοποίηση από τα να συμμετέχει ενεργά σε κρίσεις οποιασδήποτε μορφής που άπτονται των ευρωπαϊκών εσωτερικών κινδύνων ασφάλειας. Για παράδειγμα, η εξάλειψη του κινδύνου ασφάλειας από τις μεταναστευτικές ροές στην Ευρώπη ήταν στόχος στη χάραξη της πολιτικής των ΗΠΑ έναντι της πρώην Γιουγκοσλαβίας¹⁸¹, αντίθετα η μακροχρόνια συριακή κρίση με το μεταναστευτικό «τσουνάμι» που προκάλεσε και αποδεδειγμένα εγείρει ζητήματα ασφάλειας έναντι της Ευρώπης, δεν αποτελεί προτεραιότητα της στρατηγικής των ΗΠΑ.

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι σε ζητήματα ασφαλείας που άπτονται ή επηρεάζουν περισσότερο την μεταψυχροπολεμική Ευρώπη, οι ΗΠΑ αποδέχονται μία μερική αυτονόμηση και προτρέπουν τις ευρωπαϊκές δυνάμεις να έχουν έναν πιο ενεργητικό ρόλο στην διαχείριση των απειλών, ακόμη και να τους

---

¹⁸¹ NSS 1994, σελ. 21.

παραδώσουν την ηγεσία σε ορισμένες περιπτώσεις, ενώ οι ίδιες ασχολούνται περισσότερο με απειλές στη Μέση Ανατολή, την Ασία και τον Ειρηνικό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της Λιβύης όπου οι Αμερικανοί δέχθηκαν με ικανοποίηση και συμφώνησαν να παραδώσουν την ηγεσία των επιχειρήσεων στη Γαλλία. Μολαταύτα, στόχος είναι η αυτονόμηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μην είναι πλήρης, αλλά εντός ενός πλαισίου όπου οι ΗΠΑ θα έχουν λόγο. Αυτό κατέσται εφικτό με την Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ)¹⁸² να λειτουργεί ουσιαστικά εντός του ΝΑΤΟ και η προσπάθεια συνεχίζεται μετά την απόφαση των ευρωπαίων για τη δημιουργία μιας ανεξάρτητης Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ). Με τον τρόπο αυτό οι ΗΠΑ εξασφαλίζουν μικρότερη δέσμευση πόρων σε συγκεκριμένες περιοχές και μειώνουν τον αντιαμερικανισμό που υπάρχει στη διεθνή κοινότητα, λόγω των μονομερών ενεργειών τους. Δηλαδή, ενώ οι ΗΠΑ επιθυμούν να αυτοπεριοριστούν και ενθαρρύνουν τους συμμάχους να αναλάβουν περισσότερες πρωτοβουλίες, ταυτόχρονα δεν είναι διατεθειμένες να αποδεχθούν να συνδιαμορφώσουν τον κόσμο με αυτούς.

Μία ακόμη σημαντική διαφοροποίηση εκτιμάται ότι αποτελεί η στάση των ΗΠΑ έναντι της ρωσικής επιθετικότητας, κατά την τελευταία δεκαετία. Παρατηρούμε, ότι όπου η Ρωσία έχει επέμβει στρατιωτικά εντός του ευρύτερου ευρωπαϊκού χώρου ή εγγύς αυτού (Γεωργία, Συρία, Ουκρανία), οι ΗΠΑ απέχουν πλήρως ή συμμετέχουν περιορισμένα στη χρήση της στρατιωτικής τους ισχύος. Η συγκεκριμένη αλλαγή, έναντι της δυναμικής που επιδείκνυαν κατά το παρελθόν, δημιουργεί προβληματισμό στους Ευρωπαίους συμμάχους ως προς την αξιοπιστία των ΗΠΑ για την αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων και αποτελεί ακόμη ένα αίτιο η Ευρωπαϊκή Ένωση να προσπαθήσει να αποκτήσει μεγαλύτερη ανεξαρτησία.

Επίσης, διαπιστώνεται ότι την μεταψυχροπολεμική εποχή οι ΗΠΑ επιδεικνύουν ενδιαφέρον για συγκεκριμένους κρατικούς δρώντες, τα ισχυρά κράτη του συστήματος, κράτη εν δυνάμει να προκαλέσουν αστάθεια σε περιοχές ενδιαφέροντος και όσα δύνανται να αφαιρέσουν φορτία ισχύος από τις ΗΠΑ, οι «μελλοντικοί αμφισβητίες» της πρωτοκαθεδρίας τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα

¹⁸² Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990, η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ) αποτελούσε το μοναδικό πλαίσιο συνεργασίας ευρωπαϊκών χωρών στον τομέα της ασφάλειας και άμυνας.

αποτελεί η Κίνα και οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας. Αυτή η αλλαγή στρατηγικής οφείλετε στην αλλαγή του συστήματος, διότι στο διπολικό καταβαλλόταν μεγάλη προσπάθεια να διατηρηθούν ή να προσεταιριστούν κράτη από τις αντίπαλες δυνάμεις, καθώς αποτελούσε ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος για την ισορροπία ισχύος μεταξύ ανατολής και δύσης, ανάγκη που εξαλείφθηκε με το μονοπολικό σύστημα. Η στάση αυτή είναι χαρακτηριστική με την έλλειψη ενδιαφέροντος για την αφρικανική ήπειρο, η αστάθεια της οποίας είναι δυνατόν να αποτελέσει πηγή κινδύνων για τη μελλοντική ευρωπαϊκή ασφάλεια.

Επιπλέον, παρατηρείται ότι αν και η αναγνώριση των σύγχρονων απειλών σε μεγάλο βαθμό είναι ταυτόσημη, για παράδειγμα θα μπορούσαμε να συγκρίνουμε τις Εθνικές Στρατηγικές Ασφάλειας των ΗΠΑ του 2002 και την πρώτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης του 2003¹⁸³, που εμφανίζουν ως απειλές την τρομοκρατία, την εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής, τις περιφερειακές συγκρούσεις, τα «αποτυχημένα» ή κράτη παρίες (failed or rogue states), αυτές αξιολογούνται διαφορετικά ως προς τη δυναμική τους και κυρίως στην αντιμετώπισή τους. Οι ΗΠΑ τονίζουν πάντα πόσο σημαντική είναι η σκληρή ισχύς και οι στρατιωτικές λύσεις, ενώ αντίθετα η Ευρώπη εστιάζει σε μία γενική προσέγγιση, κάνοντας χρήση της ήπιας ισχύος, με έμφαση στην πρόληψη και την αυξημένη σημασία του Διεθνούς Δικαίου και των αποφάσεων των Ηνωμένων Εθνών, ως πηγές της διεθνούς νομιμοποίησης.

Με άλλα λόγια, λύσεις που απαιτούν υπομονή και επιμονή δεν είναι ο συνήθης αμερικανικός τρόπος επίλυσης των διεθνών προβλημάτων. Αντίθετα, επιθυμούν γρήγορα αποτελέσματα και καθορισμό αυστηρών χρονοδιαγραμμάτων. Η διαφορετική αυτή προσέγγιση, αλλά και η διαφορά δυνατοτήτων σκληρής ισχύος, έχει ως αποτέλεσμα οι ΗΠΑ συχνά να επιλέγουν μονομερείς δράσεις. Η μονομέρεια των ΗΠΑ έφτασε στο μέγιστο βαθμό μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και την υιοθέτηση τους δόγματος των προληπτικών πολέμων, προκαλώντας πολιτική κρίση και αμφισβήτηση της συνοχής τόσο εντός NATO όσο και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με χαρακτηριστικότερη περίπτωση τον πόλεμο εναντίον του Ιράκ το 2003, από τον Τζορτζ Μπους το νεώτερο. Η μονομέρεια των ΗΠΑ, που συνήθως δεν περιλαμβάνει τη διεθνή νομιμοποιητική

---

¹⁸³ <https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>

στήριξη, έχει αρνητικά αποτελέσματα για τη σταθερότητα και δύναται να επηρεάσει αρνητικά την ασφάλεια της Ευρώπης.

Επίσης, οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις της πρώιμης μεταψυχροπολεμικής περιόδου δεν περιελάμβαναν ποτέ την αλλαγή του καθεστώτος. Ωστόσο, κατά τον 21^ο αιώνα οι ΗΠΑ διατύπωσαν το επιχείρημα ότι οι ανθρωπιστικές κρίσεις αποτελούν απειλή για την περιφερειακή και διεθνή ασφάλεια. Η περίπτωση της παρέμβασης στο Ιράκ το 2003, όπου πέρα από τον ισχυρισμό κατασκευής όπλων μαζικής καταστροφής και διασύνδεσης με την Αλ Κάιντα, δικαιολογήθηκε και από την καταπίεση του ιρακινού πληθυσμού από το καθεστώς, καθώς και η αντίστοιχη στη Λιβύη το 2011, όπου επικρατούσε ανθρωπιστική κρίση λόγω της εξέγερσης του λιβυκού πληθυσμού, συνοδεύτηκαν από ανατροπή των υφιστάμενων καθεστώτων.

Μία άλλη διαφοροποίηση αποτυπώνεται στη στρατηγική έναντι των ένοπλων συγκρούσεων. Εκτιμάται ότι οι άμεσες στρατιωτικές αντιπαραθέσεις με άλλους κρατικούς και μη δρώντες είναι εξαιρετικά δαπανηρές, μη αποδοτικές, ενώ οι δυτικές κοινωνίες εμφανίζουν εξαιρετικά μεγάλη ευαισθησία στις απώλειες του στρατιωτικού τους προσωπικού. Οι ΗΠΑ τα πρώτα χρόνια της κυριαρχίας τους επέδειξαν μία «προθυμία» να αναλαμβάνουν πολεμικές εκστρατείες, γεγονός που οφειλόταν στην στρατιωτική τους υπεροχή. Ωστόσο, οι αποτυχιές εξεύρεσης πραγματικής βιώσιμης λύσης και εξάλειψης των απειλών (Βοσνία, Ιράκ, Λιβύη, Αφγανιστάν), αποδεικνύει ότι η νίκη σ' έναν πόλεμο έχει μικρή αξία και αυτό που έχει σημασία τελικά είναι η επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Τα τελευταία χρόνια οι ΗΠΑ προσπαθούν να αποσυρθούν στρατιωτικά από περιοχές που εμπλέκθηκαν κατά το παρελθόν και να πετύχουν τους στρατηγικούς τους στόχους μέσω κεκαλυμμένων προσπαθειών σε πολέμους δι' αντιπροσώπων (proxy wars), όπως στη Συρία και την Υεμένη.

Τέλος, μία σημαντική διαφοροποίηση εστιάζεται στην πυρηνική στρατηγική. Στην ψυχροπολεμική εποχή ο ρόλος της ήταν καθοριστικός στην συνολική στρατηγική των υπερδυνάμεων. Στη μετέπειτα εποχή, το ζήτημα των πυρηνικών συνέχισε, όχι με την ίδια δυναμική του παρελθόντος, να αποτελεί αντικείμενο προβληματισμού και ανησυχίας για τις ΗΠΑ. Η βασική αιτία εστιάζεται στη διασπορά αυτών. Η απειλή προερχόταν από την προσπάθεια όλο και

περισσότερων κρατικών δρώντων να αποκτήσουν πυρηνικό οπλοστάσιο. Ο φόβος αυξήθηκε περαιτέρω μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, καθώς το ενδεχόμενο απόκτησης πυρηνικών από εξτρεμιστικές τρομοκρατικές ομάδες φάνταζε ως ο χειρότερος εφιάλτης. Η μη διάδοση των ΟΜΚ και ιδιαίτερα των πυρηνικών αποτελεί έναν διαρκή μεταψυχροπολεμικό στόχο που αποτυπώνεται σε όλες τις Εθνικές Στρατηγικές Ασφάλειας των ΗΠΑ. Ο Ομπάμα το προέκτεινε και μίλησε για παγκόσμιο πυρηνικό αφοπλισμό. Η κατάσταση αυτή αν και φαντάζει ελκυστική για την παγκόσμια ασφάλεια και ιδανική για τις ΗΠΑ, καθώς η συμβατική ισορροπία ισχύος ήταν και παραμένει εξαιρετικά ευνοϊκή για την υπερδύναμη, δεν αναμένεται στο προβλεπτό μέλλον. Οι ΗΠΑ, έχοντας κατανοήσει ότι η προσπάθεια αφοπλισμού είναι ανώφελη, έχουν εστιάσει στη μη εξάπλωση καθώς η ιστορία έχει αποδείξει ότι κανένα κράτος που απέκτησε στρατηγικά πυρηνικά δεν είναι διατεθειμένο να εγκαταλείψει τη θέση ισχύος που του παρέχουν.

Όπως αναλύθηκε, ο Ομπάμα προσπάθησε να μειώσει την επιρροή των πυρηνικών στη συνολική στρατηγική. Ωστόσο, η πυρηνική στρατηγική δεν περιορίστηκε αυστηρά στην αποτροπή ή την ανταπόδοση σε περίπτωση πυρηνικής επίθεσης εναντίον των ΗΠΑ ή των συμμάχων αυτών, διότι εκτιμάται ότι οι μη πυρηνικές επιλογές τους δεν είναι ικανές να αντιμετωπίσουν όλα τα προβλήματα που προκύπτουν. Για το λόγο αυτό, αν και δεν εκφράστηκαν απειλές χρήσης των πυρηνικών, το πρώτο πλήγμα (first use) παρέμεινε μία στρατηγική επιλογή. Αντίθετα, ο Τραμπ με τις δηλώσεις του εναντίον της Βόρειας Κορέας κατέστησε σαφέστερα αυτή την επιλογή. Επιπλέον, η εξίσωση της Κίνας με τη Ρωσία ως πυρηνική απειλή¹⁸⁴, ενώ η Κίνα δεν έχει διαφοροποιήσει το πυρηνικό της δόγμα που εδράζεται στην ελάχιστη αποτροπή (minimum deterrence) ούτε έχει εκφράσει απειλές χρήσης των πυρηνικών της, δύναται να εκτιμηθεί ως άλλη μία ενέργεια διατήρησης της θέσης των ΗΠΑ στη περιοχή. Παρά τις όποιες μειώσεις έχουν επιτευχθεί ή θα γίνουν στο μέλλον του πυρηνικού οπλοστασίου¹⁸⁵ των ΗΠΑ, οι αποφάσεις εκσυγχρονισμού και περαιτέρω βελτίωσης των δυνατοτήτων αυτού

---

¹⁸⁴ Βλ. NPR 2018 σελ. 30-2.

¹⁸⁵ Για τις πυρηνικές δυνάμεις των ΗΠΑ το 2017 βλ. Hans M. Kristensen & Robert S. Norris, *United States nuclear forces, 2017*, Bulletin of the Atomic Scientists, 73:1, 2017, p. 48-57, DOI: [10.1080/00963402.2016.1264213](https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1264213)

καθιστούν σαφές ότι η πυρηνική στρατηγική θα συνεχίσει να αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα της συνολικής στρατηγικής των ΗΠΑ.

Εν κατακλείδι, ανεξάρτητα από το από τις τομές και τις συνέχειες που διαπιστώθηκαν παραπάνω η Υψηλή στρατηγική των ΗΠΑ παραμένει σταθερά επικεντρωμένη στο στόχο της που δεν είναι άλλος από να καθιστά τις ΗΠΑ ικανές να ηγούνται και να πρωτοστατούν στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Αυτό που διαπιστώνεται από την ανάλυση που προηγήθηκε είναι η διαφοροποίηση του τρόπου επίτευξής του. Σε ορισμένες περιπτώσεις δίνεται βαρύτητα στον πολυμερισμό, σε άλλες στη μονομέρεια, άλλοτε δίνοντας έμφαση στον διεθνισμό, ενώ δεν λείπουν και εκφάνσεις απομονωτισμού. Επίσης, αν και διακρίνουμε μία σαφή επιθυμία να ηγηθούν στο υποσύστημα της Ασίας και του Ειρηνικού, τα ζητήματα της Ευρώπης και του εγγύς περιβάλλοντος αυτής δεν τους επιτρέπουν την απαγκίστρωση από το χώρο αυτό.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Πλησιάζοντας προς το τέλος του 20^{ου} αιώνα επήλθε η κατάρρευση της ΕΣΣΔ, που είχε ως αποτέλεσμα, πέρα από την ολοκλήρωση του ιστορικού κύκλου της ψυχροπολεμικής περιόδου, οι ΗΠΑ να καταστούν για πρώτη φορά στην παγκόσμια ιστορία η μοναδική υπερδύναμη. Στη νέα αυτή πραγματικότητα, ορισμένοι ιδεαλιστές θεώρησαν ότι ήρθε «το πλήρωμα του χρόνου» να καταστεί επιτέλους πραγματικότητα το όραμα της επικράτησης των αμερικανικών αρχών και αξιών σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο, ενώ κάποιοι άλλοι μίλησαν ακόμη και την εδραίωση της αμερικανικής αυτοκρατορίας. Οι αμερικανικές ηγεσίες είδαν το τέλος του Ψυχρού Πολέμου ως μια ευκαιρία να επεκτείνουν την εμβέλεια τους.

Ωστόσο, πολύ γρήγορα συνειδητοποίησαν ότι στο νέο διεθνές σύστημα, στο οποίο ήταν κυρίαρχες, έκαναν την εμφάνισή τους προκλήσεις και απειλές πολύ διαφορετικές από το παρελθόν, που απειλούσαν την παγκόσμια ασφάλεια και σταθερότητα. Στο πλαίσιο αυτό, η πετυχημένη κατά το παρελθόν στρατηγική της ανάσχεσης δεν είχε να προσφέρει τις απαραίτητες λύσεις. Οι αμερικάνοι πλέον μιλούν για την αμερικανική πρωτοκαθεδρία. Η αμερικάνικη Υψηλή Στρατηγική της πρωτοκαθεδρίας στοχεύει στο να διατηρήσει τον έλεγχο της Ευρασίας, τη Μέση Ανατολή, τον Περσικό Κόλπο και την ενεργό παρουσία της στην Ασία και στον Ειρηνικό. Ο καθορισμός και η υλοποίηση μίας Υψηλής Στρατηγικής για ένα κράτος σαν τις ΗΠΑ με το μέγεθος, την ισχύ και την παγκόσμια θέση που κατέχει δεν πρέπει να θεωρείται ως κάτι εύκολο.

Το διεθνές σύστημα μετά την αρχική του απότομη μεταβολή, από το διπολικό στο μονοπολικό, δεν παρέμεινε σταθερό αλλά άρχισε να μετεξελίσσεται, καθώς οι δρώντες, τα δρώμενα και ο καταμερισμός ισχύος διαφοροποιούνταν και συνεχίζουν να διαφοροποιούνται με γοργούς ρυθμούς. Σε αυτή την αλλαγή συνετέλεσαν και τα λάθη, οι λανθασμένες εκτιμήσεις και σε ορισμένες περιπτώσεις η μη σωστή ανάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος από τις ΗΠΑ. Η ηγεμονία εξάλλου έχει το δικό της κόστος. Το αποτέλεσμα αυτής της μετεξέλιξης θα είναι, όπως υποστηρίζουν ορισμένοι, η εδραίωση ενός πολυπολικού συστήματος, έπειτα από μία ανακατανομή ισχύος μεταξύ των ΗΠΑ και άλλων μεγάλων δυνάμεων. Η Κίνα φαντάζει ως τη μεγαλύτερη άμεση δυνητική απειλή της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ, διότι συνδυάζει την μεγάλη οικονομική ανάπτυξη, διαθέτει ένα μεγάλο

γεωγραφικό και πληθυσμιακό μέγεθος και ισχυροποιεί την στρατιωτική της να ισχύ, ώστε να μπορεί να υποστηρίξει τις πολιτικές της επιδιώξεις και κυρίως επιδεικνύει τη θέληση να αμφισβητήσει την ηγεμονία των ΗΠΑ. Προσπάθειες επέκτασης της επιρροής τους επιδεικνύουν η Ρωσία και η Ινδία. Επιπλέον, αν και το σύστημα παραμένει κατά βάση κρατικοκεντρικό, άλλοι μη κρατικοί δρώντες έχουν κάνει την εμφάνισή τους (Διεθνείς Οργανισμοί, μη κυβερνητικές οργανώσεις, πολυεθνικές εταιρίες κτλ), μειώνοντας την επιρροή και θέτοντας περιορισμούς στην ελευθερία δράσης των κρατών. Αν και βρισκόμαστε ήδη στη τρίτη δεκαετία μετά τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου το διεθνές περιβάλλον συνεχίζει να διαμορφώνεται και κανείς δεν μπορεί να προβλέψει με απόλυτη σαφήνεια την τελική του μορφή.

Από την άλλη πλευρά του παγκόσμιου χάρτη υπάρχει η Ευρώπη. Τα ζητήματα που έθεσαν σε δοκιμασία τις διατλαντικές σχέσεις αφορούσαν κατά κύριο λόγο την εκτός συνόρων ασφάλεια. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, παρά τις όποιες διαφωνίες και προστριβές με τις ΗΠΑ, ως αποτέλεσμα της εξωτερικής πολιτικής της δεύτερης, παραμένουν ο πιο ισχυρός της σύμμαχος. Οι σχέσεις τους είναι και θα παραμείνουν ουσιαστικές τόσο για τις ίδιες όσο και για την παγκόσμια πολιτική και οικονομική σταθερότητα. Δεν ήταν, ούτε και προβλέπεται στο μέλλον να είναι ανέφελος. Η σχέση αυτή είναι σήμερα οικονομικά ισοβαρής, αλλά πολιτικά υπέρ των ΗΠΑ.

Στο τομέα της ασφάλειας, οι σημαντικότερες παγκόσμιες απειλές που καταγράφονται σήμερα είναι η κλιματική αλλαγή, η διεθνής τρομοκρατία που δύναται να συνδυαστεί υπό προϋποθέσεις με τη διάδοση των όπλων μαζικής καταστροφής, η παράνομη μετανάστευση συνδυαζόμενη με τα δημογραφικά ζητήματα (υπογεννητικότητα ή υπερπληθυσμός), η ασφάλεια του κυβερνοχώρου και απειλές προερχόμενες από την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Στο μέλλον θα πρέπει να θεωρείται σχεδόν σίγουρο ότι θα κάνουν την εμφάνισή τους νέοι ασύμμετροι κίνδυνοι που θα πρέπει να αντιμετωπιστούν. Οι ΗΠΑ, εκ της θέσης τους, είναι υποχρεωμένες να τις αντιμετωπίσουν.

Ο στρατηγικός στόχος της πρωτοκαθεδρίας εκτιμάται ότι δεν διαφοροποιηθεί στο προσεχές μέλλον, αλλά η ευελιξία που θα επιδείξουν και οι δράσεις που θα υιοθετήσουν οι ΗΠΑ απέναντι στις προκλήσεις είναι αυτές που θα

καθορίσουν, αν το παγκοσμιοποιημένο διεθνές σύστημα θα είναι πιο ειρηνικό και ασφαλές. Η ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα συνεχίσει να εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τις ΗΠΑ, μέχρι η φιλοδοξία της για στρατηγική αυτονομία υλοποιηθεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Πέρι Άντερσον, *Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και οι Διανοητές της*, Αθήνα: Τόπος, 2017
- Κωνσταντίνος Αρβανιτόπουλος & Παναγιώτης Ηφαιστος, *Ευρωαντλαντικές Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα, 2009 (Ε Έκδοση)
- Γεώργιος Βοσκόπουλος, *Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής*, Αθήνα: Ποιότητα, 2012
- Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα: Ποιότητα, 2010 (Β Έκδοση)
- Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, *Η Υψηλή Στρατηγική της αρχαίας Σπάρτης*, Αθήνα: Ποιότητα, 2007 (Ε Έκδοση)
- Ηλίας Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, Αθήνα: Ποιότητα 2007 (Ε Έκδοση)
- Σπυρίδων Λίτσας, *Πόλεμος και Ορθολογισμός*, Αθήνα: Ποιότητα, 2010
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Βυζαντινή υψηλή στρατηγική 6ος – 11ος αιώνας*, Αθήνα: Ποιότητα, 2001
- Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Αθήνα: Ποιότητα 2002 (Ε Έκδοση)
- Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Αθήνα: Εστία, 1999
- André Beaufre, *Εισαγωγή στη Στρατηγική*, (μτφ. Μαυρόπουλος Παν.), Αθήνα: ΓΕΕΘΑ, 2015
- Zbigniew Brzezinski, *Η Μεγάλη Σκακιέρα*, Αθήνα: Λιβάνη, 1998
- B.H. Liddell Hart, *Η Έμμεσος Στρατηγική*, Αθήνα: ΓΕΣ, 1963
- Basil Liddell Hart, *Στρατηγική της έμμεσης προσεγγίσεως* (μτφ. Γεωργαντάς Κων.), Θεσσαλονίκη: Βάνιας, 1995
- John Mearsheimer, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων* (μτφ. Κολιόπουλος Κων.), Αθήνα: Ποιότητα, 2007

Joseph Nye, *Ήπια Ισχύς – Το Μέσο Επιτυχίας στην Παγκόσμια Πολιτική* (μτφ. Μπαρτζινόπουλος Ερ.), Αθήνα: Παπαζήση, 2005

Kenneth Waltz, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής* (μτφ. Κολιόπουλος Κων.), Αθήνα: Ποιότητα, 2011

Colin S. Gray, *Modern Strategy*, Oxford: Oxford University Press, 1999

Henry Kissinger, *Diplomacy*, New York: Simon & Schuster, 1994

Joseph Nye, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, New York: Basic Books, 1990

Tudor Onea, *US Foreign Policy in the Post-Cold War Era restraint versus assertiveness from George H.W. Bush to Barack Obama*, New York: Palgrave Macmillan, 2013

James M. Scott, *Deciding to Intervene: The Reagan Doctrine and American Foreign Policy*, Durham and London: Duke University Press, 1996

Jacob Shively, *Hope, Change, Pragmatism Analyzing Obama's Grand Strategy*, Palgrave Macmillan, 2016

Bob Woodward, *Obama's Wars*, New York: Simon & Schuster, 2010

Αρθρογραφία

Ανδρέας Στεργίου, *Hobbes versus Kant: οι διατλαντικές σχέσεις υπό το πρίσμα της αξίωσης για ηγεμονία. Μια ιστορική και θεωρητική προσέγγιση*, Επιστήμη και Κοινωνία, Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, Τεύχος 20, Φθινόπωρο 2008,

http://www2.media.uoa.gr/sas/issues/20_issue/02.html

The Royal college of defense studies, *Thinking Strategically*, Oct 2010, <https://www.hdaau.com.au/wp-content/uploads/2016/11/rcdsstrategyhandbook.pdf>

Stephen Knott, *George H. W. Bush: foreign affairs*, UVA, Miller Center <https://millercenter.org/president/bush/foreign-affairs>

Alan Stolberg, *The International System in the 21ST Century*, U.S. Army War College: Guide to National Security Policy and Strategy (2nd Edition Revised and Expanded), June 2006

<https://www.comw.org/qdr/fulltext/0606bartholomees.pdf>

Richard L. Armitage and Joseph S. Nye Jr, *CSIS Commission On Smart Power. A Smarter, More Secure America* Center for Strategic & International Studies Washington 2007

<https://www.csis.org/analysis/smarter-more-secure-america>

Joseph Nye Jr , *Soft Power*, Foreign Policy, 80, 1990
<https://doi.org/10.2307/1148580>

Jeremi Suri, *The Promise and Failure of American Grand Strategy after the Cold War*, Foreign Research Policy Institute, March 2010
<https://www.fpri.org/article/2010/03/the-promise-and-failure-of-american-grand-strategy-after-the-cold-war/>

Antony Lake, *From Containment to Enlargement*, Johns Hopkins University, 21 September 1993
<https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/lakedoc.html>

Russell Riley, *Bill Clinton: Foreign Affairs*, University of Virginia/Miller Center
<https://millercenter.org/president/clinton/foreign-affairs>

J. Dumbrell, *Was There a Clinton Doctrine? President Clinton's Foreign Policy Reconsidered*, *Diplomacy and Statecraft*, 13:2, 2002
[DOI: 10.1080/714000309](https://doi.org/10.1080/714000309)

Christopher Greenwood, *International Law And The Nato Intervention In Kosovo*, *International and Comparative Law Quarterly*, 49(4), 2000
[doi:10.1017/S0020589300064745](https://doi.org/10.1017/S0020589300064745)

James Gow, *The War in Kosovo, 1998-1999*
https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?filename=10&article=1027&context=purduepress_ebooks&type=additional

Aidan Hehir, *NATO's "Humanitarian Intervention" in Kosovo: Legal Precedent or Aberration?*, *Journal of Human Rights*, 8:3, 2009
[DOI: 10.1080/14754830903110319](https://doi.org/10.1080/14754830903110319)

Human Rights Watch, *Civilian Deaths in the NATO Air Campaign*, February 2000, volume 12
<https://www.hrw.org/reports/2000/nato/index.htm#TopOfPage>

Doris Andrea Fuchs, Jacek Kugler & Harry Pachon, *NAFTA: From congressional passage to implementation woes*, *International Interactions*, 23:3-4, 1997
[DOI: 10.1080/03050629708434912](https://doi.org/10.1080/03050629708434912)

Thomas J. Badey, *US anti-terrorism policy: The Clinton administration*, *Contemporary Security Policy*, 19:2, 1998
[DOI: 10.1080/13523269808404190](https://doi.org/10.1080/13523269808404190)

Stephen Walt, *Two Cheers for Clinton's Foreign Policy*, *Foreign Affairs*, March-April 2000 vol.79 no.2
<https://www.foreignaffairs.com/articles/2000-03-01/two-cheers-clintons-foreign-policy>

Patrick Porter, *Why America's Grand Strategy Has Not Changed: Power, Habit and the U.S. Foreign Policy Establishment*, *International Security*, Spring 2018, vol.42, no 4

https://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/isec_a_00311

David Hastings Dunn, *A Doctrine Worthy of the Name?: George W. Bush and the Limits of Pre-Emption, Pre-Eminance, and Unilateralism*, *Diplomacy & Statecraft*, 17:1, 2006, [DOI: 10.1080/09592290500531472](https://doi.org/10.1080/09592290500531472)

Samuel Huntington, *Clash of Civilizations*, *Foreign Affairs* Summer 1993.

<https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/1993-06-01/clash-civilizations>

Melvyn Leffler, *Think Again: Bush's Foreign Policy*, *Foreign Policy*, 23 October 2009

<https://foreignpolicy.com/2009/10/23/think-again-bushs-foreign-policy/>

Edward A. Kolodziej, *Getting beyond the Bush Doctrine*, Center for Global Studies, University of Illinois at Urbana-Champaign, 2006

<http://hdl.handle.net/2142/12995>

Kelly McHugh, *Bush, Blair, and the War in Iraq: Alliance Politics and the Limits of Influence*, *Political Science Quarterly* Vol. 125, No. 3, Fall 2010

<https://www.jstor.org/stable/25767050>

Melvyn P. Leffler, *The Foreign Policies of the George W. Bush Administration: Memoirs, History, Legacy*, *Diplomatic History*, Vol. 37:2, 1 April 2013, p. 190–216

<https://doi.org/10.1093/dh/dht013>

Paul C. Adams, *Trajectories of the Nobel Peace Prize*, *Geopolitics*, 17:3, 2012

[DOI: 10.1080/14650045.2011.604810](https://doi.org/10.1080/14650045.2011.604810)

John Glaser, *Cyberwar on Iran Won't Work. Here's Why*, *Defence One*, 21 August 2017

<https://www.defenseone.com/ideas/2017/08/cyberwar-iran-wont-work-heres-why/140369/>

James Farwell & Rafal Rohozinski, *Stuxnet and the Future of Cyber War*, *Survival Global Politics and Strategy*, 53:1, 2011

[DOI: 10.1080/00396338.2011.555586](https://doi.org/10.1080/00396338.2011.555586)

James Goldgeier & Jeremi Suri, *Revitalizing the U.S. National Security Strategy*, *The Washington Quarterly*, 38:4, 2015,

[DOI: 10.1080/0163660X.2015.1125828](https://doi.org/10.1080/0163660X.2015.1125828)

G. John Ikenberry, *Is American Multilateralism in Decline?*, *American Political Science Association*, September 2003, Vol.1/No.3

<https://scholar.princeton.edu/gji3/files/isamericanmultilaterlaimindecline2003.pdf>

Leon Panetta: US to deploy 60% of navy fleet to Pacific, *BBC News*, June 2, 2012,

www.bbc.com/news/worldus-canada-18305750

Andreas Krieg, *Externalizing the burden of war: the Obama Doctrine and US foreign policy in the Middle East*, *International Affairs*, 92:1, 2016
https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA92_1_05_Krieg.pdf

Michael Kofman, Katya Migacheva, Brian Nichiporuk, Andrew Radin, Olesya Tkacheva, Jenny Oberholtzer, *Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine*, RAND Corporation, Santa Monica, California, 2017
https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR1400/RR1498/RAND_RR1498.pdf

Paul Belkin, Derek E. Mix, Steven Woehrel, *NATO: Response to the Crisis in Ukraine and Security Concerns in Central and Eastern Europe*, Congressional Research Service, 2014
<https://fas.org/sqp/crs/row/R43478.pdf>

Larsen, H.B.L., *Great Power Politics and the Ukrainian Crisis: NATO, EU and Russia after 2014*, Copenhagen: DIIS, Danish Institute for International Studies, Report 2014:18
https://www.diis.dk/files/media/publications/import/rp182014_lindboe_nato_forweb.pdf

Douglas T. Stuart, *The Pivot to Asia: Can It Serve As The Foundation For American Grand Strategy In The 21st Century ?*, Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press, August 2016,
https://www.globalsecurity.org/military/library/report/2016/ssi_stuart_160810.pdf

Michael J. Green & Matthew P. Goodman, *After TPP: the Geopolitics of Asia and the Pacific*, *The Washington Quarterly*, 38:4, 2015
[doi: 10.1080/0163660X.2015.1125827](https://doi.org/10.1080/0163660X.2015.1125827)

Juliet Eilperin, *Obama: Cautious foreign policy 'avoids errors'*, *The Washington Post*, 29 April 2014
https://www.washingtonpost.com/world/obama-lays-out-his-foreign-policy-doctrine-singles-doubles-and-the-occasional-home-run/2014/04/28/e34ec058-ceb5-11e3-937f-d3026234b51c_story.html?noredirect=on&utm_term=.3ed1a4f3414e

Jeffrey Goldberg, *THE OBAMA DOCTRINE. The U.S. President talks through his hardest decisions about America's role in the world*, *The Atlantic*, April 2016
<http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>

Seyom Brown, *The Trump Administration's Nuclear Posture Review (NPR): In Historical Perspective*, *Journal for Peace and Nuclear Disarmament*, 2018,
[DOI: 10.1080/25751654.2018.1494092](https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1494092)

Marianne Schneider-Petsinger, *Trade Policy Under President Trump Implications for the US and the World*, Chatham House, November 2017
<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2017-11-03-trade-policy-trump-schneider-petsinger-final.pdf>

Max Boot, *Trump Security Strategy a Study in Contrasts*, Council on Foreign Relations, 18 December 2017

<https://www.cfr.org/expert-brief/trump-security-strategy-study-contrasts>

Robert D. Blackwill, Theodore Rappleye, *Trump's Five Mistaken Reasons for Withdrawing from the Trans-Pacific Partnership*, Foreign Policy, 22 June 2017

<https://foreignpolicy.com/2017/06/22/trumps-five-mistaken-reasons-for-withdrawing-from-the-trans-pacific-partnership-china-trade-economics/>

Raj Bhala, *TPP, American National Security and Chinese SOEs*, World Trade Review, 16:4, 2017, p.655–671

[doi:10.1017/S1474745617000258](https://doi.org/10.1017/S1474745617000258)

Sarah Pierce & Andrew Selee, *Immigration under Trump: A Review Policy Shifts in the Year Since the Election*, Migration Policy Institute, December 2017

<https://www.migrationpolicy.org/research/immigration-under-trump-review-policy-shifts>

Xenia Wickett, *Transatlantic Relations: Converging or Diverging?*, Chatham House Report, 18 January 2018

<https://reader.chathamhouse.org/transatlantic-relations-converging-or-diverging#>

Albert B. Wolf, *After JCPOA: American grand strategy toward Iran*, Comparative Strategy, 37:1, 2018

[DOI: 10.1080/01495933.2017.1419719](https://doi.org/10.1080/01495933.2017.1419719)

Frank A. Rose, *Is The 2018 Nuclear Posture Review As Bad As The Critics Claim It Is?*, Foreign Policy, Brookings Institution, April 2018

<https://www.brookings.edu/research/is-the-2018-nuclear-posture-review-as-bad-as-the-critics-claim-it-is/>

Michael Clarke & Anthony Ricketts, *US grand strategy and national security: the dilemmas of primacy, decline and denial*, Australian Journal of International Affairs, 71:5, 2017,

[DOI: 10.1080/10357718.2017.1342760](https://doi.org/10.1080/10357718.2017.1342760)

Peter Dombrowski & Simon Reich, *Does Donald Trump Have a Grand Strategy?* International Affairs, Vol. 93:5, 2017

https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/ia/INTA93_5_01_DombrowskiReich_0.pdf

Anthony H. Cordesman, *The U.S., NATO, and the Defense of Europe: Underlying Trends*, CSIS Report, 3 July 2018

<https://www.csis.org/analysis/us-nato-and-defense-europe-underlying-trends>

Hans M. Kristensen & Robert S. Norris, *United States nuclear forces*, 2017, Bulletin of the Atomic Scientists, 73:1, 2017

[DOI: 10.1080/00963402.2016.1264213](https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1264213)

ΙΣΤΟΤΟΠΟΙ

<https://www.britannica.com/biography/George-H-W-Bush>.

<http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>

<http://nssarchive.us/NSSR/1994.pdf>

http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/25/07/?lang=gr&all=1&s=1&e=10

http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/124321/new_transatlantic_agenda_en.pdf

<https://www.nytimes.com/1998/03/26/world/clinton-in-africa-the-overview-clinton-declares-us-with-world-failed-rwandans.html>

<https://history.state.gov/milestones/1993-2000/haiti>

<https://www.britannica.com/event/Tiananmen-Square-incident>

https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf

<http://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>

https://www.nato.int/nrc-website/media/59451/1997_nato_russia_founding_act.pdf

https://www.wto.org/english/tratop_e/gatt_e/gatt_e.htm

<https://www.icc-cpi.int/>

<https://www.deseretnews.com/article/391896/CLINTON-SIGNS-GATT-DEAL-CALLS-IT-A-VICTORY-FOR-US.html>

<http://www.atlanticcouncil.org/resources/why-europe-whole-and-free>

<https://www.youtube.com/watch?v=2KBnHF0hTrk>

<https://www.youtube.com/watch?v=btkJhAM7hZw>

<http://nssarchive.us/national-security-strategy-2002/>

<https://www.theguardian.com/world/2006/feb/03/iraq.usa>

<https://www.state.gov/t/isn/trty/16332.htm>

https://www.youtube.com/watch?v=5DWv6F_dc1Y

<https://www.acq.osd.mil/tc/abm/ABM-PutinDec13.htm>

https://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=xxvi-4&chapter=26&lang=en

<https://www.ctbto.org/>

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XXVII-7-a&chapter=27&clang=en

<https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2009/obama/26183-nobel-lecture-2009/>

<https://transition.fec.gov/pubrec/fe2008/federalelections2008.pdf>

<https://www.icpsr.umich.edu/icpsrweb/instructors/setups2008/campaign-strategies.jsp>

<http://nssarchive.us/NSSR/2010.pdf>

<http://nssarchive.us/NSSR/2015.pdf>

<https://www.cfr.org/timeline/us-war-afghanistan>

<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>

<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/2011/03/26/world/africa/26libya.html>

<https://foreignpolicy.com/2011/10/27/who-really-said-obama-was-leading-from-behind/>

<http://www.foxnews.com/transcript/2016/04/10/exclusive-president-barack-obama-on-fox-news-sunday/>

<https://www.state.gov/t/avc/newstart/>

<http://unscr.com/en>

<https://www.un.org/sc/suborg/en/s/res/1874-%282009%29>

<https://www.cfr.org/backgrounder/what-know-about-sanctions-north-korea>

<https://www.cyber.nj.gov/threat-profiles/ics-malware-variants/stuxnet>

<https://www.state.gov/e/eb/tfs/spi/iran/jcpoa/>

<https://asean.org/asean/asean-structure/asean-summit/>

<https://obamawhitehouse.archives.gov/photos-and-video/video/2011/11/17/president-obama-speaks-australian-parliament#transcript>

<https://www.apec.org/>

<https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/trans-pacific-partnership/tpp-full-text>

<https://www.osce.org/odihr/elections/usa/294196>

<https://www.justice.gov/file/1080281/download>

<https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

<https://www.federalregister.gov/presidential-documents/executive-orders/>

<http://www.kathimerini.com.cy/gr/kosmos/260186/?ctype=ar>

<https://www.federalregister.gov/documents/2017/01/30/2017-02095/border-security-and-immigration-enforcement-improvements>

https://www.washingtonpost.com/business/economy/withdrawal-from-trans-pacific-partnership-shifts-us-role-in-world-economy/2017/01/23/05720df6-e1a6-11e6-a453-19ec4b3d09ba_story.html?utm_term=.deed198dbec1

<https://ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/united-states-mexico-canada-agreement/united-states-mexico>

<http://time.com/5340050/donald-trump-vladimir-putin-summit-helsinki-analysis/>

<https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2017/01/12/remarks-vice-president-nuclear-security>

https://www.huffingtonpost.gr/entry/to-chroniko-ton-chemikon-epitheseon-sten-poliorkemene-seria-apo-to-2011-mechri-kai-semera_gr_5acdf7ede4b09212968d89d7

<https://www.nytimes.com/2017/04/06/world/middleeast/us-said-to-weigh-military-responses-to-syrian-chemical-attack.html>

<https://www.nytimes.com/2018/04/13/world/middleeast/trump-strikes-syria-attack.html>

<https://www.armscontrol.org/factsheet/Timeline-of-Nuclear-Diplomacy-With-Iran#2018>

<http://time.com/4589641/donald-trump-china-taiwan-call/>

<https://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/35855.htm>

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/603976/EPRS_ATA\(2017\)603976_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2017/603976/EPRS_ATA(2017)603976_EN.pdf)

<https://www.cfr.org/backgrounder/china-taiwan-relations>

<https://fas.org/sqp/crs/row/RS22847.pdf>

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68580.htm

<https://europa.eu/globalstrategy/en/european-security-strategy-secure-europe-better-world>

https://dod.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf

<https://media.defense.gov/2018/Feb/02/2001872886/-1/-1/1/2018-NUCLEAR-POSTURE-REVIEW-FINAL-REPORT.PDF>